

Piticele Elene

SMARA

BĂIATUL MAMII.

ROMAN EDUCATIV

ALCALAY & Co.

REINREGISTRAT

1306/920

Biblioteca Universității Iasi

5 JUN. 1980

BĂIATUL MAMII

In sfârșit, fie ce o fi, sunt hotărât, acum mai mult ca oricând. O iau și pace. Va fi a mea, căci o iubesc și tu, dragă Rădule, mi-ai spus că, timp de un an, cât ai fost chiriașul Ruxandrei, mi-ai mărturisit, că n'ai simțit-o cu nimic, aşa-i, dragă prietene?

— Da, trăia ca o sfântă, era veșnic ocupață cu ale casei, serioasă și indiferentă la orice șoaptă de iubire.

— Tot astfel mi s'a părut și mie, d'aceia o admir, o iubesc și m'am hotărât a o lua de soție.

— Și ea a consimțit?

— Vezi bine.

— Când v'ați hotărât?

— Chiar ieri, după ce te-am văzut pe tine și m'ai asigurat despre castitatea ei,

am și vorbit cu generalul Vlădeanul, unchiul ei.

— A stăruit și el mult până să hotărască să facă pasul asta.

Ce, ea tot nu vrea încă să te ia?

— Nu era hotărâtă să se mărite, dar tu de unde știi că s'a înduplecăt greu.

— Știu dela dânsa.

— Ce, ai mai văzut-o, o mai vezi?

— Rar, Ieri am întâlnit-o. Venea dela școală. Era tristă, pe gânduri. Mergea cu capul în jos.

Dând ochii cu mine, abia m'a salutat, parcă nici că mai mă cunoștea. Am întrebat-o despre tine și s'a roșit. Nu era voioasă și eu am regretat și că așa fost indiscret și că i-am vorbit într'această chestiune intimă.

— Dar bine, nu n'țeleg de ce, ea știe că tu mi ești ca un frate și n'au nimic ascuns de tine.

— Dar poate... am eu de tine, răspunse căpitanul Radu Panait.

— Tu? Hei, hei, băiatul mamii, zise Petre Dordea, suntem prea vechi prieteni, că să nu ne cunoaștem. Ani au trecut la mijloc de când ducem traiul împreună. Gimnaziul, liceul, școala militară, veșnic colegi de bancă și, când tu, când eu, eram întâiul în clasă. Ei dar, la urma urmelor, te-aș întrecut. Toate gradele le-am luat înaintea ta. Loco-

tenent am fost c'un an înainte și gradul de căpitan tot aşa, și acum eu mă însor și tu rămâi holtei; dar casa mea îți va fi deschisă, frate, Ruxandra te va primi ca o soră, mai ales că tu m'ai îndemnat să iau și uite, de ce s'apropie căsătoria noastră, d'aceia sunt mai mândru că mă însor cu aşa femei, prețuită de tine, pe care te știu puțin căm greoiu întru a recunoaște merite femeilor.

- Nici nu prea le iau.
- Bine, dar ziceai că Ruxandra...
- Ei, ea e altceva.
- Cum e altceva, nu e tot femei?
- Femei, dar ea... trebuie să se mărite, aşa zicea și mama.
- Cucoana Angela? Este aici la tine?
- Vezi bine, mai șeade și la mine.
- Cum să nu șadă, băiatul mamii, răsfățatule și te mai plângi!...
- Mă răsfăță, da, că p'un copil mic, dar are și ea ale ei, e curioasă de tot, câte-o dată.
- Ca și tine. Om mai ciudat, mai sucit, se poate? Și cu toate acestea, uite, eu te iubesc. M'am învățat cu tine. Un lucru însă nu mă domiresc, tu, cât timp ai stat la Ruxandra, nu i-ai făcut curte de loc?
- Nici un minut.

— Nu ţi-a plăcut, sau ai început deja să ocoleşti femeile, spune drept!

— Nici una, nici alta.

— Atunci, dar cum? Enigmatic mai eşti, Radule. Uite, peste puţin o să mă căsătoresc cu Ruxandra şi tot nu 'nțeleg de ce n'ai luat-o tu; iar mie mă se pare că eu o iau, nu numai că mă-e dragă, dar parcă să repar o indiferenţă, o stângăcie a ta.

Ce cusur a avut femeia astă? Este un mister aici? De ce la vîrstă ei, este aşa de tacută şi tu aşa de rece? Nu v'ati luat amândoi de stângaci ce aţi fost, n'aţi ştiut, care săncepeţi, cum să deschideţi vorba? Tu mori cu capul între cifre, ea moare cu capul între poezii, scrie toată ziua, cugetă şi uneori plânge şi îi stă atât de bine!

— E frumoasă?... Plânge? De ce?

— Vr'un secret... Mi-e frică, Radule, cine ştie peste ce mister voiu da, cine ştie ce încurcături mă aşteaptă.

— Ti-e frică? N'ai de ce. Ea e femeie serioasă, înțeleaptă, prevăzătoare, va şti să te menajeze. Chiar dacă...

— Să mă menajeze? Dar bine eu n'au nevoie decât de iubirea ei şi mă tem că Ruxandra va fi indiferentă. Prea e rece, prea să pe gânduri, prea... mă-e frică!

— Căpitane, mă faci să râd. Atunci, dacă ai presimtirile astea, n'o lua, ce zor ai?

Femei ?...

Ca părul !

— Ce nesuferit ești, prietene. Tu, se vede că n'ai iubit niciodată. Crez că d'o pasiune adâncă te poți curăța lesne. Te iubesc, ți-am spus și cu orice păcate o să având la activul ei, o iau... Chiar dacă știi ceva despre ea, care să-i păteze cinstea, o iau, căci fără dânsa n'ași mai putea trăi !...

— Și cu ce te-a înflăcărat așa? Nu te mai cunosc, Petrică dragă. Pe mine azi, nu mai mă mișcă decât... deslegarea unei probleme.

— Dar care problemă e mai grea de deslegat decât aceasta? Vezi o femeie, cauți s'o studiezi, dai d'o enigmă, ori de un sfinx și totuși vrei să fii al ei și ea a ta pentru vecie !...

La Paris, când studiam amândoi, într-o seară, când tu erai bolnav și eu te îngrijeam ca p'un frate, deschizându-se vorba despre căsătorie; iar franțuzoaica sta de capul meu, nu ți-am spus că eu n'am să mă însor niciodată?

— Ei și-acum de ce nu te ții de vorbă?

— Ce om de ne'nteleș! Apoi tu m'ai înflăcărat, descriindu-mi pe Ruxandra ca p'o zână din povești, săcum tot tu parcă ai vrea să-mi înstreinezi inima de ea. Tânăr, Radule, acum nu se mai poate. Nu, bă-

iatul mămăji, nu, rămâi tu holtei, dacă-ți place, eu te părăsesc, d'acum n'am să mai duc grije de nimic; fericirea casei mele, n'are s'o mai turbure nimeni!..

— Ești sigur?

— Ce 'ntrebare e asta Radule?

— Furtunele cele mai grozave nu sunt acelea cari bubuiesc în natură, ci acelea cari răsbesc în sufletele noastre.

— Ești lugubru, s'am să te spun Ruxandrei, dar ea, ori de căteori îi vorbesc despre tine, tace ca și când nici nu te-ar cunoaște.

— Da? I-am devenit indiferent?...

— Căpitane, i-ai fost altfel altădată? O să D'ași ști una ca asta! Sabia mea ași înginge-o în inima ta până în măner.

— Glumești?

— Nu glumesc nici de fel. Apoi cum ar fi, cum ar veni un astfel de fapt? Tu să ai o amantă și să mi-o cedezi mie, s'o recomanzi bine, ca s'o iau eu, de soție. Camarad mi-ai fi tu? Om de onoare, prieten? Ia seama, amice, grăiește adevărat, spunând tot, până mai e timp. Vorbește! De nerăbdare mor!

Radu, rămăsese încrmenit lângă bibliotecă.

O mână o ținea pe sabie, iar cu cealaltă potrivea înláuntru bibliotecii cărțile, fără

să știe ce face, când Petre îl luă de piept,
și începu să-l sgudue.

— Spune Radule, nu face și cu asta, cum
ai făcut cu toate premiile și cu toate gra-
dele, în școală și în front. Rivalitatea din-
tre noi pentru studii și înaintări în grade,
nu ne-a stricat prietenia, dar rivalitatea pen-
tru Ruxandra, e moarte, ascultă-mă, vor-
bește!

Bică, ordonația lui Radu, intră și spuse
căpitanului că Angela e la ușe.

Petre, când văzu pe bătrâna mașnă a ca-
maradului său intrând, își stăpâni mânia,
el respiră și făcu un pas către dânsa zi-
cându-i: Sosești la vreme mașnă. Petre era
să mă omoare, zise el, zâmbind.

Bătrâna, pătimășe, Angela trăia acum sus-
tinuă de Radu pentru care, după moartea
lui Panait, ea cheltuise tot ce avusese de
pe sufletul său.

Ajunsese om, în fața lumiei, avea grad
frumos, dar păstrase, moștenire dela dânsa,
caracterul.

In oștire, ca și în societate, el nu fusese
în stare să se facă simpatic nimănuia, toți
îl numeau: *Searpele cu ochelari*.

Căpitanul, Petre Dordea, suflet nobil și
mare, se deprinsese din școală a-l iubi, dar
din copilăria lor, între ei, exista o luptă
pentru întâietate.

Amândoi erau inteligenți, dar ce deosebire!

Dordea moștenise dela tatăl său, colonel, mort în răsboiu, hărnicia, demnitatea și echitatea, pe când Radu, dela Angela Argiriadis și dela Panait ocnașul, ce să ia alt decât perversitate și invidie?...

Dordea, când intră Angela, își retrase mână și rămase în picioare. Angela, sărută pe Radu, salută pe Petre, apoi s'așeză pe scaun, scoase tabacherea, făcu o țigără, puse picior peste picior și începu să fumeze.

Cei doi căpitani stau acum față în față, ca doi muți.

Angela ceruse o cafea. Ordonanța pușese tava pe masă. În odae săuzeau numai bătaia ceasornicului.

Toți tăceau. Dordea rupând tacerea zise îndreptându-se către ușe: *Băiatul mamii!* Leit d-ta, aşa e cicoană Angelino?

Ea, sorbind din cafea, răspunse: Mâncă-l-ar mama de flăcău, D-zeu să mi-l trăiască! Ce-ți pare rău că-mi seamănă?

— Nu dar...

— Ne vom socoti, camarade, zise Dordea și ieși tremurând de nerăbdare.

— De ce ești aşa de abătut, puiul mamei, frumosul mamei? Ce ai, spune, nu care cumva Ruxandra a destăjnit ceva? Socoteala

ei. Ce ne pasă nouă? *Capul face, capul trage!*

Cine e vinovat? A umblat ca o desmetică. Ce a căutat a găsit.

Şapoi... ai cunoscut-o numai tu? Păi, o biată dăscăliţă, să ia un bujor că tine. Să 'nțelege, îi venea ei la socoteală! Să gândise bine, fata.

Auzi, auzi, să arunce vina pe tine și să-ţi dea ponusul în spinare.

Nu te mlădia, Radule. Fii hotărât.

Cu gradul și cu mintea ta a mare, poți să faci o partidă aleasă, o partidă demnă de noi.

— Dar cine suntem noi, înmormâ? Cine, ai uitat?

— Cine-om fi; nu se căută trecutul, ci prezentul, viitorul, și ăla este al nostru.

Băiat frumos; elegant, ca înmâine ajungi general și... Auzi, auzi, să te 'ndupleci, să destăinuești lucruri... Fugi d'acolo! Ești copil! Din bun zdravăń să-ți legi capul și să te dai învins. Ofițer ești tu? Aide, aide, nu fii slab!

Şapoi dacă ai fi sigur d'asta, oricum ar fi ceva, dar aşa. Auzi acumia na! Din libertatea mare a ta să-ți pui lanțul de gât.

Ştii tu ce va să zică a avea un copil?

Va să zică a'l băga în avereă, în bunurile tale, în leafa ta, măiculiță! Va să zică a'ți

jertfi numele și punga. Ruxandra crezi tu că te-a iubit?

As, nici o clipă. A vrut numai să se căpătuiască pe ea și să lede numele copilului. Auzi plan:

Căpitanul Radu Panait, fruntașul ofițerilor din geniu, s'ajungă haina ei de vreme rea!

Fata, eu cred c'o avea cniar mai dinainte.

Cine știe ce dăscălași i-o fi tată și vrea să ti-o arunce ție în spinare. Ruxandra, e bună d'astea, o știu eu!. Mironosiță, care se uită cu ochii în jos!.

— Nu e aşa mamă!...

— Ce nu e aşa? Ai văzut'o tu purtând sarcina?

Era ea aşa, când ai cunoscut-o?

Ce știi tu lucruri d'astea muerești? Tu să taci!

Cât ești de 'nvățat, dar era să te dea după deget o femee?

De n'ași fi fost eu aici, te alegeai cu sluta'n vatră și snama de copil. Vezi bine, asta ne lipsea! Eu trag nădejde ca, prin căsătoria ta, să ne'nălțăm, nu să ne 'ntoarcem iar la tarabă, de unde am plecat.

Ce făceai tu cu asta? Zestre n'are, ale casei nimic!

— Are leafă.

— Ei, ce'i o lefușoară ca aceia? Trei sute

de lei, trec printre degete. Nu ne trebuie sute, ne trebuie mii, d'aia suntem frumoși de strălucim ca soarele! Of, Puiul mamii, Puiul mamii! Tu singur n'ai fi știut să te prețuești cât faci. Bine c'am fost aici lângă tine, bine că...

— Ei cine știe, dacă e bine să tăinuești adevărul!

— Va să zică, atunci este adevărat, Mărgărita este copila ta.

Atunci ce mai stai? Du-te, întoarce pe Dordea dela pasul ce vrea să facă. Leagă-ți sămarul de gât, intră într-o înlaștină din care n'o să te mai scoată nimeni, fii pavăza unei femei, care s'a târât ca să ajungă să ajuns acolo unde a vrut. Omoara-mă după ce mi-am dat săngele și tot ce am avut pe sufletul meu, spre a te face om în lume.

— Mi-am dat tot, este adevărat, dar nu mi-am dat aceia ce trebuie.

— Și ce-ți lipsește mă rog?

— Suflet.

— Ei frate, curioase ființe sunteți voi oamenii ăștia modernii. Voi faceți greșelile și noi, ori strămoșii, vreți să vi le reparăm. Bună socoteală!...

— Taci cu strămoșii, mamă, Nu'mi mai aduce aminte că descind din Hristache și Zamfira Arghiriadis, că-ni vine rău!

— Păi, vezi frate, din cine-ai vrea să te

tragi, din prinți? Aceia crezi tu că n'au păcatele lor?

— Or fi având păcate, dar au și noblețe sufletească, pe când noi!...

— Noi, ascultă-mă, să ne mulțumim pe ceeace suntem și să fim fări. Nu de geaba ești ostaș.

Nu de geaba te-am crescut eu și ţi-am dat sâangele meu.

— Da, știu... și cu toată bărbăția mea, n'am putut să mă schimb, caracterul tău l-am moștenit pe d'afregul, mamă și d'asta sunt trist, și d'asta plâng...

Radu, trecând la masa lui de scris, puse capul între mâini și oftând adânc stete astfel multă vreme.

O lacrimă, poate întâia de înduioșare, îi aluneca pe obraz. Angela mai sorbi din cafea, mai trase din țigără, scoțând pe nas fum gros, apoi șculându-se de jos, se duse la oglindă, își potrivi părul și, îndreptându-se în spre ușe, voi să iasă, când Bică, intrând, aduse o scrisoare.

Angela voi să pună mâna pe ea, ordonanța însă i-o refuză și țepăși către Radu, ea începu să strige:

— Nimic, eu nu sunt nimic, în casa asta, până și bădăranul ~~ăsta~~, nu-mi dă nici o cinste.

— Mamă, n'ai dreptate, scrisoarea este

a mea și înție trebuie să mi-o dea, căci nici-mi este adresată.

Radu luă scrisoarea și făcu semn soldatului să iasă.

— Știu și mă aşteptam. D'aceia și venisem, ca să îsbutesc să nu-ți cadă'n mâna. Miorlăituri dela ea, ca să te 'nduplece să cazi în cursă; și o să cazi, o să cazi, o să sunteți voi, vă păzim ca pe vederile ochilor și ajungeți să vă ducă de nas, toate nimicurile de femei ușoare, toate...

— Mamă, cred că fi timpul să isprăvim.
Ajunge! Numai ușoară n'a fost Ruxandra.

— Ei aş, vânt... Acum apucă-te d'o spală, curăț-o de păcate.

— Păcatele? Eu i le-am făcut și i le-am aruncat pe cap. Eu am părăsit-o după ce... D-tale vreau să-ți spun adevarul... Eu...

— Sănătate, ce-a căutat a găsit, și-am mai spus.

Acum lege-și capul cum o ști.

Nu vreau să aud nimic.

— Lesne!... Asta e morala d-tale, care judeci lucrurile din punctul de vedere, care-ți vine la socoteală.

— Ba o să te las să dai în gropi.

— Mamă, lasă-mă că-mi pierd răbdarea.

Nu te mai amestecă în treburile mele.

— Ba, am să înțelegă amestec, că eu te-am

făcut și te-am crescut. Scrierea asta dă-mi-o, că de nu îni-o dai, iar te înduplecî. Cu dalde aștea te-a ținut, te-a îmbrobodit Ruxandra. Dă-o iute c'am văzut-o, îi cunosc măsgăliturile. Laba gâștei, serie ca la clasele primare.

— Parcă vreai adineaura să pleci, du-te mamă și dă-mi pace, căci nu te mai pot asculta.

Nu mai sună copil mic, știu și eu judeca, alege albul din negru. Nevoie mare de sfaturi acum nu mai am. Sunt hotărât, ți-am făgăduit că n'o iau; totuși chestia cu Ruxandra mă interesează. Ca simplu spectator, voi să urmăresc desfășurarea lucrurilor. Această dramă mă pasionează. Iți spun că rolul ce joc, nu este aşa de ușor și-ți mărturisesc că nu știu cum să fac, spre a'l juca cu idibacie, până la sfârșit. Urăsc pe Petre, știi... și m'ain hotărât să mă răsbun, deși Ruxandra...

— Apoi de ce mi-e frică mie? Dă-mi scrierea, n'auzi?

— Nu ți-o dau, căci și p'asta ca și pe celelalte o trec la documente... Vreau să râd!

— Ia vezi să nu-ți dea râsul prin picile.

— Mamă ți-ain't făgăduit că te ascult și să fii sigură că nu revin.

Numai aceia ce te rog e să nu te mai amesteci în afacerile mele.

— Vorbă-i frate, afacerile d-tale sunt și ale mele; când le cunosc și văd că ești în stare să-luneci, să czai în prăpastie. Cu numele tău va să faci o partidă strălucită, nu să dai de râpă. Dacă te ții de făgăduială, de ce nu tai cangrena, de ce mai ții corespondență c-o femeie pe care, din motive puternice, ai părăsit-o.

— Motive puternice! Caprițiu de bărbat!.. Inimă neagră!

Dacă-ar fi să judecăm fără părtinire, eu n'au nici-o dreptate. M' am purtat și mă port în mod nedemn și cu ea și cu Dordea.

— Ce spui? Iți dai sentință? Te osândești singur?

La ocnă, băiatul mamei, ce mai stai între noi? Să mulțumești lui D-zeu că ai lângă tine o mamă zdravănă ca mine, căci altfel...

— Nu știu zău dacă trebuie să-i mulțumesc, ori să mă plâng lui că...

— Frumos, foarte frumos... zi înainte, zi ce vrei, dar dă-mi scrisoarea.

— Nu ți-o dau.

— Să mi-o dai, căci prevăd că iar te îndup'eci, iar...

— Lasă-mă măină, vreau să ies de sub epitetopia asta, vreau...

— Și eu vreau s'o rupi, zise Angela, smucindu-o din mâini și rupând'o în mii de bucătele...

Apoi aruncând-o, satisfăcută ieși pe ușe.
In acest moment intră Bică.

— Strânge și aruncă hârtiile astea, zise Radu, către Bică... Strânge-o ! Of !...

Ordonanța, adună de sub masă și băgă în buzunar bucatelele scrisorii, care conțineau secretul scump al unei inimi zdrobite, jertfirea unei ființe nevinovate !...

* * *

La Biserica Albă s'aprinsese ră făclii multe, se strânseră familiile cele mai alese ale capitalei, străluciră epoleții, zornăiră pintenii tuturor ofițerilor de seamă, canarazi d'ai lui Radu și Dordea; iar Radu mulțumea el, de mai multe ori, în locul lui Petre, care era emoționat, dar vesel ca un copil.

Episcopul Nifon, înalt ca un brad, frumos și cucernic, ca un sfânt, soși și dansul, făcându-și loc printre mulțimea nerăbdătoare, care aștepta mireasa, acuzând-o că a măncat din blid, de oarece vremea se căză în cruntase să amenință de ploaie.

Muzici și trompete lucitoare fluturau prin aer, soldații muzicanți s'așezaseră 'n rând să cânte primirea.

In biserică se răspânduse, din ce în ce mai tare, mirosul florilor și al smirnii. Femeile și făceau vânt cu evantaliul, núnii

cereau deschiderea ferestrelor, Radu și Petre se opuneau, căci va răci mireasa.

Bică, după ce a lipit scrisoarea, să a citit-o, a ascuns-o bine, în căptușala mantalui la biserică. Sfios s'a așezat pe treapta scării să a privește ca o sentinelă. Când văzu cupeul, venind de departe, se repezi printre mulțime și într-un minut fu la ușa caretei și la urechea Ruxandrei șopti: Scrisoarea, neciită de căpitanul meu și ruptă în bucăți de către maică-să, este în mâinile mele, n'aveți nici o teamă. Ruxandra îngălbénind se sprijini de brațul bătrânei sale mame și tremurând, urcă treptele scării, mergea la cupunie.

Mirele, care alături de Radu, o aștepta la ușe, îi oferi măunchiul de tuberoze și o urmă printre mulțime...

Cu chipul ei de madonă, mai ascuns sub bucle de păr mătăsos printre cari erau petrecute fire de beteală, cu genele și buzele tremurânde, ca sclipirile văpăilor unei candele, cu rochia albă de borangic subțire și transparent, ca pânza păianjenului, cu pasul șovăitor și rar ca de domniță din povești, Ruxandra, fermecă toată mulțimea, care acumă șoptea: Ce frumoasă și încântătoare mireasă! Ce noroc pe Dordea să ia de soție așa zână, fată muncitoare și

înțeleaptă de pe urma căreia nu s'a auzit decât bine!...

— Așa e Radule, ziseră mai mulți ofițeri, că tu știi, tu ești peștitorul, tu socrul, tu...

— Da, da, altfel eu...

— Tu... tu ești un prost, aşa fată gingăse s'o dai lui Petre, când puteai s'o iei tu.

— Prietenia, până aici, zicea unul. Dragă capitane, nu te înțeleg, cum de făcuși gresala asta, adăogă un altul!...

— Ce copii, ce copii lați fi avut voi. Amândoi tineri și frumoși!...

Radu, înaintă, se pierdu printre mulțime. Ruxandra, după ce se închină pe la icoanele de argint, cari din cadrul lor parcă se desprindeau că s'o binecuvinteze, păși în neștiere către mijlocul bisericii, săsează la stânga lui Dordea și, când se începu serviciul, nu mai văzu, nu mai auzi nimic.

Capul îi atârna greu, hainele o apăsau, florile din mână îi păreau uriașe și toate-i șopteau cuvinte neînțelese, cuvinte ce o ameteau, îi apăsau greu sufletul ei chinuit.

Fu un moment, când s'ar fi rupt tot după dânsa, ar fi aruncat blestemele asupra tuturor celor cari o înconjurau și ar fi fugit la capătul lumii să-și ascundă durerea, care o sugruma, dar n'avu putere, căci îi tremurau picioarele, îi clănțeneau dinții, că prinșă de friguri.

— Mărgărita, sărmâna mea copilă ce o fi făcând ea acum, surghiunită la doică, gândi Ruxandra; iar când preoții îngânără pe: Isaiia dăntuiește, ea șovăi și rămase locului înlemnită. Radu, care sta la spatele lui Petre, o sprijini, ea văzându-l îi șopti încet:

— Fugi din fața mnea.

Păli, apoi se simți rău...

— Florile, luați-i tuberozele din mâna căci, înirosul lor tare, i-au făcut rău, ziseră invitații.

Dascălul aduse un pahar cu apă, o stropi pe frunte și îi dețe să bea.

Ruxanda își reveni puțin.

Sub voalurile de rețea albă și fină, chipul ei, frumos și galben ca de ceară, părea pierdut, ca un disc palid de lună, între norii alburii ai unui cer senin de primăvară. Florile de lămăită îi încadrau fruntea și îi dău aerul de sfîrșenie, de cuvioșie, de nemurire al madonelor de Rafael.

Era frumoasă ca o zână din povești.

— Ce ai? De ce suferi, iubito! zise Dordea, când Ruxandra se mai trezi.

— Sprijinește-te de mîne și aruncă florile.

Preoții, văzând starea de slăbiciune în care se găsea mireasa, grăbiră slujba. Felicitările terminate, soții ieșiră din biserică.

Petre, radios și plin de speranțe și de iluzii, înaintă, cu pas voinicesc, către jugul

greu al căsnicii. Ruxandra nu vedea înainte ei decât un abis. Prăpastia, deschisă în față-i, o îngrozea și totuși în spre ea trebuia să înainteze.

Va fi nevoită să mintă, să înșele mereu un om care îi da numele și onoarea lui, va trebui să-și calcă zilnic pește înimă și taina vieții sale să o ascundă în fundul pământului.

Lumea din jurul ei, și păru un convoi funebru, cântecul corului „*Mulți ani trăiască*” un lugubru „*Vecinica pomeneire*”.

Ieșind din biserică, scoase un suspin adânc.

Se grămădeau toți să vadă mireasa și ea, sub envantaliu fin de dantelă, își ascundea fața și suspină. I se păru un an, până să ajungă la ușea bisericii. Trăsura o aștepta, albă, capitonată cu mătase înlăuntru, parfumată și încărcată cu mănușchiuri de iasomie și de tuberoze.

Dordea-i de te brațul, iar Radu îi deschise ușa cupeului să o ajută de sus scara.

Ruxandra, tremurând de mânie, urcându-se în trăsură, se trânti pe perină și îngălbeneind zise în gândul ei. De ce n-am acuma un revolver că să-i spulber creerii?

Dordea, labia întorși acasă, o luă pe genunchi și apucându-i mânuștele ei albe și moi, dar reci ca de ghiață, i le duse la

gură și i le încălzi cu răsuflarea, apoi i le acoperi cu mii de sărutări șoptindu-i:

Suntem fericiți, scuimpă mea iubită, suntem fericiți!... Nu te speria, amețeala ta este datorită oboselei, dar poate că cununia noastră va fi citată, căci n'a fost banală. Ruxandra, Ruxandra mea, dragă, tu erai frumoasă și așea palidă. Intre iconostase, lucearile fantastice de candele și de făclii, par că erai o sfântă.

Sub voaluri de dantelă și fire de beteală, mi-apăreaui tocmai aşa, eu, văzându-te, te adoram. Te ador, icoana mea, oricum ești, oricum vei fi, iată, în genunchi te ador și vecinic și'n orice minut, mă voiu încrina, înaintea ta, o mireasa mea scuimpă, o povarășea vieții mele.

Stai aici și eu să te îmbii cu îngrijirile mele, să mă îmbăt de parfumul răsuflării tale, până te vei înviora, până te vei simți bine, puternică... O delicata și plăpânda mea tămâioară.

Tu nu poți înfrunta greutățile și oboseala. Multimea și admirarea tutulor ti-au stins puterile. Atâtia ochi, îndreptați asupra ta, te-au fermecat.

Ai fermecat multimea, cum m'ai fermecat pe mine... Si luându-i capul, încununat încă de lămăită, o sărută cu patimă pe buclele i negre. O tristețe greoie îi apăsa pe inimă.

și toată curățenia ei sufletească, tot curajul și puterea ei de a lupta cu viața naufragiau într'un fel de inconștiență, într'o vinovată nemîșcare.

Simțea nevoia unei reacțiuni puternice în care să-și regăsească personalitatea cât și caracterul ei drept și cinstit, nevoia de a striga acestui străin, care o năpădea de sărutări fierbinți și laconice, că florile de lămăită îi apăsau tâmpalele, că sunt furate altor fecioare, nepătate, neîntinate! Dar nu putu să zică o vorbă. Inertă și rece, cu gândul bolnav și sufletul înghețat, asistă la îmbrățișarea plină de dragoste nebună a lui Petre, țintind ochii obosiți, când pe rochia ei de borangic subțire, întinsă ca o formă moartă pe un scaun, când pe vălul feciorelnic a cărui albeață— sub razele lunii, cē se furișau printre dantelele perdelelor, avea reflexe azurii, în umbră...

* * *

Alexandrina, mama Ruxandrei, crescuse oropsită de tată-său. Ce putuse prinde și învăță dela mamă vitregă? Tatăl său, slugerul Vlădeanu, om ales și cu mare vază în oraș, nu ședea niciodată acasă și n'avea grija de ea.

Sătulă de bușelile fraților vitregi și de

certurile tutulor, sta, când printre maici la mânăstirea Viforâta, când la moșie la „*E-leșteul Domnesc*, unde dovedind-o cluceriul Niță Adorescu, începu a o urmări și a o ține din ochi. Fugea dela slujbă din oraș, ori de câte ori fata era la țară și slugerul la București, încura calul pe lângă conac, îi da pinteni, trosnea biciul, șuera; lușea, fluera, până când fata trebuia să se arate pe la geamuri și el s'o salute și să-i arunce câte un mănușchiu de flori, câte o cutie cu cofeturi.

Pe lună, seara, punea șeaua pe calul lui cel ager și sbura la țară. Descăleca, abia ținându-și răsuflarea, șuera din frunza fagului, când vedea conacul luminat, căci aceasta era dovada că slugerul s'affia acasă; iar când vedea licăriind lumina, numai la fereastra singuratică din bătaia lunei, zicea din flaut, până ce vedea apărând la geam: zâna albă, frumoasă și plăpândă ca floarea crinului de Mai.

Trimise Tânărul vorbă slugerului că vrea să-i fie ginere; iar acesta îi răspunse că n'are fată de măritat și chiar dacă ar avea, nu-i de nasul lui.

Iubirea, stăvilare nu cunoaște, avântul tinereței sfăramă zăgazurile, chiar dacă ar fi de oțel.

Platonismul este vălul subțire, care învă-

luie misterios sufletele amanților; dar în care ele nu pot sta mult însovonite.

Realitatea îl pândește și râde, când căzuți în brațele ei, tinerii se trezesc și, de urâtenia feței ei, se îngrozesc, o blesteamă, dar e Tânziu.

Din aşa cătuși e grea scăparea.

Pierdu multe nopți, făcu multe serenade, pledă dulce și înfocat pentru sentimentele ce-i covârșeau inima, luptă greu cu răspunsurile amenințătoare ale sârdarului Mihalache Vlădeanu, dar toate piedicile, toate cursele, nu slujiră la nimic, căci fata nu mai știa de ranguri și clase sociale, de când în urechi, îi răsunau frunza fagului, flueratul flautului, glasul mlădios și dulce al clucerului Adorescu.

Erau frumoși, falnici și tineri. Amândoi se înțelegeau din semne și din ochi, dar cum să-și vorbească, cum să-și destăinuiască văpăile iubirei adânci ce le dogorea sufletele?

Argații furnicau prin curte. Isprăvnicelul sta mereu la scară, cu iataganele și cu pistoalele la brâu, strejarii oculeau părleazurile și se năpusteau, ca zăvoii, asupra oricărui om, care bătea noaptea la poarta culei boierești.

Ordin primiseră dela slujerul să nu s'a proprie nimeni de curte, că-i tae gâtul cu barda.

Fata astfel închisă, Tânja. D'o bucată de vreme nu se mai spăla, nu se mai primenea, iar când venea Vlădeanu, își făcea de lucru prin celar și pe la magazie, cu cheile, ori își lăua cusătura, ghergheful în mână, sau dacă nu, lucră la răsboi, da cu vătalele până cântau cucoșii.

— Dar tu, fată mare, nu mai faci parola tătă-nă-tău?

— Ba da, dar... mai avusei câteceva de făcut păici cu cheile, cu lucru, cu...

— Cu pârdalnica de dragoste, care te-a zăpăcit!...

— Dar... ia lasă vorba aia, tată...

— S'o las, dar tu te lași de ea? Dacă te-ai fi lăsat, ai avea grija de casă, de tine...

— N'am!

— N'ai, vezi bine. Te uită în ce hal ai ajuns. Nu te mai piepteni, nu te mai premenești, parcă ești o babă bătrână.

— Pentru cine să mă gătesc? Am pentru cine, aici în pustietatea asta?

— Pentru tine, pentru noi...

— Pentru voi... pentru cucoana Pasteasca, care mă oropsește și mă bate... Să se gătească ea, că pe ea jo iubești, eu... peatră în casă! Vreți să scăpați de mine!

— Nu vrem, dar tu, nu trebuie să te mărți, să-ți faci rândul?

— Ba da, dar cu cine-mi place mie...

— Oleo? Ia să faci bine să n'alegi și să iei pe cine-ți dau eu, uite feciorii Cerbescului, iai Ostescu'ui, avuți, boieri, oameni de seamă noastră.

Să faci bine să te mbăezi diseară, să te gătești frumos, că mâine începe carnavalul și ne vin peștorii...

Vom merge în oraș și la club. Te voi scoate la horă, știe lumea c'am fată mare, nu te mai pot ține sub copae... Ai înțeles?..

Fata tăcu, smerită, sărută mâna tatălui său și ieși din odae.

Slujerul era satisfăcut și sigur c'a și convins'o.

Afară sticleau potecile și cărăriile de polie, copacii erau încărcați de chicioră. Scânteiau vii raze de lună și se propăteau în pervazurile fereștrilor dela conac, umplându-le de nestimate: opale, rubine, safire...

In casă jucau lumini fantastice, în curte s'auzea scârțâind zăpada sub pașii strejarilor, schincind de ger zăvozii. Pe vârful conacului țipa de frig ciufurezul...

Fata ocolise, de sute de ori odaea ei plină de îniresme și de înșii de raze, furișate parcă înadins, pentru ca ea să n'aibă nevoie de lumânare.

Înecișor își strânse rochițele și giuvăericalele ce avea ca amintire dela măicuța ei, pe care n'o cunoscuse; dar știa de

pe la argașii, de pe la cunoștințe că fusese bună, darnică și cinstită. Oficase din pricina tata-său căreia îi picase cu drag Pașteasca. Alexandrina coborâ încrengătura scara din dos, lângă care știa că dormeau câinii, și băgă înlăuntru, dându-le câte o felie de azină, apoi urcând scara și intrând în chiliuța ei de odaie să se așeză la geam și să pironi ochii pe vârful bradului; când își va clăti crucea creștetul și va cerne în văzduh chiciora d'argint, ea să lege sfoara de crucea ferestrei, ca să coboare în brațele clucerului, care, călare pe murg, îi va lua din fugă și o va duce în cuprinsurile lui din Târgoviște, de unde nici Vodă-Cuza, nu-i va mai putea să-l ia.

Ca o țintă uriașă de aur, luceafărul stă pironit pe bolta cerească, acum ajunsese d'asupra crucii bisericei, spre care Alexandrina îndreptându-și ochii, îngenunchia, și făcu o cruce, apoi, tremurând îngână: „Doamne ajută-ne” !...

În acest timp un bulgăre de zăpadă ișbi geamurile și ea, cu ochii spre luceafăr, adăose sfioasă:

„Tie poate-ți place să stai acolo sus stingher și rece, căci tu ai dat iubirea pe veciniea străucirii tale în văzduh... Eu alerg, cobor, unde mă chină glașul iubirei... D-zeul meu, tată, ierta-ți-mă !...”

O nouă și ușoară detunătură s'auzi și fata uitându-se la vârful bradului, care acum se cătina tare, se ridică din genunchi și luă legăturica, deschise geamul, legă frângia de crucea ferestrei și-si dete, drumul în gol...

Lângă zidul casei, Adorescu, și proptise calul care, nerăbdător, bătea din copită. Pe umerii săi largi și puternici își primi gingeșă și mult așteptata-i comoară, cu care acum, în goana mare, sbură prin grădină, sări peste părleazurile desgrădite de Alexandrina, încă din amurg, de cu seară și apoi, văzându-se scăpați, sburără că vântul, se pierdură în largul câmpului argintiu...

Intr'un târziu, către revărsatul zorilor, ca un punct se mai zăriră pe poilejul sclăpitor de zăpadă, apoi tacere adâncă se lăti în urma lor !...

Ciufurezul mai țipă de câteva ori, orbit de lumina zorilor, se lăsă de pe turlă la cuibul lui din firida de sub strășina bisericiei.

Strejarii trezindu-se, despre ziua, deteră rotocol conacului, găsiră funia atârnată de geam, o traseră puțin și Firfirică, scărpi-nându-se 'n cap zise către Ispas:

— Tii, vericule, să a îsprăvit cu noi... a scăpat păsărica, ne spânzură sărdarul !

— Ei ași, zise Ispas și ca o veveriță, ti-

nându-se de sfoară, într'un minut și fu sus la crucea fereștrei; dându-și o palmă peste frunte adaose: Goală, măi vere, pustie, a fugit fata, ne-am dus!... Cuurgia boerească atunci, nu era de glumit, pataratna falangei și a nucelor la spate, o știau ei, aşa că ne mai pierzând vremea, o luară de vale prin grădină, sărîră iute părleazul și se făcură névăzuți.

Alexandrina în căsnicie, ar fi fost fericită, căci clucerul o iubea și era vrednic, mândru și stăruitor în toate, doar soacră-sa le strica și le învenina traiul.

Greu o duseră și cu cei zece copii ce, ledârui D-zeu, însă după furtuni veniră și bucurii. Se mânăiașă, la bătrânețe, cu acești lăstari ai lor, căci toți ajunseră bine, toți ascultau cu drag idila amoroasă a părinților, care rar s'ar mai repeta în aceste vremuri, când căsătoriile se precupeștesc, făcându-se numai din calcul.

* * *

In strada Viorelor, la o răspântie, era o căsuță mică de bârne, lipită cu pânânt și învelită cu șindrilă putredă și sburată p'aocurea de vânt, după învelitoare, aşa că de cădea vr'o ploaie mai deasă, pica în năuntru ca afară.

Ulucile erau dărăpăname și în curte se aflau multe gropi pline cu apă pe deasupra căreia pluteau gunoaie și mătasea broaștei. Intr'un colț fumega un morțan mare de gunoiu pe care zilnic stau suite un cârd de găini și așteptau să le vie dela grajd porția de mânăcare, boabe de orz, picate din traistele puse n capul cailor, aciolați în grajdul dărăpănat și sprijinit cu stâlpi și proprietele putrede și ele ca și toată clădirea aceasta în care n'ai fi crezut că ar putea trăi oameni.

Nichita, birjarul și soția sa Frusina, locuiau aici de douăzeci de ani și plăteau chirie cincisprezece lei pe lună, însă deși proprietăreasa nu le bătuse, în acest timp, măcar un cui, nu le dase reparație, o mistrie de var, ei tot sedeau că n'aveau ce face. Cu cinci copii și sărmâni, cine să-i primească, de chiriași? Ce să iasă dintr'o biată birje, hodorogită și aia? Unde să găsească ei în prețul ăsta, casă cu grajd și oameni să-i aștepte cu banii să-i dea când or putea?

Săracul tace și rabdă.

De întristare, de când ieșiseră automobilele, Nichita, căzuse rău la darul băuturei. Tot aceia ce câștiga da pe gât. Cu birjea nu mai avea curaj să iasă decât noaptea, căci ziua, cine să-l ia pe el cu caii morți de slabii și cu trăsura veche ca dela Herasca? Sta-

ceasuri întregi la răspântii și acasă se întorcea pocâltit, el și caii.

Iși blestema soarta și uneori plângcea că un copil și să ar fi făcut seama singur de nu se împiedica, da cu ochii mereu cu cele cinci ploduri, ce-i stau în picioare, se țineau după dânsul și cu glumele lor îl întorceau la viață.

De când ieșea noaptea cu trăsura începușe să-i merge ceva mai bine, dar se nămătiseră greu nevoile, copiii se făcuseră de școală și toate greutățile trebuiau învinse cu bani și nu le mai răsbia cu nimic; din pricina asta curgeau certurile, bătăile și îmboldelile zilnice 'n casă. Frusina nu mai știa cum să se împărtească, copii mărunți și răi și bolnăvicioși. Caii îngrijili mai mult de ea, căci Nichita, dacă umbla noaptea ziua dormea, sau ședea la cărciumă. Trăsura cine s'o curețe? Mâncarea cine s'o facă? Rufulle cine să le spele? Cine alta decât biata Frusina.

Suptă la sân și la față, zdrențăroasă și cu disperarea în suflet să împărtea la toate nevoile și tot aceiace căstiga ea, da pentru gură, căci, afară de dânsii, mai avea pe cap și pe soacră-sa, bătrână și bolnavă.

O cicălitore și o intrigantă de pe urma căruia mâncase multe bătăi dela Nichita.

Ce folos că lipia și spoia casa în toate

Iunile că nu mai țineau zidurile răsbite de igrasie pe dedesubt. Cele două odăi din față tot mai se mănau și a locuințe de oameni, dar acolo sta Nichita și maică-sa, iar odaia unde robotea ea și copiii era o adevărată nenorocire. Zidurile dărăpăname și ude până sus se mai țineau abia de temelie, doar proptite p'afară cu niște țevi groase de canal, cu șine vechi de tramvai, aduse de Nichita, șterpelite și alea noaptea de pe căile singurative ale Capitalei.

Frusina se canonea într'un pat strâmt de scânduri putrede, coperite cu țoale vechi și sdrențuite toate din petece incomplete. În jurul ei se ghemuiau câte-și patru copii ei, iar lângă pat, într'o copac din care odi-nioară mâncașeră porcii, ghemuită, oroposită, slabă și aruncată, ca un pui de pisică, râioasă, gemea, mai având în pieptul ei numai o mână de suflet, Mărgărita, fata Ruxandei, despre care nimeni nu mai cercease nimic d'atâta amar de vreme. O luase Frusina, ca să se mai ajungă, pe 30 lei pe lună, un kilo de săpun și cinci litri de gaz.

Ca să țină cu viață, căci de supărări îi perise laptele, îi da fetei ceai de mac să adoarmă și când o vedea pocălită de tot, muia pâine în apă, o amesteca cu zahăr, o legă într'o cărpușoară să o băga în guriță

fetei, care flămândă, o sugea cu atâtă putere, încât deștepta pe toți din casă.

De i-ai fi luat-o din gură tipă ca de moarte și apoi își sugea cu putere degetele.

Mica martiră, înplinise anul și nu era desvoltată nici cât un copil de două luni.

Dе unde să prindă putere, dacă nu era de loc hrănitară și zacea în albie în scutec murdare, de îi era tot trupușorul copleșit de bube și vânătăi?

Nichita, copiii, chiar și Frusina, câte odată o pălmuiă șoighionteă, când îi auzea gura pe care i-o închidea mereu cu ceaiul de mac de pu se mai știa zile întregi de ea. Dormea dusă. Zacea în cojocul birjarului, ne hrănitară, ne scăldată, ne premenită; dar aducea lunar în casă, parale, căldură și lumină.

Venea din când în când ca să cerceteze de ea un soldat, să aducea: banii, săpun, gaz, rufe, pe cari le purta copiii Frusinei, dar nimeni nu știa cine erau părinții acestei nerorocite?

Vecinele d'acolo se obiciniseră cu destăinuirile Frusinei, și aproape toate începuseră să credă că Mărgărita era fata ordonanței. Câte o vecină mai deșteaptă, mirată zicea: De unde să aibă rătanul asta atâția bani? Fata apoi avea trăsături foarte

fine și distinse. Nu semăna de fel să fi de neam slab.

Chipulețul ei mic cât o gutue, parcă era de păpușică blondă. Perișorul galben și mătăsos îi cădea pe fruntea înaltă, sub care erau înfipti doi ochi negri și strălucitori.

Totuși această mică martiră era sprijinul puternic al casii. Frusina, numai dela doicînd vedeau venind în mâna ei o sumă atât de mare, încolo... Nichita, din ceeace căstiga cu birja, da pe grăunțe, pe fân și pe ovăz, iar restul pe gât.

Intr-o zi, pe când ei nici nu se gândeau la necazul ăsta mare, văzură oprindu-se la poarta lor o trăsură de casă elegantă și din ea coborâ un căpitan și o d-na îmbrăcată bine, dar palidă și care înainta în curte, tăcută și cu pas șovăitor.

— Bună ziua Frusino, zise ea birjeresei, am venit să iau pe Mărgărita...

— Sărut mâna cuconiță, răspunse Frusina și se învârti prin casă, căutând un scaun pe care să poftească aşa foaspeți. Petre, trecu pragul, și pușe batista la nas, apoi mai înaintea Ruxandrei, pătrunse în șodaia unde s'afla Mărgărita, care acum, înfășurată în cojocul zdrențăros și murdar al birjarului și sugea mânușitele.

Alături era căzută cărpa în care fusese pâinișoara și zahărul, porțioara ei zilnică,

pe care o morfolea în gură, după care apoi urma ceațul de mac!...

Ruxandra, cum își văzu copila ajunsă în astfel de hal, începu să strige plângând:
Mizerabilo, mi-ai omorât copilul!

Frusina speriată ieși în tindă.

Petre, o șlete la o parte de lângă albie, îngenunchiă jos și uitându-se lung și amânuști, în chipul ca de ceară al Mărgăritei, căută să descopere marele mister care, dătăta vreme, îl chinuia amar.

— Nu mai plângă, zise el Ruxandrei, răstit, aide să ieşim afară de aici.

Tăcută Ruxandra sta încremenită, și, privea odrasla ajunsă astfel și nu știa nici ce să facă, nici ce să răspundă lui Dordea, care, de când o luase în căsătorie, o chinuise amar, spre a afla al cui era acest copil nenorocit, nenorocirea și disperarea lui de toate zilele.

— Ade, ia-ți prăsila și du-o acasă, cum ți-am făgăduit; ia-o să o ții lângă tine. Aicea moare!

Ruxandra, sperând în înduioșarea ini-mei soțului său, s'aplecă să ii sărute mâna, el i-o trase repede și strigă:

— Lasă-mă, te vei umili după ce-mi vei destăinui tot secretul, până atunci...

— Până atunci, mă vei chinui mereu, nu e aşa? Apoi o podidiră lacrățimile.

—Aide, repede, pune-o în scutece și du-o la trăsură, că mor aițea de miroșul ăsta, zise Dordea.

Ieșiră și se suiră în trăsură.

Frusina luă banii cei întinse Ruxandra, și sărută mâna și dete'n lături cîmetrele cări se strânseseră la poartă mirate și nedomirite de cele întâmplate.

*

*

*

Bică, ordonanța lui Radu, ascultase la ușe în preziua nunței lui Petre Dordea și auzise toată cearta cucoanei Angelă cu căpitanul său.

Când Angela rupsese scrisoarea Ruxandrei el se și gândise s'o adune de pe jos s'o păstreze ca s'o dea la lumină, când o găsi el ocazia. Ce nu știu scoate slugile din intrigile stăpânilor!

Pe stăpână-său de altminteri nu-l iubea de fel, că era banchiu, nedrept și nemilosativ. Trecuseră mai doi ani de când îl servea ca ordonanță și la toți cei cari veneau să-i ceară vr'un sfat, vr'un ajutor, yre-o protecție, el răspundea cu asprime, îndoia pedeapsa, ori nu da nici un răspuns și chemă pe Bică să-l poftească pe om afară, iar d'o mai călca pragul, să-i închidă ușa în nas. Cu femeile se purta ca la cazarmă,

Ie răsplăteea pe toate cu insulte și cu dispreț. Trecere la el n'avea nici una.

La Ruxandra fusese chiriaș un an de zile; timpul cât maică-sa lipsise la Atena. Se purtase cu ea ca și c'o streină, din trei lei pe zi, casă și masă, nu a ieșit tot anul,

Nici odată nu venise c'o floare, ori c'un lucru ales.

Nici odată nu ieșise dintr'o conversație banală, searbădă și de conveniență. Aceleași lucruri le repetase de sute de ori: „Viața lui dela școala militară din Iași, de la București, școala de artillerie și geniuș viața petrecută la Paris și la Fontainebleau, carte și școală, școală și carte... Alături de toate mișcările lui apărea figura lui Dordea, cu care mereu fusese rival.

Încă din clasele primare se luptau și se luan la întrecere pe premii. Radu tocea carte spire a învăță. Petre, o inteligență superioară, învăță cu ușurință, se explica foarte clar și cu cuvinte elegante și alese, de aceia ieșea mereu clasificat înaintea lui, lucru pentru care ei se certaseră adesea-ori, când erau copii. Dordea, ființă aleasă și nobilă, nu ținuse nici o socoteală de lucrul acesta, dar camăradul său, hrănise în sufletu-i o sură ne împăcată și ea crescuse cu cât, ori în ce sens, ori în ce afacere se

găsea alături de prietenul său, succesul era de partea acestuia.

De aceea dânsul aștepta parcă ocazia să se răzbune și nu știa cum să găsească voia să-i plătească tot cu vre-o perfidie, care să nu poată avea nici reflex, nici răsunet.

Amândoi căpitanii, întorși de curând din streinătate, erau foarte căutați și apreciați pentru cultura lor. Fiind numiți profesori la școalele militare, se întreceau să facă, fiecare cursurile, cât se poate de atractive, să captiveze, cu știință lor, pe acei tineri cari din carieră fac artă.

Din gura lui Dordea, curgeau cuvintele că mărgăritarele, experiențele și aplicațiile le făcea cu știință și preciziune academică; la cursurile lui urmăru toți elevii cu drag și-l urmăreau cu atențiu. Șefii aveau pentru noul profesor o adevărată admirăriune, iar el, modest și simpatic, le răspundea tuturor că ofițerul român, care este cult și intelligent, înmagazinează știință, căci e dornic de ea.

Rădu, era și el un savant, dar prelegerile lui erau pură știință, dată să aplicată sec și costeliv. Cuvintele toate reci și pretențioase. Dânsul mereu poza, vorbea în axioane și intermeni pur științifici. Plictisea ofițerii și cu atitudinea și cu lecțiile lui. Cu cât Dor-

dea câştiga, cu atât Radu pierdea simpatia clasei ofițerilor.

Amintindu-și de succesele din străinătate, unde mereu avuseseră casă împreună în București se despărțiră.

Camarazi de bancă din cea mai fragedă copilărie, nu uitau însă scenele dujoase și copilărești dintre dânsii.

Petre nu era niciodată mai fericit decât atunci când putea să și le amintească.

Le repeta cu gingășia micilor strengari și râdea cu hohot, atunci Radu se ghemuia într'un colț, fuma, tăcea sau protesta aspru, nu se lăsa până ce nu tăia cheful camaradului său care, la rândul lui, îi arunca în vorbă aspră numai ca să-l facă să înțeze cu așa lucruri ordinare și nesăbuite. Nu numai succesele dela exașnenele lor și dela lectiile ce făceau ofițerilor la școală îl apăsa pe Radu, dar și acelea pe care Dordea le avea față cu femeile. Deși era cu mult mai frumos, mai Tânăr, cun an, și mai cochet la îmbrăcăminte, nici o femeie nu îl simpatiza încă întâi pe el. Trebuia să sacrifice timp mult până să reușească a o cucerî, pecând cămaradul său, nu putea să dovedească scrisorile de dragoste la cari trebuia să răspundă, invitațiile la întâlnirile cu femeile cele mai distinse și mai galante. Unul povestea aventurile cele mai frumoase

ssi mai dulci, altul da numai de lucruri complicate.

Unul cheltuia și nu folosea; celalt folosea și nu cheltuia nimic cu dulcinei drăgălașe, tinere și cari știau petrece și profita de viață.

Când se întorceau dela întâlnirile date, Dordea râdea și ciripia ca o păsărică, iar Radu se posomora, se încrunta, șuera ca un ciuf de pe turla unei biserici părăsite;

Intorcându-se odată acasă, dintr'un motiv mai mult ușor decât grav, se începu o ceartă. Dordea răspunse insultelor stăpânnindu-se, dar Radu turbă de mânie. Radu plăcătisit, îi aruncă o vorbă grea, atingându-se de educația lui și pomenindu-i de obârșie:

— Ai să ajungi și general camarade și rătănia din tine tot o să se cunoască!

N'ai tact, nici nobleță sufletului, n'ai suflet și pace, îi strigă Petre, plăcătisit de nerăzoziile și de pretențiile lui.

— N'am, ei și ce-ți pasă.

— Văd și mă doare. Tresele astea, pe cari le porți cu atâta mândrie, le-ai dobândit cu creerul, dar goliciunea sentimentelor tale, sloiul din inima ta, îmi face rău. D'atâția ani de când ne cunoaștem, n'am văzut în tine decât gelozie, invidie, pică pe mine de parcă ți-am mânca averile pe care nu le ai. Ce stric eu, dacă sunt nobil și în mine

Iumea nu vede nămai galoanele de pe măne că. Ce stric eu, dacă pe lângă inteligență trăiesc în mine atâtea sentimente frumoase?

— Te crezi amice.

— Nu mă cred de fel, căci le am, altfel Iumea nu mări simpatiza și tu n'ai fi atât de gelos.

— Gelos, de ce?

— De succesele mele, de...

— Hei, hei, o să se sfărsească și cu asta!

— N'o să se sfărsească, pentru că eu sunt înzestrat bine de natură, am primit educație frumoasă de acasă, pe când tu...

— Ce vrei să zici, că eu sunt crescut în pădure?

— Nu, dar... dela Anghelina Arghiriadis și Panait căciularul, aş putea zice pușcăriașul, n'ai moștenit decât...

— Ba da, răsunse Radu furios, ba da, am moștenit ura și răsbunarea; iar insolentele tale și noblețea rasei cu care te lauzi, am să îi le...

— Fă ce voești, te știu mic la suflet, mărginit și capabil de crimă, ca și strămoșii tăi. Nu de geaba te-a botezat cămarazii: *Şearpele cu ochelari!*

— Ajunge, căci...

— Mă zdrobești, nu este aşa?... Zise Dordea, dar revenindu-și din furia ce'l apucase

se stăpâni, și cu un gest ca de compătimire zise: păcat de tine că ești secătură.

— Poate; însă nu-ți fie teamă, insultele astea am să ti le plătesc amăr și mă voi răsbuna!...

Din ziua aceea un fel de neîncredere și de amărăciune se strecurase în sufletul senin al lui Petre, care tot credea în sinceritate și în prietenie.

Trecuse multă vreme de când între cei doi prieteni se petrecuse această scenă. Dordea cu inimă lui sinceră și bună uită îndată retele ce-i pricinuia Radu; cu acesta însă nu se întâmplă tot astfel. În fiecare zi în carnetul lui, alături cu datorile sale ostășești, erau însemnate toate scenele avute cu Petre, toate vorbele serioase, ori zise în glumă și chiar când erau veseli și petrecerău colegial, ca să-și uite greutățile serviciului și păle depărtării de țară, el scotea la iveală vocabularul, faptele, ori zisele lui Dordea, turbura cu ele seninătatea și veselia petrecerei.

Dela ultima ceartă, Radu se schimbase cu desăvârșire. În gândul lui clocotea răsunarea și mereu căuta ocazia ca să-și verse veninul.

Intors în țară, iar suferise mult și la școala unde era profesor tot aceleași în-

frângeri. Intelectatea lui Petre îi sta pe suflăt și l apăsa greu.

Ocaziunea nă întârzia a i se prezenta; cun cinism ne mai pomenit pătujuca rolul trădătorului.

Intors din străinătate, luă casă la mama Ruxandrei și, încetul cu încetul, căpătă încrederea tinerei fete. Mai târziu, legând relații strânse, nu întârziă săibă un copil.

Ruxandra îndură toate chinurile iubirei și toate suferințele și greutățile sarcinei; cheltui mulți bani, ca să-si acopere greșeala și să scape de rușine. La început se încrezu în Radu, care îi da toate asigurările, o încântă, îi făgăduia că va cere dispensă și de oarecă are leafă de ziaristă, o va lua în căsătorie. Cu aceste speranțe, hrănuindu-se Ruxandra, puse la mijloc tot aceia ce economisise și cerându-și un concediu plecă în Italia.

Acolo jertfi până și ultima lăscaie.

Mai la urma urmei, gândeau ea, Radu va judeca drept și-mi va trimite și el ceva pentru întâmpinarea cheltuelilor ce vor necesita să fac la asemenea ocazie.

Dela Veneția îi scrisese de mai multe ori și primise răspunsuri îndoelnice, dar cari peztru ea erau isvoare de speranță, în acele locuri depărtate, pline de smîster și de poezie. Odată, în urma unei încântătoare

descripții a vestitutului oraș al Dogilor, făcute iubilului său, el scrise că cere concesiun și vine să o vadă și să se plimbe cu ea pe caile și canalele tainicei cetăți, a amorului și că'n fiecare insulă, îi va lăsa în suflet o încântătoare amintire.

Vom merge la Lido, la Mestre, la Chioggia, la Grădinile tăinuite și simbălsămătoare, la muzee, gândi ea; ne vom pierde sub arcade și portice; voi și eu, cum voi putea, în Palatul Ducal, în turnul Orologiului și al Campanilului. Intrând în Catedrala Sf. Marcu, voi îngenunchia cu el la altar, îi voi jura și mi va jura credință, în fața sfintilor de veacuri protectorii și sprijinitori credincioșilor. Vom alege amândoi numele ce vom da acestui prunc, care acumna tresaltă voios în pântecele mele!... Vom fixa însfârșit întoarcerea mea în țară și data căsătoriei noastre.

Din minunata Piazzetă se uita Ruxandra până târziu la candela lui Fornareto. Câte odată lumina ei tremurătoare parcă îi da speranță. Nevinovăția micului brutar, spânzurat pe nedrept de către Dogi și recompenza îd'a-i arde, în coasta de Nord a basilicei Sf. Marcu, îd'atâtea veacuri, o candelă, îi întărea credința, că odată nesiguranța și amărăciunea ei se va sfârși. Drepitatea și sinceritatea dragostei sale pentru

Radu, lo vor pune acolo unde merită să stea, lo față cultă, frumoasă și fidelă ca dânsa. Pe treptele reci și tocite de piatră ale faimoasei biserici din Piazzetă, ea îngenuchiase de multeori și se rûgase de apostolul Marcu ca s'o ajute; iar în cathedrală rostise multe Crezuri, pe când orga cânta la vîcernii și la leturghii; pitită în colțuri, vîrsase multe lacrămi și ceruse lui D-zeu s'o libereze, să-i dăruiască ceas bun și pe alesul inimii sale. De la o vreme priinția mai rar scrisori dela dânsul. Când atinse chestia banilor, răspunsul fu plin de scuze, el invocând felurite cauze și spunând; când că și-a făcut uniforme, când că s'a cumpărat mobile ca s'o aştepte cu toate gata. Încrezătoare, Ruxanda, suferi cu resemnare greutățile sarcinei și ale facerei printre streini și-și dete ultimul gologan până se liberă.

In strada *Carducci* din Veneția, într'o căsuță mică și întunecoasă *la mama Lucia* de pe *Calle Larga* văzu lumina, în noaptea celor trei Sfinți, Mărgărita. Rumenă ca un bujor, drăgălașe și chip leit al lui Radu, surâse când moașea, după ce o îmbăia să înfășă o pușe lângă mama sa. Aceasta, slabă, istovită de puteri, și cu disperarea în suflet, din puținii bani ce-i mai rămăsesese, rugă pe gazdă să se ducă la poșta și să dea o telegramă lui Radu, anunțându-i și cerân-

du-i măcar sacrificiul d'ă veni repede să le ia de printre streini. Cât ținu lăuzia, ne-norocita femei, aștepta înfrigurată răspunsul la telegramă, răspuns pe care nu-l mai primi niciodată.

Ori de câte ori treceau gondolele pe la colțul casei, vânturau laguna și apa isibia zidul, ea tresărea crezând că sosește Radu, pe care îl striga și'n vis mereu... mereu!..

Cele două femei, cari veghiau la căpătâiul ei, o mânăiau cu vorbele cele mai duioase, dar ca n'asculta nimic. Tresărea și plângerea, vorbea cu mica creatură, care din zi în zi, în loc să progreseze, slăbia de lăptele ce sugea dela sânul amărât al matnei sale. Ruxandra se bolnăvise greu și frigurile o doborâseră cu totul. Nu mai mâncă aproape nimic și gura toată-i era bășicată și arsă de boală. Cu cine să vorbească, cui să se tânguiască, astfel încât chinul său să se ușureze? Muncită era și de necazul că nu cunoștea limba italiană, că măcar cu moașa și cu gazda ar fi stat de vorbă, s'ar fi răcorit. Cu cătă-vară yreme mai înainte, în vorbe rare, îi învederase Ruxandra mama-sei rostul șederei sale, aşa de lungi, în Italia, dar sdrobită de disperare și de rușinea ce-i făcuse, nu-i răspunse niciunădânsa.

N'a înțeles, ori mă blesteamă și mama,

cugeta ea, când o lăsa câte puțin tremurul și căldurile frigurilor.

Venise primăvara și d'o lună Ruxandra nu văzuse soarele, nici alte chipuri decât p'al celor două bătrâne, căror ea le rămăsese foarte îndatorată. Femei streine și ele s'arătaseră către ea, c'un devotament de care nu știa cum să se plătească. Cu ultimii bani ce-i mai rămăsese, hotărâ să plece acasă, unde toți trebue să fi murit, altfel măcar de înilă, i-ar fi scris vr'unul, i-ar fi trimis vr'un ban alb pentru aceste zile grele și amare!

Vorbele rele se lătiseră, critica jasupra șederei ei atât în streinătate, luase formă crudului adevăr. Ea cugeta zilnic ce să facă, cum să ascundă tot.

Se deschidea, în ziua plecării Ruxandrei, expoziția artistică, care se ține, din doi în doi ani, la Venezia. Pe căi, pe canale, sbrânu gondolele, vapoarele și vaporașele împodobite cu flori și cu drapele, cu stemele și blazoanele Dogilor și principilor, a căror noblețe mai trăiește în niște urmași șubrezi și anemicii. Fâlfăiau pe canale sute de stindarde. În aer s'auzeau innuri, muzici, chitare, și mandoline, ce parcă se întreceau să redeștepte amintirile trecutului mareș al Veneției.

Răsturnați în gondole tăinuite, amanții treceau doi câte doi și când gondolierii lo-

pătau, ei își șopteau cuvinte tainice și calde de iubire. Cu un gondolier, căruia îi încredințase copila și micul ei bagaj, Ruxandra se târâ până la port; s'aruncă în gondolă pe furiș ca o vinovată își lăă copila în brațe și se îndreptă către vaporul uriaș, alb ca o lebădă, care era ancorat în fața bisericei San Giorgio. Dela piazetă și până acolo î se păru calea fără capăt, nesfârșită, eternă!...

Singură și cu copilul în brațe, ascultă clopoțele cu glasul lor sinistru sămenințător, glas uneori al speranței, alteori al disperării. Dorea să s'arunce în mare cu fructul disperării în brațe! Trecu pe lângă dânsa o gondolă plină de cântăreți veseli, cari o treziră cu arii duioase, cu melodii, care înțează armonia talazurilor lagunei. O rază de soare se propti drept pe fața Margaretei și o lumină. Fetița părea acum un candid îngeraș, sburat din tăriile cerului.

Pe gondolă raze feerice, se prefirau când pe chipul și pe brațele mamei care plângea cu amar, când pe chipul fetei.

Ruxandra rosti iute o rugăciune; era scăpată de primejdie!

Clopoțele sunau, gondolierii cântau; iar dânsa plângea, plânsul martirilor ispășiți de păcate și gata de noi sacrificii!...

— Perchè piangi, signora mia? Zise gon-

dolierul, care până atuncea și el fredonase, în ritmul lopeților, frumoasa iromană: „*O Sole mio!*”.

— *Sono triste!* răspunse Ruxandra.

— Hai lasciato la mamma? Abbandonato l'amante? Perduto al Lotto?

Drept orice răspuns Ruxandra plângând își sărută îngerașul, care d'acum îi legase strâns brațele și norocul.

Tiptil ca ocnașul, care scăpând din închisoare s'ascunde, se ferește și de umbre ca să nu fie văzut și recunoscut; așa călători Ruxandra. Pe vapor cine putu închide ochii? Cabina ei fiind lângă spălător și aproape de motor, după liniștea dela Veneția, aici în salonul vaporului, i se păru fundul iadului; stinse și aprinse electricitatea de mai multeori, cercă să citească dăr capul i se întorcea și răul de mare începuse. Ca prin vis își mai reamintea ea de cele petrecute. Fruntea îi ardea, urechile îi vâjiau șătăt era de aprinsă și de tulburată încât nimeni și nimic n'o mai interesa, nici chiar mica Margareta, care tipăde-ji lua auzul.

In cabină nimăni nu se putuse odihni și s'auzeau injurii pe toate limbile. In legănlarea vasului, dus de valuri argintate, parcă Ruxandra se pierdea din lume și nici o vorbă nu înțelegea din cele ce auzea în ju-

rul său, măcar că toate erau zise la adresa ei. Mai la urma urmei, chelnerița se duse d'o sgudui de piept, o stropi cu apă, îi dete oțet la nas și fi trânti copilul în brațe, spunându-i să vadă de el, că a plăcăt pasagerii.

Mașinalicește îl pușe la sân să sugă și, după ce se mai trezi, îi premeni, îi adormi și tărându-se ieși afară pe covoră.

Se revărsa de ziua și vaporul, despicând talazurile azurii, s'apropia din ce în ce mai mult de Fiume. Pe coasta din stânga a mării începuse a se zări colibele, vilele și palatele din Abbazia. Cu gândul, Ruxandra alergă, le cutreeră pe toate și cugetă că poate în aceste castele și sub acest cer sănătate, trăiește fericirea, care pentru ea apusese și nicăieri, în viață, nu mai spera să întâlnească vreodată. Pe când soarele se ridica dela răsărit, razele lui la apus se propteară în mărețele hoteluri: *Stefania*, *Excelsior*, *Quarnero*, și umbra lor o proiecta măreață și uriașe peste valuri și peste poalele muntelui Maggiore. Un miros de mirț, chiparos și portocal, adus de zefir de pe coastele Lovranei, grațiosul oraș din apropierea Abbaziei, o trezi. Răul, care atât o muncise, începu să dispară.

Se simți mai înviorată. Lângă ea mai veniră și alți călători și, punând ochiurile la

ochi, povestiră scene petrecute sub brazi, stejarii, chiparoșii ac-tui ūnghiu de pământ unde, văzut din de-jtare, s'ar părea că suferința în el tace și pasiunile inflăcărate își iau avântul, găsind aicea tărâmul prielnic pentru desvoltarea lor. Ruxandra se gândi la viața ei, la ce-o aştepta la întoarcere și se cutremură.

— Ați vrea să trăiți aicea doamnă? Acest paradis trebuie să vă vorbească mult și dulce și frumos de ați rămas atât de încântată...

La ce vă gândeai, dacă nu sunt indiscret? Ruxandra mirată răsunse involuntar:

— La tot și la nimic!...

— La nimic, nu se poate. Vârsta dv., feria acestei dimineți, aerul acesta îmbălsămat, fiorul primăvăritic răspândit în natură, nu vă șoptește nimic, nu vă îndea-nnă la nimic?

Ruxandra tresări și căutând în valuri leărată cu mâna... apoi după un lung suspir răsunse:

— Ba, da, zise ea streinului, care ii vorbise, dacă nu mi-ar fi brațele legate, aş vrea să m'arunc acolo... în aceste valuri azurii.

— Sunteți lugubră doamnă, și deși speram să am în d-voastră o tovarășe agreabilă de drum, cu care să petrec la Abazia.

orele între tren și vapor și să merg până în țară; dar neplăcându-mi *Ieremiadele*, am onoarea să vă sălut și să vă zic: Adio ! Mă numesc Gheorghe Murgu, căpitan, iată carteia mea de vizită. Am călătorit prin toată Italia, cu companii foarte agreabile, dar am fugit totdeauna de femei „*Mater Dolorosa*”.

Nu-mi plac femeile cari plâng Paradisele pierdute ! Rămâneți cu bine și... păcat !

Ruxandra, rămase multă vreme pe bord și cu ochii duși pe unde. În două rânduri își aşternu pe piept seminul cruciei și voi copleșită de desnădejde, să s'arunce în valuri, dar brodit, glasul Margaretei, o rechemă la viață !...

Vaporul s'apropia de țărm, mulțimea se grămadă cu bagajele la ieșire și Ruxandra infolită și sfiiță, ca să nu dea cu ochii de alți români, își luă copilul în brațe și dela vapor merse la gara, care este în apropiere. De acolo, unde să se mai ducă, amărâtă și obosită ?

Trecuă sute de călători prin salonul clasei a doua și ea la fiecare deschidere de ușe, avea inima sărită.

Se ferea să n'o cunoască cineva.

Lumea toată i se părea veselă. Nimenei n'avea aerul mai trist ca ea, nimenei sufletul mai îndurerat.

Plecă spre țară cu trenul și, în cupeul

damelor, fu fertiă de cunoștințe. La Budapesta schimbă trenul și alergând se cuibări tot într'un cupeu special. În tot drumul se gândi la spusele lui Gheorghe Murgu și, cugetând la legăturile ei cu Radu, începu să se învinovăți.

Poate că eu, cu seriozitatea mea, i-am amărât zilele. Poate altfel trebuia să iau lucrurile și în loc de atâta știință să fi învățat știință vieții. În definitiv ce am făcut eu pentru Radu?

Sacrificiul cinstei mele este puțin alături cu aceia ce trebuia să fac, spre a avea lângă mine o ființă ca el, care nu se întânește pe toate drumurile. Vezi bine, eu, eu sunt la toate de vină,

Dela Cluj se cui în wagon o femeie înaltă și grasă, care d'abia încăpea pe ușe. Ea cuprindea două locuri. Era somnoroasă și părea foarte obosită. În piept avea o mărturie și ronțăia în gură cofeturi, dela vr'un botez. Cum văzu pe Mărgărita, începu să o măngâia și a-i spune că mititica asta seamănă cu copilița pe care o botezase ea la Cluj.

Intrând în vorbă cu dânsa, Ruxandra, al cărui suflet era apăsat de durere, începu să-i spune păsul, ca fiind vorba despre altcineva, acestei femei; care, deși era urâtă și monunentală, părea intelligentă și foarte

apropriată. Ca unei prietene sincere destăinuindu-se căuta mângâiere, în sfaturile ei, să găsească. După ce povestii tot acestei călătoare, tovarășea sa de drum, care n'avea de ce se teme că sta într'un oraș depărtat prin Transilvania, așteptă să vadă părerile ei cum așteaptă un bolnav sfaturile unui doctor.

In nenorocire, ca să nu te afunzi în prăpastie, te agăți de orice buruiană.

— Și eu am trecut prin frigurile astăzi, draga mea, cât mă vezi acum de grăsă, atât am fost de slabă. Ameteam și cădeam grămadă, când îmi ridicam capul de pe canapea. Eu n'am fost fără avere, cum zici că ești d-ta, dar care ești deșteaptă și ai o carieră, ci ați avut zestre, sute de mii de lei și totuși am fost înșelată și părăsită.

— Părăsită? Voiu fi părăsită și eu?

— Vai! Vai! Se prea poate. Socotești că vei fi altfel?

Ce va să zică nepăsarea despre care mi-a vorbit și suferințele ce-mi spusești c'ai îndurat? Venetia nu era peste pământ. Bărbății ce nu fac ei, când vor și când iubesc!

Ruxandra rămase ca trăsnită. Toate ideile negre ii trecuseră prin gând, numai să fie abandonată de Radu nu cugetase. Cum eu, Mărgărita, pentru el să nu mai prețuim nimic? Cum, tacerea lui aceasta să însemneze?

Nu mi-a răspuns la telegramă, e adevărat, dar ce e cu asta? N' o fi putut, dar dela Predeal îi voiu telegrafia și nu, nu se poate să nu-mi iasă înainte și după câte și i-am seris căm' îndurat singură prin străini el să nu fie înduioșat, să nu-mi recunoască meritul, sacrificiile și...

— Fii pe pace!...

— Și iubirea mea, adâncă pentru el, să nu însemneze în sufletul lui nimic?

— Vei vedea, ascultă ce spune baba, vei vedea! Te-a părăsit, fată hăi!

Să nu-mi zici mie pe nume, de n'o ieși vorba mea, zise femeia aceasta, căutându-și bagajele și coborând din tren la Medias.

— Du-te, cucuvaе rea, piei din fața mea, șopti între dinți Ruxandra și începu să tremure, gândind la spusele acestea. Obosită de drum, plânsă și nemâncată, suptă de copil, adormi adânc și nici că prinse de veste, când trecu mai multe gări.

La Predeal ajunse amorțită și aerul tare al munților o deșteptă. Vizând pașaportul și aranjând bagajele dete unei fetițe să-i tină copilul în brațe și se repezi la telegraf și telegrafiă:

Sosim diseară, ora $8\frac{1}{2}$ tăticule. Așteaptă-ne gară. Sărutări dulci.

Ruxanda, Margareta.

Nu se poate să nu ne aştepte Radu....
Radu, zise ea, închizând ochii...

Ce fericire, ce fericire, peste câteva ore
tăstrei vom fi la un loc!... Istovită de pu-
teri se duse în restaurant, sorbi iute o ca-
fea cu lapte și, mai înaintea tuturor, se
sui în trenul, care mergea spre București.

Nerăbdarea ei creștea mereu, trenul parcă
nu sporea de fel. Dela Ploiești înainte începu să i se bată înima.

La fiecare stație sărea la geam.

Luna trimetea razele ei piezișe îñ tren
peste chipul palid al micului îngeraș, care,
gomea, schincea, se gândacea, în colțul ca-
napelii.

— O să vedem pe tăticu, puile, ii zise
Ruxandra Mărgăritei, sărutând-o, scoală-te,
aide, c'ajungem acasă, ajungem!...

*
* *

Societatea „*Călugăreni*” a promoției din
anul 1875 hotărâse a sărbători întoarcerea
din streinătaet a celor doi colegi ai lor,
Radu Panait și Petre Dordea.

Din zi în zi, fusese amânată petrecerea
din cauză că ori camarazii lipsau și nu
răspundeau la apel, ori președintele lor, ca-
pul clasei, căpitanul Dordea, de când se în-
surase, nu l mai vedeă nimeni, iar când

apărea prin oraș, sau pe la serviciu, să-
răta încruntat și trist de nu cutezau colegii
să-i propună, ori să-i amintească de ban-
și de petrecere.

— Nu-mi dă inima la d'aldeastea, zise el
într'o zi, căpitanului Murgu, care, în pu-
tereal vechei prietenii, îi propuse să ficseze-
ziua, în care ei să s'adune și să petreacă
la o masă comună.

— Te-ai schimbat mult de când te-ai în-
surat, camarade, ce să fie asta?

— Imprejurările, timpul!...

— Imprejurările dictează, ele sunt moto-
rii principali, cari conduc toate lucrurile în
omenire.

In fața soartei n'avem ce face. *Ce și-e-
scris, în frunte și-e pus.* Eu d'aceia n'am
voit să pun pirostrii în cap, ca să nu mă
mohorăsc aşa. Când am bani petrec, că-
lătoresc, când nu...

— Știu și faci foarte bine. Și vara tre-
cută am auzit c'ai fost la Veneția, Lido...

— Da, da, să am petrecut minunat. Cântece,
serenade, muzici, gondole, cunoștințe dră-
gălașe...

Popolanele astea cu boccele negre de mă-
tase, pe umerii albi ca neaua, cu ciucuri și
pâină în pământ, cu părul creș și cu ochii
negrii, ori verzi, adânci și focosi, ca para-
infernului, te bagă în păcat.

— Da, da, le cunoșc, le știu și te știu
ștrengarule! Dacă vrei să-ți destăinuesc și un
secret al tău. Pe vapor n'ai călătorit sin-
gur la întoarcere și...

— Ei tac! Cine ți-a spus?

— Un coleg, care stă la Paris, înțelege
puțin românește și te-a văzut și auzit, când
spuneai unei femei: Aide, aide, fii veselă
nu-mi plac femeile „*Mater Dolorosa*” și ea
îți spuse căr vrea să s'arunce în valurile
mărei, ce'i făcuseși, spune?

— Inchizitorule! Ha! ha, mă învinuеști
de geaba pentru aceia; alte lucruri stau greu
la catastivul meu, dar aceia...

Biata femeie! Vr'o nenorocită, vr'o se-
dusă, își plângea păcatele c'un plod de gât.
Venea dela Venetia și mergea în țară.

— Cum o chemă, spune, sunt curios?

— Pe ea, nu știu, dar...

— Ei cum nu știi? Râzi, vorbești, petreci
cu ea...

— Sărmana! Ce petrecere! Aceia era bună
d'asta? Plângea mereu și-și mânăgia iodras-
la. Îmi plăcea doar chipul ei bland și fru-
mos. Ascultam cu drag cum își desmierda
fetița: Mărgărita, Mărgărito, puișorul ma-
mei, tac, tac, mergem la tăticu... Mergem...

— Cum zicea?

Ce făcea?

Câte luni avea copila?

— Nu știu că bia se zărea din scutece.
Părea născută d'atunci.

— Dar pe femeie, cum o chemă, nu știi,
spune, vorbește curând?

Murgu se uită lung la el,

— Da curios ești, măi omule, cine s'a
întereseat d'asta? Am auzit-o și eu plângând
și am vorbit două vorbe cu ea.

Să-ți spun drept, femeea aia parcă adu-
cea puțin, semăna poate cu...

— Cu cine?

— Cu... d-na Dordea, parcă...

— Cu femeea mea?

A D-zeule, zise Petre și îngălbénind, căzu
pe scaun, apoi urmând întrebă:

— Lângă ea n'ai văzut pe nimeni, nu
călătorea însoțită de nimeni?

— Nu frate, nu, era singură; ce te leagă
de ea, spune, vorbește? Ti-era prietenă, soră,
amantă? Vorbele tale, vor fi tăinuite, știi
că-ți sunt prieten.

— Nu, nimic, nimic, dar m'a turburat
asemănarea ce zici că avea cu Ruxandra.

— Dar văd că tremuri. Ce este asta că-
pitane? Om ești d-ta să-ți faci atâta sânge
rău pentru o femeie? Atunci la ce ești go-
geanite căpitanul?

Ori ce ar fi, nu știi amănuite, dar nu
trebuie să te atingă atâta, să fii aşa de slab,
de inimă.

Eu venisem aici să stabilim ziua banchetului și d-ta...

— O să-mi sărbătoriți moartea, pe ea o chem acuma, o doresc din suflet, o cer! Chinurile astea, nu le mai pot suferi, nu, nu!...

In mijlocul casei Murgu rămăsesese de lemn, încremenit. Fire veselă, de felul lui, nu-i plăceau dramele, dar, inimă bună, suferea de durerile prietenilor și, nu de puține ori, fusesese sprijinul multora dintre camarazii săi, care recourseseră la el pentru un sprijin.

De data aceasta se vedea prins într-o pânză a cărei urzire n-o fițelegea. Nu știa la ce să s'aștepte, nici ce măsuri să ia că să scape dintr'această situație penibilă. În acest moment îi părea rău că acea necunoscută îi scăpase ne cercetată mai d'aproape. Nu'l interesase... Nu era om, să-l atragă suferința.

Bărbaților le sunt urâte chipurile brăzdate, frunțile încrăite, corpurile încovioiate sub greutatea stuferinței. Cu plânsul femeia pierde, depărtează, înstreinează mai ales lătunci, când are d'afface cu oameni cărora le place să profite altfel de viață...

Petre rămăsesese cu ochii țintă la Murgu. Pe buze și stau mii de cuvinte și totuși nimic nu cuteza să-și dea drumul gurei de

teană să nu afle lucruri dureroase, să nu descopere secretul care, de când se căsătorise, îi rădea inima.

Chinuit aşa trăia de un an de zile; slăbise și se înrăjise de nici nu-l mai cunoșteau prietenii, ba îl ocoleau chiar pentru asprimea cu care le vorbea.

Toată învățătura lui, toate sfaturile camarázilor, nu-l ajutaseră la nimic. Filozofia are teoriile ei, bazate pe principiï fizice, când e vorba să le îndure altul, când însă e în joc propria ta persoană, atunci ea tace și în om vorbește fiara.

Dacă Petre ar fi judecat că iubirea lui prețuiește cât existența sa, desigur că ar fi dat pace micei creaturi de care era legată viața celei pe care o martiriza, pierzând-o sufletește. De mii de ori și în genunchi Ruxandra îl rugase să-i dea pace și să înceteze cu întrebări și insulte; cu lacrâmi și amenințări, căci acest secret tăinuit era pe veci ascuns în suflețul său, mort pentru un laș, viu pentru tine, îi zicea ea cu lacrâmi în glas, care ești bun, înțelept, harnic, iubitor și n'ai dreptul să te îndoii de mine, căci aceea ce-ți spun și-am probat-o cu prisosință..

Cum își reamintea scenele repetate de mii de ori și protestările femeiei ce adora, dar

pe care n'o știma din cauza geloziei, ea îi zicea:

— Această tăinuire e tot pentru că sentimentul meu e mare pentru tine.

— Pentru mine, răspunde el, plângând și îngenunchiând în fața Ruxandrei, pentru asta, pentru lumina ochilor tăi, pentru fructul iubirii tale, pentru Mărgărita, da, da pentru ea!

Eu nu sunt în casa asta nimic.

Scaunul, masa, hârtiile tale, prețuiesc mai mult ca Petre Dordea.

Petre Dordea, fruntea ofițerilor, a ajuns jucărie în mâinile tale și pentru ce, pentru ce, Dumnezeule...

— Pentru căsea vrea el, altfel nu este de ce să plângă un bărbat, care, a judecat matur altă dată și acum judecă tocmai că un copil.

— Ce lesne-ți vine ție să zici aşa, ție care nu știi ce este iubirea, sau dacă știi, atunci tu păstrezi această comoară numai pentru ea, pentru fata asta, în care trebuie să se fi reprodus figura iubitului tău, iubire căreia trebuie să-i fi jertfit tinerețea și dragostea și mie să nu-mi dai decât drojdii, amar, venin!...

— Petre, Petre, destul Petre, destul!

— Da, da, cu asta trăiesc eu în toate zilele.

— Dar ce-ți fac eu, ce, spune, cu ce te amărăsc?

— A femei, femei neroadă ce ești? Cum de nu pricapi ceeace dogorește sufletul meu?

In zadar și-am explicat d'atâtea ori că toată durerea mea este copilul ăsta, în care trăiește celalt...

— Isprăvește, Petre, că nu te mai pot asculta, isprăvește! Ce vrei să-i fac, s'o ucid?

— Ucide-o!...

— Asta n'o pot, face, că nu sunt tigroai că și vici acelea...

— Nu poți, nu, dar eu crezi că pot să mai văd aicea zilnic în fața mea și să tolerez, sub acoperământul casei mele, pe aceia, care probează ticăloșia înimii tale? Pot, mai pot?

— Ombar'o pe ea și pe mine, asta-ți cer.

— Nu; nu aşa, nu mi-aș sdrobi eu singur fericirea, căci te iubesc, Ruxandro, te iubesc, cum alt om n'a mai iubit femei pe lume.

— Vorbe, dacă m'ai iubi, mi-ai ierta greșeala, dacă m'ai iubi pe mine, mi-ai iubi și copila și din ziua ce ai consumat s'o aducem dela doică și s'o creștem sub acoperământul nostru, i-ai fi fost părinte, nu gâde, cum ai fost.

— Inebunesc!... Inebunesc femei, ascul-

tă ! Ce fel de cap și ce fel de morală e morala ta ?

— Morala mea este c'a ș'a ta. Una din două ; ori divorțezi d'o femeie, când afli că re un copil cu altul, ori o ții lângă tine cu el sătunci îsprăvești cu scenele de gelozii neroade, cari turbur, să amârăsc viața. Nu știu ce mai fac, nu știu ce mai lucrez, au să mă dea afară dela ziar, dela școală .

— Atât mai bine, câștig eu destul.

— Câștigi, da, dar ceeace câștigi este pentru tine.

— Ingrată ființă ce ești, ingrată și rea.

— Alungă-mă, dacă nu-ți mai plac.

— Să te alung eu, ca s'alergi în brațele lui ! ..

— Intr'ale cui ?

— Mizerabilo, prefăcuto, te faci că nu știi într'ale cui brațe te trimit ? Frumos maș joci comedie, ipocrito, *Mater Doloroza* ce ești. Plângi, iar plângi, lacramile tale de crocodil. Panteră, hienă, care mi-ai desgropat inima doar ca să mi-o sfâșii !

O să te omor și pe tine și pe iasma ta de copil.

Auzi, am să vă omor p'amândouă, să curăț casa de mizerii, de încircă, de ...

— Ajunge Petre, ajunge pentru Dumnezeu, aude lumea, ordonanța, slugile și atuncea ce mai înseamnez eu aici, eu femeia ta, eu

flacăra vieței tale, adorata ta, fără de căre zici că n'ai mai putea viețui un moment!..

— Așa e, așa e și tu știi aceasta bine și de aceea mă chinuești.

— Dar ce-ți fac eu, ce?

— Te gândești la el!..

— Nici măcar în vis.

— Ba da! Suspini, îți încreștești fruntea, plângi, sămeninți, dar nici un nume n'ai pronunțat niciodată nu, nu.

— Ei atunci?

— Atunci, tu ești sigură că eu nu știu nimic. Iubitul tău e la adăpost de orișice răskunare a mea și-a trăești bine, bine de tot la adăpost de tot, de tot...

— Petre!..

— Da, da te-am pândit. Nopți întregi am veghiat, sentinelă ne adormită, ca să văd ce faci, ce zici, pe cine strigi noaptea. Vișul tău e ca de copil, pe fața ta îngerescă nici o dungă, pe buzele tale nici un nume!.. Dormi și surâzi, nimic nu te turbură. Nimic. Conștiința ta nu te atinge, nu te mustră, nu, nu, nu; pe când eu, turbez, îneunebesc, înebunesc Ruxandro, auzi?...

— Nebun ai fost și când m'ai luat, nebun ești și acum și prevăd că nebunia ta se va sfârși cu o tragedie...

— Am s'o sfârșesc eu frumos de tot. Te voi ucide, întâi pe tine săpoi pe fie-ta. Dar

când vedea pe Ruxandra plângând și fugină, se destmeticea din furile astea.

* * *

Afără era o căldură de nesuferit și pe ferestrele întredeschise pătrundea o arșiță încărcată de mișcare, de praf și de fumul automobilelor, cari sucurau, alergând nebune pe stradă.

Inăbușind în piept, durerea, acestor amintiri, cari îl obsedau ca halucinații, se sculă după scaun și împleticindu-se se îndreptă în spre fereastră.

În stradă zări pe Radu, care-și dase întâlnire tocmai spre a decide de ziua serbării pe care voiau să le-o facă colegii.

— Sosești la timp, camarade, zise Petre lui Radu, am să-ți vorbesc.

Murgu care venise să te vadă, profitând de ocazie salută și plecă zicând:

— Vă las să vă consultați, și când veți decide tot noi suntem la ordin.

— Bine, du-te, du-te îmai repede, ori nu; stai aici, ori du-te, ordinul îl vei vedea curând, curând, zise Dordea, punând mâna pe sabie și scrâșnind din dinți.

Canalia ! Il ucid ca p'un șoarece ! Da, va să-l ucid, ca să scap, să mă linișteșc !

Pe cine omori Petrică ? Ce este ce să întâmplat ?

— Ascultă-mă, Radule, stai aici și ascultă-mă, căci tu ești vinovat, stai aici, spuse Petre, apucându-l de mâini, strângându-l cu putere și așezându-l pe scaun.

Radu încrăpătărișe, tremura, nu rostea nici un cuvânt, nu găsea nimic cu care să-l potolească.

— Ascultă-mă, repetă iar Dordea, către Radu. Tu ești acela, care mi-ai recomandat pe mironosița mea de nevastă, pe sfânta pe imaculata de Ruxandra tu, și nu știai desigur că are un copil?

— Nu, răspunse repede Radu, roșindu-se și tremurând fără voia lui.

— Ce ai de tremuri așa, întrebă Petre?

— Pentru că, pentru că... te văd așa de mânos, așa de supărat...

— Mă văzi, dar nu știi nimic, nu știi chinul și amarul ce îndur de când am luat-o de soție.

— Nu... nu știu nimic, cred că ar fi bine...

— Stai, aibi răbdare, ascultă-mă. Vreau să știu care este omul care mi-a răpit felicitatea, vreau să descoper, care este tatăl copilei, vreau...

Pierzându-și cumpătul, galben ca ceară, lovit așa, în plin, Radu se ridică să plece, însă c'o mâna puternică, Dordea îl opri:

— Unde te duci? De ce te-ai ridicat așa deodată? Mă arde, mă doare, vreau să-ți

spun, să-ți destăinuesc tot, sufletul meu și tu trebuie să mă ajută, trebuie să mi spui ce știi, căci tu trebuie să știi ceva, tu, care m'ai îndemnat să o ia...

Radu nu se desmeticea din teama ce-l apucase; îi era frică să răspundă, ceva ca să nu se trădeze. Uraganul care se desfășura în inimă lui Dordea, știa că trebuie să se spargă în capul lui și n'avea cum să se apere. Murgu, ce să fi destăinuit lui Dordea? El nu știa nimic. Ruxandra? Nu putea să fie aşa de slabă! Tăcuse atâtă vreme, de ce să fi vorbit acum? N'avea nici o noimă, nici un interes... Gândurile se izbeau răzlețe în mintea lui, buzele îi tremurau, deși își încolește fălcile cu putere spre a se putea stăpâni, cinismul obicinuit pielea în fața pericolului.

In două rânduri, cercă să iasă de sub privirile aspre ale lui Petre Dordea, dar nu ișbuti.

— Înțelege-mă, să ascultă, căci în lumea asta nu mai te am decât pe tine și tu...

Radu tresări și cu batista-și șterse suđoarea de pe frunte. Pricepu că totul nu era pierdut și se simți mai ușurat.

— Camarade, frate, frate, Ruxandra are o copliă și ei îi jertfește totă iubirea, iar cu mine este rece și nepăsătoare. Azi cred că sunt pe urma unei descoperiri; vreau

să știu cine e acela, care mi-a răpit fericirea?

— Și-l știi? Ingâna Radu cu glas nesigur.

— Nu, dar îl bănuiesc.

— Cine este zise Radu înăbușit.

— Murgu...

Radu respiră adânc și aproape căzu pe un scaun. Celalt continuă excitat:

— Când voi descoperi totul, îi sfărâm pe amândoi. Au fost împreună la Venetia. Știu după con vorbirea pe care am avut-o cu el, înainte d'a veni tu. Cred că dânsul este tatăl Mărgăritei.

— El? Apoi dacă ești sigur să'l provocăm.

— Da, da, vreau să mă răzbun pe acel mizerabil, niciodată, ca azi, n'am avut nevoie de un sprijin, de o prietenie adevărată!... Nici odată!... Comptează pe tine Radule.

Istovit, Petrică căzu pe scaun.

Radu rânjii, satisfăcut, că scăpase și de data asta! Privi cu compătimire, aproape pe Petre, gârbovit de durere, cu părul lipit de tâmpale, îmbătrânit parcă în câteva ceasuri. Nici o amintire de biata Ruxandra nu-l turbură. Se simți tare, și la adăpostul acestor suferințe sentimentale.. Calcul, nu suflet, şiretlic, nu cinste trebuie pentru a trăi bine în lumea asta.

Spre soarele de miază-noapte, Radu hotărâse să călătorească liniștit. Luna de concediu ș'o luase în grabă dela minister, cu speranța că lucrurile între soții Dordea se vor potoli; iar el va pulea, obraz cinstit, să-și urmeze cariera sa, să-și ia înainte gradele. Fireturi strălucitoare, cruci și decorații, puse peste un piept gol de orice sentiment nobil și înălțător.

De mai multeori tremurase, dar îndoială nu'l cucerise.

Dordea bănuia pe Murgu și de Ruxandra era sigur că va tăcea.

Așa încredințat și înduplecă și de Angela și călca mereu peste conștiință, ca ori și care laș, care nu se sfiește de nimic, se hrănește cu speranțe false, trăește din minciună și din fasitate, întinde mâna oamenilor onești, blamează pe desonești c'o cuțezanță neauzită, astfel că de nu l'ai ști cât prețuește, te ai îndupleca, ai crede, ai jura poate în cinstea și în omenia lor.

Scena cu Murgu și cu Dordea, o povestise toată mathei sale, dar ți-ai găsit la dânsa cuget curat, teamă de oropsire și de păcat!..

Splăla cât putea pe fiu-său, iar pe Ruxandra o scufunda în fundul iadului. Prietenia înselată, necinstită o casă, traiul interveniat din cauza unui suflet, care trebuia

să fie mângâerea bătrânețelor ei și ale lui Radu, toate o lăsau rece.

— O să te însori și o să faci și tu copii, în ogorul tău, *băiațul mamii*, bujorași cătine, auzi, auzi...

— Mamă, mamă, dar vezi că drept tu n'ai, când înegrești pe Ruxandra, ea a fost...

— Cinstiță vrei să zici, ei lasă vorba aia, băiete, aida de!...

— Mamă, despre partea cinstiei, numai vorbi d-ta!...

— Ce vrei să zici?

— Lasă, eu nu te discut și te iau aşa cum ești, mătina mea, n'am ce face!...

— Ba ești stăpân, eu nu mă amestec.

— Ei, nu te amesteci, de nu te amestecai altfel ieșeau lucrurile.

— Altfel da, cădeai în gropi, păcat de capul tău.

— Cap, altceva mai ați? Si încă și ăla fără inimă, nu valorează două parale. Ei dar, aşa m'ai zămislit. Nișă eu n'am voit să fac nimic pentru Ruxandra și pentru copila noastră.

— A ta, ei ași! Vezi frate!...

— Impietrirea asta dela cine alt o moștenesc decât dela voi, oameni de nimic, fără scaun la cap, fără suflet, fără... Bine zice unchiul Kivu,

— Ajunge și piei dinaintea mea.

Ai ieșit tu mai pricopsit, tresele astea de geaba le porți. Militar ești tu? O mămăligă, aide pleacă, du-te în lume, profită de concediu, răcorește-te, poate-ți vei veni în fire, îți vei da tu singur prețul pe care-l ai, că așa mi-e rușine de slăbiciunea ta!

In lumea astă largă se va găsi o femeie și pentru talia ta. Pleacă... pleacă... mă auzi: Pleacă!

— Ce să fac cu ea?

— Ce spui, așa ai ajuns? Nu mai ai nevoie de femei? Proastă, slabă cătană!

— Nu, și aceasta e nenorocirea mea cea mare.

Dar tu ce știi. Am suferit în străinătate sărăcie și boale; Dordea m'a îngrijit, m'a ajutat și m'a sfătuinț. Ruxandra, cum ști, ne-a ținut pe o chirie de nicio și nicio dat să mână în p' un preț ridicol! Inviorare în casa ei am căpătat, de a'm isbutit să-i cuceresc inima și să dobândesc și copila aceiaj care ulte...

— Te gândești s'o lași clinoroamă pe avereia ta, nu e așa? Nu-ți dărtuesc nimic, băete, dacă este așa.

Casa și prăvălia le fac aur și eu mă duc la mănăstire.

— Nu sunt ale d-tale, ci ale unchiului Kivu și acolo trebuie să te duci de mult

ca să-ți ispășești păcatele, mamă, păcate mari și grele!..

— Păcătos ești tu!

— Păcătos, da, că aşa m'ai născut și aşa o să mor. Nu pot ieși nicidcum din tina, care m'ai călit moale, fără vlagă și fără nici o înălțime morală, zadarnic o să ajung aceia ce m'a făcut cartea, căci suflet tot n'am.

Dela unchiul Kivu știu tot și'n fiecare minut, mi se aprinde carnea pe oase, gândind la obârșia mea. De ce nu m'ai făcut cârciumar, să înot și eu în bârlogul vostru? De ce nu m'ai făcut cămătar ca bunicul să zălogesc și eu pe cei care au mai rămas nedespuiatai de voi. De ce nu mi-ai pus în oasele astea cel puțin vârtoșia unchiului Kivu?

— Te-am făcut cu el?

— Nu, căci aș fi avut conștiință și omenie, vrednicie și bărbătie ca dânsul, până la adânci bătrânețe, n'as fi semănat lui...

— Lui Panait, vrei să zioi. Nu-i semenii săracul, nu, ci mie, mie sărmâna de mine, mie care te-am crescut, și-am dat...

— Atât mai rău! Am luat dela d-tă tot cecace a fost mai mărșav și mai putred.

— Putred, ești tu nemernicule și de azi înainte să nu te mai văd, ești negru înaintea mea!

— Știu și dă aceia plec în lume, căci și
mie d-ta...

Bătu cineva la ușe. Căpitanul Murgu, fără să aștepte mult, nerăbdător, intră repede în odaia plină încă de ecoul imputărilor și amenințărilor și ceru lui Radu voia de a-i comunica ceva urgent și între patru ochi.

Angelă se sculă de pe scaun și trecu în camera de alături, găsind pe Bică adormită pe patul de campanie al căpitanului său, și trezi sbierând și insultându-l în aşa fel, de trebui să alerge între ei Radu, care fără să discute, îi trânti o palmă chiar peste nas de-l umplu de sânge. Il trimise apoi la garda pieței, cu ordinul să-i vie altă ordonanță.

Murgu ardea de nerăbdare, iar Radu după ce sfârșișe acest gest cavaleresc, în apărarea mamei sale, reintră în casă.

In acelaș timp, bietul Bică, la cișmea își turna apă în cap și trăgea pe nas să se potolească sângele. Revolta de slugă batjocorită, ce de mult clocotea în sufletul lui ișbuini și trăgând o sinjurătură printre dinți, scoase scrisoarea păstrată în săn, ieși pe poartă bătându-și pieptul și zicând:

— Te am în mână, o să te frec eu, *Searpe cu ochelari ce ești!*...

Radu furios aprinse lampă și apropiindu-se de birou, luă telefonul, telefonă la ca-

zarmă, terminând cu un: „închide-l moncher pe măgarul ăla”, apoi adresându-se lui Murgu zise:

— Acumă sunt al tău, camarade, mă iartă, pentru netrebnicul ăsta, mama suferă greu datăta timp. Trebuia odată să-i dau lecția asta!...

— Nu știu ce suferă d-na, dar nenorociții ăștia să nu ne mai mărăm de fel de ura ce ne hrănește și, întorsi la căminul lor, se răsbună și ei cum pot mai bine! Cu poate dreptate.

— Ei aş, ei au dreptate, ori noi?

Auzi nas, să se tolănească în patul meu de campanie, rătanul, și să răspundă și mama că era obosit! Auzi, obosit! Dar apropos... Ce te-a adus la mine?

— Lucrul pentru care venisem la tine e grav, foarte grav și în aceste moșmente grele, într'acest angrenaj, în care miă văd băgat, sfatul tău mi-ar prețui mult.

— Ce este?

— Am venit să-ți spun că colegul, camaradul nostru Petre Dordela, a nebunit și că...

— Vai de mine, cine ți-a spus?... Si mie mi s'a părut...

— Ce ți s'a părut? Ceeace îți spun cu, nu e nici decum părere, este lucru foarte adevărat. Gelos de trecutul soției sale pe care eu abia o cunosc, mă cercetează mereu, mă

spionează, mă plcitisește zilnic îngrozitor.

— Pe tine? Astă vorbiați, când v'ami văzut ultima oară?

— Da!

— Și de unde au isvorât, pe ce-au întemeiat aceste bănuieri?

— Nebunie, camarade, alucinații, nebunii. Anul trecut ți-amintești căm fost la Veneția! nu mi-a plăcut monotonia, știi că pe mine îmi plcitisește, chiar când e artistică și poleită ca acolo.

Atâtea palate și bazilice, ajunse pe mâinile ghizilor, cari te asurzesc cu explicațiile lor, mă ostenesc. De porumbei, de muzică și de mutrele din Piazzeta, de macaroane și risotto, mă săturaseam și, deși plătuseam pensiunea, pe opt zile înainte, am plecat către țară.

— Aveam și eu nevoile mele; știi că am copii cu femeia cu care trăesc, și școala lor începea; și... câte și mai câte...

— Ei dar ce are aface plecarea ta și macaroanele, cu nebunia lui Dordea, eu nu înțeleg nimic?

— Dar parcă eu'l înțeleg pe isticul ăsta. Pe biată nevasă-sa, o plâng! Aud că suferă îngrozitor și e chinuită de pe urmă mea și eu, parol, dacă o cunoșc bine.

Am văzut-o la cununie și încă...

— Și încă unde...

— Unde, unde, ai răbdare, pe vapor, când mă întorceam dela Veneția. O ființă; sdrobită, palidă, plânsă, mi-a atras un minut privirile și, întrând în vorbă cu dânsa, pe dată ce am înțeles că e suferindă, i-am spus că Ieremiadele nu-mi plac și nici *Mater-Dolorosa* săm mai văzut-o și c'un copil mic după dânsa, am încheiat conversația și...

— Și tot nu înțeleg, zise Radu, din ce în ce mai curios.

— Pe Maica Precista asta a luat-o Dorela, ea se vede că nu i-a spus nimic despre copilul acesta și el cercetează acum să știe autorul.

— Ei și tu?...

— Ei și eu, care sunt vinovat, doar c'am vorbit cu ea, cum să spui pe vapor, zice...

— Te bănuiește pe tine?

Am scăpat, Dumnezeule, zise Radu în sine.

— Susține că Ruxandra călătorea cu mine și că eu sunt tatăl copilei. Vrea să mă omoare în duel! Am venit la tine, să te duci să-l potolești, să-l asiguri, să...

— Bine, mai ales! Eu, tocmai eu!... Bine, mă duc!...

Curagiul lașilor s'ar putea măsura vr'o-dată?

Seninătatea cu care Radu răspunse lui

Murgu, că-l va apăra, putea oare da cuiva de bănuit?

După ce acesta plecă, stătu mult pe gânduri, apoi zise tare, cu un aer mulțumit: Sunt asigurat, acumă pot păși înainte fără grije. Nu mă îndoiam: Ruxandra n'a destăinuit nimic, iar el bănuiește pe Murgu.

Ce țesătură, doamne, doamne! Am noroc și pace, am noroc!... Și monstrul astă de copil, cum nu moare odată să scăpănească de el? Bică mi-a spus că e ca o pisică. Slabă, dar frumoasă și blândă.

Seamănă cu d-v. d-le căpitan. Ce i-o fi năzărit lui să zică vorba asta? O fi semănând, mai știi, m'o urmări păcatul!...

Snamele astea, bastarzii, au nouă vieți. O ține la bucătărie ticălosul, nu-i dă decât o jumătate de litru de lapte pe zi, n'oi scalădă, n'oi înfașă, nu lasă pe Ruxandra să vadă și zilnic o amenință că trimit ordonanța să o arunce la răspântie. Ce câine!

Dar eu? Il acuz pe Dordea și mă crut pe mine. Caracter, nu glumă, e și al meu.

Poftim invitație la bal la palat, zise Radu, citind scrisorile de pe masă. Ofițer de elită, se înțelege, dau mâna cu Regina cu Suveranul și mandatarii țării, fac curte celor mai frumoase fete de familie...

Fireturile de pe mine le atrage... Capul meu... după ce se uită în oglindă, pune

chipiul... Cap de mareșal. O să ajung să colo, cine mai știe? Cartea mea? Doar Petrică e mai tare... Scrisul lui, iată aici o scrisoare. Ce o fi zicând, nu mai tremur, acumă sunt asigurat.

Pe Murgu căzu păcatul!.

Desfăcu scrisoarea și citi:

Camarade,

Fiind într'o grea cumpănană, am nevoie de sfatul tău. E vorba de moarte și de viață. Un duel. Vino imediat; de năși fi fost amărât și bonalv, veneam eu, dar mi-e capul și picioarele ca de plumb. Te aștept.

Al tău ca frate,

Petre Dordea.

* * *

Ca leul în colivie se sbătea de moarte căpitanul Dordea, și suferințelor sale, capăt credea să le pună prin sânge. În fața lui se desfășura zilnic puternica dramă prin care să-și câștige liniștea. Nopți întregi, nu dormise și în capul său făurea tot felul de planuri, cari de cari mai slabe și mai pilărești de ai fi socotit că sunt urzite din nerod. Slăbiciunea omenească, în anumite împrejurări e una și aceiași, pen-

tru omul savant, ca și pentru omul mărginit.

Mânia trece repede, pedeapsa e dată fără multă cugetare, ne știind unde duce răsbunarea și cari sunt consecințele crimei. O!... Câtă vreme oamenii culți, meditând răsbunarea, se istovesc, se minează pe ei, morne satisfăcuți, ne având curajul să se răsbose. Inocența apoi are și ea destui martiri. Câte tinere fecioare nu învăluie, în zăbranice misterioase, faptele lor ușurate ce, tac, sufer consecințele și'n fața societății joc valsul, pe când în inimile lor se cântă marșul funebru.

Cu microscopul de te-ai uită, te-ar luga groaza de microbul conruptiei, cât de stăpân e, cum împărătește el pe cea mai înaltă treaptă a societății.

Câte fete nu trec pragul bisericii la cununie cu lămăită feciorească veștejită și biserică le iartă; lumea le sfâsie, chiar atunci, când ea n'a fost mai bună.

Incovoiați sub maldăr de păcate grele, Tânjesc tinerii și apar în saloane galbeni și pârliți, ca fieriți în ceară, iar vestalele vîghetoare în foruri și temple, zi și noapte la păstrarea focului sacru, au fost desigur mai puțin plăpânde ca tinerețea veștedă a fetelor noastre. Tânjitoare, reci, anemice, certate cu realitatea și cu moralitatea, se trec

toate că zorelele de noapte. Sufletul să-l deschid poate la stele, căci streine stău de părinții lor, de casă, de familie, de patrie, de dumnezeire.

Citirea romanelor proaste și nepotrivite cu moravurile noastre, le stinge, le topește de pe picioare și jugul greu al căsniciei, vor să-l ducă aninat cu panglicuțe de catifea ori de mătase...

Nici una nu se gândește că soțul pe care l-ar lua ar fi vr'un Radu Panait. Ne altoim copii de vărsat, de tifos, de holeră și nu gândim de fel a-i pregăti pentru ziua de mâine, pentru viața reală, alcătuită din chiniuri și din suferință, din luptă aspră și titanică.

Calvarul Mântuitorului a fost mult mai ușor, decât calvarul vieții, fiecărui om. Ruxandra suferise și învinsese totul.

Cât de liniștită ar fi fost ea de se mulțumea pe uniformitatea vieței de școală, pe modestul ei cășitg de dăscăliță.

Necinstea adusă ei de Radu Panait a fost cu mult mai puțină, cu mult mai slabă îsbire morală, pe lângă ceeace suferea acum dela soțul său, care zilnic, ori fi plângea, în genunchi spuindu-i c'o adoră, ori o amenință cu revolverul, cerându-i să-i spună al cui e copilul.

După aceste crize Dordea cădea bolnav

și zacea, câte două trei zile d'ajunse, din cauza acestor sbuciumări, slab și istovit de puteri de era de necunoscut.

Ideia divorțului nă-l urmărise atât, cât îl urmărise ideia răzbunării. Amarul și-l bea ziinic singur, speranța lui toată era în Radu. Ii va destăinui lui totul și el prietenul din copilărie, el care e în afară de chestie, va judeca cu capul liniștit, și va deschide drumul ce trebuie să apuce, îl va scăpa d'acest chin nesuferit. Ii scrisese, îl chemase și acum îl aștepta ca să decidă împreună despre soarta lui Murgu.

După o scenă teribilă, avută cu Ruxandra, el se liniștiște puțin, așipind pe canapea; ea disperată, își strânse toate lucrurile și rufelete fetiței și se hotărâse să se ducă în lume, aşa cum era, cu brațele legate, numai să-și cruce viața să și păsărmanei sale copile.

In acelaș moment, tiptil Bică, intrase, dase scrisoarea, ce avea culeasă de pe jos în a-junul nunței lor, vorbise ce vorbise cu Dordea, tocmai când se aprobia Radu și acu-nieșea repede pe poartă.

Fosta lui ordonanță se dete puțin după un stâlp de telegraf, până ce trecu căpitanul, apoi o luă iute la picior, ca să scape de fața *Searpelui cu ochelari*, după cum îl nu-

mia acumă și el pe șeful lui de care dase Dumnezeu de scăpase.

N'apucă să intre în curte, când auzi d'afară răcnetele lui Dordea și țipetele Ruxandrei.

Servitoarea și soldatul lui Petre erau în curte. Radu rămase un minut nehotărât dacă trebuia să intre sau să se retragă, dar el aci fușese chemat să dea sfaturi, era necesară și, negreșit, utilă prezența lui.

Păși înainte, cu fruntea senină ba chiar măgulit de importanța persoanei sale.

Sui scara cu pas sigur, puse mâna pe clanță, intră în cameră de lucru a lui Dordea și d'acolo înaintă în spre odaia unde s'auzeau cele mai aspre cuvinte adresate Ruxandrei, strigăte și bătăi cu pumnji în masă.

Cum intră Radu, Dordea se repezi la gâtul lui.

C'o mână'l ținea și cu cealaltă, cercă să descarce arma în tâmpla camarădului său. Acesta i-o smuci repede și o întoarse în spre Dordea, care cu ochii ieșiți din orbite striga:

— Mizerabilule, lașule, comediantule, tu ești acela care din cea mai fragedă copilărie, mi-ai răpit drepturile, care m'ai înșelat todeauna, mi-ai zdrobit existența...

Ruxandra, plânsă, disperată, lovită, sări între dânsii. Lupta fuse cât se poate de

dârză, îmai la urma urmelor, nenorocita femeie reuși să pună mâna pe revolver, să fugă la fereastră, care era deschisă și să strige ajutor, cât o țineau puțurile. Servitoarea era cu copila în brațe, ordonanța nu culeză să se apropie și să despartă pe cei doi căpitani, cari se luptau acum pe viață și pe moarte.

Ruxandra aruncă arma pe fereastră, care se descărca în curte, apoi iștovită de puțeri, leșină și căzu jos.

Suflând greu, cu scrisoarea adusă de Bică, strânsă în pumnii înclestați, Petre bolboroscea acum crâmpree de frâse: infam, trădător, canalie neagră.

— Acum te curăț de tot, zise Radu, îmbrâncindu-l cu putere și, strângându-l de gât cu amândouă mâinile, îl aruncă lat jos pe dușumele.

Un horcăit greu s'auzi, un gemăt scurt și apoi o cădere adâncă se lăti în casă.

Radu s'aplecă, smulse din mâna lui Dordea scrisoarea ce-i arătase, ieși grăbit din casă; iar pe stradă merse citind printre petecile lipite cu răbdare de soldat:

Radule,

Purtarea ta este dintre cele mai mizerabile. După ce ai profitat de mine și ai un

copil, convingi pe mama, pe unchiul meu să mă dea după camaradul tău cel mai bun, după Petre Dordea și pe mine mă forțezi să fac pasul ăsta, ne mai având altă scăpare. Catedra mi-am pierdut-o. Mica proprietate ce aveam aîn vândut-o, ca să ne ținem zilele mama, eu și Mărgărita. Revin-o-ți te rog, te conjur, te implor, la sentimente mai bune, căci de nu, din aceste îngrădiri neoneste ale tale, prevăd că va decurge o mare nenorocire.

Aștept răspunsul tău.

Ruxandra.

PARTEA II

Mărgărita rămăsese singura consolare a Ruxandrei; de ea însă nu se putea ocupa, cum ar fi dorit, că ziua toată îi era luată cu casa și cu ziarul la care căuta să lucreze cât mai mult. Dorul și suferințele toate, le simțea ușurăte, cu fincetul, în jurul ei, își creia împatii literare și artistice, își asigură binișor existența, căci dela Petre nu moștenise nimic alt decât o groază de viață.

Cât de mare îi arăta ei dragosteoa până să ia în căsătorie, atât de mult o chinuisse, după ce o luase și toate erau din cauza Mărgăritei.

Dreptatea totuși recunoștea că sta de partea soțului său, dar ce scuză îi putea dânsa opune și cum să destăinuiască secretul înimii sale?

Lesne i-ar fi venit, dacă nu ar fi fost tocmai Radu tatăl copilei sale și dacă n'ar fi auzit datâtea ori ce ură există și ce gelozie în sufletele lor, hrânite de pe băncile școalei,

ațâțată mereu și terminată cu aşa nenorocită drăguță. Divorț cum să țeară femeia, când avea de soț o capacitate a arinței române, când în casă nu-i lipsea nimic și când toată cearta era numai din cauza geloziei lui Petre? Dânsul credea că iniția soției sale este la acel care o legase cu acea copilă, pe care trebuia s'o crească sub ochii lui și din cauza căreia el nu putea să aibă toată dragostea Ruxandrei.

Scenele duioase, cari alternau de obiceiu cu celelalte de furioasă gelozie după cari el, abătut și rușinat, cerea mii de scuze, scene de cari acum și aduceau aninte înfirată, nu mângâiau și nu încurajau pe nenorocita femeie, care-si blestema viața și ceasul, când se mai născuse pe lume.

Mărgărita, care n'avusese parte de un sănătate cald la doică, se desvoltase foarte greu. O hrana suficientă s'o mângâere dulce, arătorei căpătase, în această casă turburată. Petre, sta de pază, spiona toate mișcările Ruxandrei, care n'avea voie nici să curețe fața, nici s'o îngrijească, nici s'o aducă de la cuhnici, decât odată pe zi, ca s'o vadă în fața lui sătunci, iar începeau certurile, insultele și lacramile. Chinul, pentru amândouă era de nesuferit, dar ce puteau face?

Ruxandra n'avea pe nimeni, care să intervie; ceeauna era prea delicată, ca s'o poată

destăinui, și apoi lumea ce așteaptă? Fără clevetire, femeile mai ales, ar pieri de ciudă și de urât!

Petrică și adora soția, căci de n'ar fi iubit-o, n'ar fi fost aşa de turburat de trecutul ei.

Fata începuse să înțeleagă tot și să se desvolte binișor, sub îngrijirea furișată a încercatei mame, care, de multeori, absenta dela ziar, spre a-și înmângâia copila, când gădele nu era acasă. Iubirea maternă, dovedită și la fiare, nu se poate compara decât cu iubirea de patrie.

In mai multe rânduri Ruxandra se scula noaptea și se ducea în bucătărie ca să supravegheze leagănul Mărgăritei.

In deosebite momente i-a venit furii să ia de unde dormia și cu ea în brațe să fugă la marginile lumei!...

Lumea? Dar care lume e bună, care iartă pe măma rătăcită, care îndrăsnește să se dea omului ce iubește, în afară de orice lege omenească?

Când Radu Panait o părăsise, când maicăsa murise, și ea cheltuise ultimul ban pentru ca să se libereze de sarcină și să se întoarcă în țară, când i se împietrise sânul de durere și n'avea un strop de lapte, o aschie, ori o țandără ca să pună pe foc, ori un creștin să-i deschidă ușa? De nenumă-

rate ori i-a venit să se sugrăne împreună cu Mărgărita. Ea, care n'a avut minte să a încrezut în cuvinte calde, înăgălitoare, ea care a suferit rușinea, durerile sarcinei și ale facerii, ea care sacrificase totul pentru viața copilei sale, îndurase toate chinurile că să nu destăinuiască nimenele celui care o părăsise, celui care, cu toată lumea, se purtase rău, numai ca să-i fie lui bine!

Galoanele de colonel le prînise tot aşa de repede, ca și pe cele de maior; pe siflet, ca și pe ghiarele lui de fiară, nu se cunoșteau scrise păcatele săvârșite și față de Ruxandra și față de Petre Dordea.

Băiatul mamei, își împinsese camaradul să ia de soție pe femeia pe care o sedusese el, și atunci, când acela se revoltase sub crudă lovitură a trădării descoperite, canalia îl sugrăvnase și îi sunucise din mâini dovada crimei, fără a putea fi acuzat el, căci Dordea avusese și o sincopă care-l gâtise repede.

La înmormântare îi ținuse discurs și îndusese coroană, în calitate de membru în societatea Călugărenii, ba dase soției acestuia și telegramă, de condoleanță!...

Ruxandra își mușca mâinele, plângea și, numai cu Mărgărita rămasă acum, nu știa care e rostul vieții ei și pentru ce ele mai trăiau în lume.

Scrisese în ziare, articole în cari cerea

drepturi pentru fetele mame, pentru basarzi, pentru pruncuțigașe, toți aplaudând și susținând părerile ei, toți poate, afară de Radu, care se socotea mereu în afară de chestie!.. Râzând, citea Angelei ziarele, tot cu aceiași nepăsare cu care citea ordinele severe, date subalternilor săi de cari era iubit, că sarea în ochi!

Bine știa el ș'astea și toate păcatele de cari se făcuse vinovat, dar gradul îl purta sus, toate ușile i se deschideau, căci petele conștiinței stăteau ascunse sub fireturile strălucitoare.

Cine să mai discute obârșia nașterei și a creșterei? Angela trăia în casa fiului său liniștită, cu el împlărtea satisfăcută zilele de glorie și de înaintări în servicii. Se sfătuiau la pedepsele pe cari le da ofițerilor din regiment. Ei și povestea toate infântiile ce le făcea colegilor, ea primea plocoanele, ea acorda, or suprima concediile, ea era una cu colonelul.

Băiatul mamei!... Si cum m'ascultă și cum mi seamănă!

— Da, da, zicea câteodată, cumnată-său Kivu, da, mai bine ar fi semănat cu mine, că tu... Știe lumea ce fier afurisit ai fost... Știe, Angelo, știe!...

Pe Elba Icobsen, Radu o cunoscuse cu ocazia unei călătorii pe care o făcuse în Englera. În țările nordice se înțelege că expansiunea lui o fi făcut efect ceva mai puternic ca 'n țară, unde el n'avea nici o căutare.

In fața femeilor d'aici trecea drept un anot și un râtan. Pe vaporul care pleacă din Londra la Drontheim avu vreme să inflăcăreze pe simpatica daneză, care făcea o călătorie de plăcere în fiordurile Norvegiene.

Către mijlocul și finele lui Iulie, în acele părți, sunt o mulțime de oameni de pe tot globul și cu cât țara din care vin e mai necunoscută, cu atât aceștia sună mai interesanți să afle câte ceva despre ea.

Fată de profesor, Elba Iacobsen, primise o educație foarte aleasă și cunoștințele sale și le complecta cu vizitele capitalelor din Europa. Susținea că nimic n'o interesa mai mult ca etnografia popoarelor din orient, adăogând că în programul său era și România, despre care nu se știe mult la ei.

— Cu rușine aș putea zice, aproape nimic; ba încă, în ignoranța mea, nu mi-aș fi putut închipui că țara aceasta posedă școli în cari să învețe oameni cartea pe care o știți dv. d-le colonel, nici să primească o educație așa completă.

Pentru întâia oară, Radu primind compli-

ment și pentru o creștere aleasă se roși până la urechi, și dete toate silințele să se poarte tocmai cum scria la codul manierelor elegant și să mențină, față de d-șoara Iacob-sen, căldura de sentimente pe care n'o arătase încă nici unei femei și de care nici că se știuse capabil.

— Vă mulțumesc, stimată d-ră, pentru aprecierile dv. zise Radu, lându-i brațul și conducând-o la fereastra vaporului pe care ea voia să deschidă. Vă mulțumesc și vă asigur că și în țara noastră veți găsi lucruri cări să intereseze o fată cultă ca dv., până atunci însă, vă rog, a fi p'aicea ciceronel meu și, la rându-mi, voi face acelaș lucru, când voi avea fericirea să vă primesc în țara mea.

— Cu placere. Si iată că am prilejul să încep chiar d'acum, căci vă uitați suntem în fața unui fiord despre care cred că sunteți strein până azi, adică vreau să zic că n'ati mai văzut încă, deci vă explic, nu e aşa? Vă rog însă nu vă așteptați la mine c'am să vă fac o lecție de pe o catedră universitară!

— Nu, vreau să mă considerăți ca pe un școlar supus să ascultător, dar din clasele elementare. Începeți, vă rog, cu mine dela a. b. c. căci ceeace știu din geografie e nimic, cu ceeace văd aici și apoi frumusețile

astea azurii, ce se reflectează în ochii dv., mă încântă, mă transportă, mă...

— Tăcere, acum, luați loc, pe bancă și ascultați: Fiordul este, cum se știe, o parte din mare, care intră mult de tot, chilometric, în uscat și de oarece are țărni și stâncosi, sunf făcuți parcă înadins ca să strângă. Tot farmecul stă într'aceasta că, mai pretutindeni e locuit de familiile de pescari, de Laponi, vârăți prin peșteri adânci, la adăpostul fiarelor și-al intemperiilor.

— Sărmănii, ce viață pe ei!...

— Când trec balenele, aruncând apă marii în sus ca un avuz, intră des în fiordurile acestea, la vânătoare după sardele; pescarii atunci se ațin cu butoaiele și în modul acesta fac stare.

— Interesant, dar eu n'aș vrea să stau și să mă îmbogățesc aici, unde toată viață, toată mișcare, stă în sosirea vaporului.

— Deveniți prozaic d-le colonel, poezia naturii e mai impunătoare și mai măreată ca oricare. Ea este opera lui D-zeu și de aceia este sublimă.

Cântecul privighetoarei, ascultat în margine de pârâu, de sub un stuf de liliac, ori un tei înflorit, nu e mai sublim decât concertele Colonna, ascultate la Trocadero în Paris?

Apusul acesta de soare, care coboară sub două valuri azurii, cer și mare, peste care Febus presără mii de pietre prețioase de după care alerg și sar acum peștii, stacojii să le prindă, nu-ți arată mai bine ca orice discurs, goana lunii după iluziuni?... Zăpezile acestea perpetue așezate aci pe creștetul pământului, nu-ți vorbește despre pregătirea ce trebuie să avem spre a ne prezinta în fața sublimiei eternități, liniștită și veșnică pentru toți, cari viață aici, poate cu gândul dă o stăpână și ea nu surâde de nimicnicia noastră, nu face ca sfinxul din Egipt?...

Te uită la infinitul ocean și la firmament.

— Ba da, dar iștățeala asta înflorează și dacă n'ăți fi fost d-v. vă mărturisesc că muream de urât.

— Am înțeles, vă place huetul și mișcarea orașelor. Aveți răbdare, mâine în zori vom fi la Drontheim și acolo nu vă veți mai plăcisi ca'n fiorduri.

— N'au zis asta, ci...

— Până atunci fiindcă e încă timp până ne-o cheamă la masă și eu sunt dispusă pe lecții metodice, văș putea istorisi câte ceva despre Nidaros la care am fost de mai multe ori cu părinții. Voiu continua poate cu Crăstania și cu Danemarca pe unde cred, de data aceasta, că veți merge, că doar acolo veți deveni mai poetic.

— Mă simt deja lângă dv. d-soară

— Să lăsăm complimenele, cu profesorii noștri să fiin serioși.

— V'asculț cu drag, îspără profesoară.

— Orașul sfântului Olav, este foarte interesant din punct de vedere istoric. În trecut se numia Nidaros, astăzi poate știți, nu-i așa? Drontheim e înconjurat de coline. La unijloc se înalță vestita să catedrală mai vastă ca Roskilde din Danemarca și ca cea din Upsala. În interior totul este sculptat și combinat aşa de bine, încât piatra pare că a fost o cocă moale în mâinile artiștilor.

— Aș vrea să fiu acolo cu dv. cât de curând.

— Vom fi mâine pe vremea asta.

— Aș voi căt mai repede și... și în fața altarului...

— Aici se ungeau regii, urmă Ebba, roșindu-se și făcându-se că nu n'țelege.

— Regina mea, aș vrea să fiți d-v., iar coroanele să le prijnă și să ne ncunună aici, unde ne-ar fi martore algele marine, nuni mesteacăni și brazi aceştia seculari, cari se oglindesc aşa de misterios în apă, acum când soarele se duce să se scalde în valurile oceanului. Înensitatea lui să ne dea ideia despre posibila înensitate a fericirii.

— În fața Drontheimului, urmă Ebba, ca și cum n'asculta la spusele lui Radu, înmulțunită de a face pe călăuză, ca să nu

răspundă, este insula Munkolm, odinioară fortăreață. Aici a fost închis Griffenfeld, marele cancelar al Danețmarcei, despre care Hoffman, istoricul, afirma că Ludovic al XIV-lea, ar fi zis ministrului Danez Meircone: Nu pot să mă opresc d'a vă exprima stiina nemărginită ce am pentru meritele cancelarului coroanei daneze. El este, fără îndoială, unul dintre cei mai mari miniștri ai omenirii.

— S'avea dreptate, căci aşa a fost.

— Cum, știți și dv. aceasta?

Și n orientul nostru se învață istoria, domnișoară...

— Ei, sunt mândră că știți câteceva și despre noi, eu v-am spus nu știu nimic despre România și mi pare destul de rău.

— La rându-mi, v-am făgăduit, voi fi și eu, profesorul d-v.

— Atunci mai vreți să ascultați, să vedeți că soarta oamenilor celebrii mu e mereu scrisă pe foi de roze?

— Mă rog, sunteți aşa drăgălașe, când vorbiți...

→ Aceste lauri aduse, nu l'a împiedicat pe cancelar să cadă în disgrăția suveranului său, care l-a condamnat mai întâi la moarte, apoi i-a connotat pedeapsa. Incarcerat aici a stat 18 ani.

— Sărmănatul Griffenfeld, zise râzând Radu,

care se uitase mai mult la chipul ei interesant decât la ceeace spunea această femeie aşa de cultă.

— Ei da. Om mare și cult, nu pierdu timpul, căci traduse psalmii lui David în limba daneză și scrise pe zidurile temniței mai multe percepțe morale, conservate și azi în închisoarea pe care o vom vedea.

Anii stat, când am fost cu tată, lá fereastră cu zăbrele groase, de unde, excelența sa, a privit ani la cetatea Nidaros, care începușe a se clădi p'atunci și la golful plin de năvile pescarilor, cum se pierdeau pe undele crețe ale fiordului.

Ați putea vizita aproape și cascada Lerfossen, la care se merge un seas întreg numai prin păduri de brazi. S'aude mereu crescând sgomotul căscadei, care cade dela o sută de metri.

Când te apropii vezi o coloană de vapori argintii și spume albe ca neaua, cari svârclindu-se, se prăvălesc peste stânci, urlă valurile ca fiarele rănite de moarte.

— Cum înțeleg, Lerfossen e mai frumos și mai interesantă decât cascada Rinu... dela Shafhausen?

— Da, da, e mai interesantă și prin poziția sa și prin apropierea la care se găsește. Uitai să vă întreb dacă și în țara dv. sunt cascade?

— Da, le veți vedea cu mine.

— Poftiți la masă, zise chelnărul intrând și sunat clopotul de mult și v-am căutat prin tot vaporul.

— N-am auzit clopotul din cauza valurilor, — apoi înceț—altul e clopotul, care bate ora fericirei noastre, șopti Radu, nu este aşa d-șoară? Li sărută mâna, mulțumindu-i pentru explicațiunile date și, oferindu-i brațul o conduse la masă.

Cum îi văzură, mesenii, începură a face glume pe seama lor, pe care îi credeau deja soți și veniți în călătorie de nuntă. În față-le o oglindă mare îi coprinse și figurile lor, ea, blondă ca ceară, el castaniu cu ochii verzi, fuseră reflectate alături. Se priviră în față lung și fără să șoptească un cuvânt să sezară la masă, unul lângă altul, ca de când lumea parcă tot aşa fusese să nedespărțiți. În această tăcere, în care numai valul șoptea să auzi parcă, în sufletele lor, glăsuind tare valurile soartei, care, oarbă cum este, începuse a toarce, înstire, firul vieții lor necunoscute.

~~N~~ăpă ce terminară masa, mesenii suiră pe coperta vaporului de unde sperau să se vadă coastele fiordului. Bastimentul era larg. Pelicanii și pinguinii, la trecerea lui pe lângă insulele, în cari ei își aveau monumentalele cuiburi, țipau a pustiu.

Noaptea se lupta cu ziua, aceasta, în serile de Iulie, învingând-o. În față se vedea încă soarele de miază-noapte, țintuit, ca un taler uriaș de aur, pe imensa boltă cerască. Înaintea lui spre miază-noapte, luna rece și sfioasă, sta înândră ca o fecioară de împărat îndrăgostită de un Făt-Frumos pe care îl vede, îl iubește, și-l aleargă de veacuri, fără să-l poată ajunge vr'odată și, din această cauză, e mereu palidă, mereu tristă.

— Fuge și ea, aleargă, cum aleargă lumnea după fericire, zise Ebba,

— Da, șiar ea nu poate ajunge soarele pe când noi, dacă vrem, cel puțin odată în viață, trebuie să ajungem fericierea. Înaintea acestui spectacol mareț eu vreau s'o ajung. Da-ți mâna, susține-ți-mă să amândoi uniți o vom gusta, scumpă Ebba, vrei?

Ebba Iacobsen, fi întinsc mâna, Radu o luă și cuprinsurile Nordului, tăcut și rece, răsună de întâia lor sărutare.

Ruxandra, cunoscuse pe Rinaldo, la Roma, într'un congres de învătați.

Cu chipul ei palid și frumos, ce semăna cu al unei madone din biserică Sf. Pietro in Vincoli, Tânăra femeie, care îmbrăcase de câteva ori pitorescul și frumosul costum național, pitită sub marama subțire ca țe-

sulă din firele pânzei de paianjen, să ideea orientului mistic de unde venise, te făcea dornic de a cunoaște tărâmurile acestea renumite în bogății, în țatini și credințe legendare. Cărțorile de sentimente mari, relate în doine, și balade, cari stârneau entuziasm și credință, iubire și avânturi mărățe, ar fi voit să le tălmăcească străinilor înereu...

Cu o atenționabilitate și cu o gingăsie de copilă răsfățată, de patriciană cultă, cum era Ruxandra, să explicării tutulor congresiștilor, cari se interesau că se cumpă ei țară, angajându-i să vină să vădă ei însuși pitorescul și bogățiile solului României, sora mai mică a Italiei.

Ea știuse, cu asemenea purtare, cu creșterea ei distinsă și cu inteligență răspunsurilor să se facă simpatică tutulor congresiștilor. Ori pe unde trea să meargă, în muzeu, în bazilice, în grădini, în vile, în foruri, era înereu însotită de grupuri de savanți veniți aici din lumea întreagă, fiecare întrecându-se a o complimenta să a se mira aflând că instrucția sa aleasă să a căptătat-o într-o țară despre care ei năflaseră lucruri multe.

La hotelul Campidoglio, unde sta, prima zilnic vizitele celor mai mari profesori, senatori, deputați, oameni politici, dar pentru niciunul ea nu era vizibilă.

La ușe, când se întorcea seara, găseea totdeauna carteă de vizită a lui Rinaldo, și pe masa ei de lumeru un mănușchiu de ciclameni.

La ședințe el săzea înereu lângă dânsa și îi făcea tot felul de încîni servicii și de complimente, la cari uneori răspundeau, alteleori se făcea roșie și dând din cap, ca semn de desaprobat, se muta pe altă bancă, unde iar era urmărită de atenția tenace a admiratorului ei care, de când o cunoșcuse, n' o slăbea din ochi.

Fericită se simțea numai când putea să-l erge, să rătăcească singură pe căile nesfărșite, prin grădinele bogate și încântătoare, printre ruinele singuratice ale Romei, de unde inspirându-se de gloriosul trecut al strămoșilor latini, scria poezii și articole înălțătoare, ce apăreau mereu în primele pagini ale ziarelor din țara sa și erau citite cu mare interes.

La Forul Traian, când mersese cu toți învățății, citi o epopee în care evoca: mărirea Romanilor, bunătatea lui Traian și viația Dacilor, învinși, dar mândrii, după cum se vedea chiar și pe coloana seculară, care stă ca niște următorie doveeditoare de înfrâtere a poporului roman cu cel italian. Ziarele din Italia, toate reproducuseră aceste versuri măestrîte, cum și caldele cuvinte cu cari poeta salută pe: *Mama Româa*. Acasă

• o căutară toți români și o felicite și toate notabilitățile României dorind să-i facă cunostință, dar ea sta ascunsă în grădina vilei Borgheze și de sub un bătrân stejar, culegea ciclamenii rosalbi, floarea ei favorită, îl prindea la cingătoare și plângea.

Inimă ei zdrobită, nu s'a mai întors la viață niciodată. Satisfacerea că făcuse cunoscută istoria țărei sale învătașilor, îi da lacrămi de bucurie, sau singurătatea inimii sale și răceleala gloriei, care de ce-i nașeza mai mult pe frunte foile de latur, d'aceia mai adânc o întrista?

Studiul, talentul ei poetic, renumele ce căștigase, succesele ei, o înstreinaseră de tot aceea ce era firesc, o făcuseră eterică, vaporoasă, parcă plutea ca o stea în văzduh.

Și tocmai pentru că ea nu era de loc comună, d'aceia toți o căutați, toți o doreau. Ea înțelegea bine asta și când își aducea aminte de tot noroiul în care călcase, de toată infamia ce îndurase, de toată murdarria ascunsă în unele suflete se înfiora. Fugea de tot ceeace era omenesc; satisfacerea și-o găsea în munca intelectuală și în sânul subliniei naturi îmbălsămate; bogată în peisage încântătoare, în aurore și crepuscule sublime, puse când pe piscurile muntilor, când în profunzimea văilor, când pe luciu-

azuriu al mărilor. Veșnic era ca o pasare călătoare.

Singurătatea codrilor uneori o însăpămantă și țotuși o căută pe cea mai profundă. În grotele cele mai adânci, în catacombele cele mai vechi, în baziile cele mai părăginate și mai ruinate intra, ca și în Colosee, băi și palate din cari nu mai rămăseseră decât sfărămături de marmuri celebre, pietre, cărăunizi, inscripții, colonade și petecele de mozaice antice. Intra preludindeni fără sfîcală și aduna de pe ziduri mănușchiuri deferege și ierburi sălbatece pe cari le stropeau cu lacrămi de entuziasm sau cu lacrămi de regret. Ce rămânea din atâta splendoare?

Intr'o zi, razele soarelui ce-i veniră pe geam s'o deștepte foarte de dimineață, fu-seră sănătate c'o: *Oă la soare*, regele și suveranul tuturor frumuseștilor de pe pământ, rege fără de care n'ar înflori iasomia, gardeția și tuberozile, n'ar fructifica rodiile și mandarinele, nu s'ar îmbrăca în haine de grâu aurit cămpurile, n'ar sta agățate și pline de struguri până sus pe Vesuviu, bogatele vițe, n'ar sbura pasările și fluturașii, n'ar sta lângă râu turme și cirezi, n'ar întocni idilele lor flăcăii și fetele, sub stufulurile de răsuri și de mălini, n'ar străluei aşa de mândru turla bisericii Sf. Petru pentru

ca avântul creăinței și al iubirei să sboare simbolic peste lume!

Trimise către țară cântecul ei, se îmbrăcă și repede merse în Forul Roman. Trecu iar pe lângă Tempul lui Jupiter și al Faustinei, se opri lângă arcul lui Titu, studiă fiecare rest de coloană, fiecare capitel de sarcofag de piedestal și de statue, apoi ieșind din For, de sub arcul lui Constantin, o luă pe Via Appia. Aerul era îmbălsămător. Chipuri, spini, siconorii, mirții, brazii și ultimele roze urcătoare de pe zidurile grădinilor, columbarelor, din Calea Sacră, îmbălsămănu acrul. Mierlele și sturzii șuerau săltând pe coardele vițelor, ciuguliau broboanele ultimelor ciorchinii aproape uscate.

Mormântul Ceciliei Metella stă de strajă și povestește mereu călătorilor despre dragostea nestrămutată și despre slăvirea unei cinstite soții exemplare.

Cu o trăsură d'aci merse la biserică Sf. Paul, unde spera să poată îngenunchia în fața moaștelor apostolului. Acum vrea să se roage și să plângă pe rătăciții muritori de astăzi, pe atâți lipsiți de credință, plutitori pe valurile furioase ale vieței, fără cîrmă și lopeți.

Abia intrase în grădina mistică a bazilicei, monumentale, care se află în fațada dreptunghiulară a vechei mânăstiri și dintre cri-

sante ne privi la sutele de stâlpi și pilaștrii sculptați, ca ne atinși de dalta mâinilor omenești, când auzi zicându-i-se:

— Dălmă, vreți să ieșem, după ce veți vizita biserică aceasta, până la o vie în apropiere? Rămase destul de mirată, căci nu văzuse un grup de congresiști de cari Rinaldo, se despărți cu grabă, fericit de aşa dulce întâlnire, pe dată ce zărise pe Ruxandra, trecând în spre sala veche pe care știa că altădată o admirase atâtă,

Merseră împreună, unul lângă altul, prințu-se mai lângă fiecare stâlp, admirând mereu arta desăvârșită cu care erau sculptați și binecuvântând acele mâini, ce isbutiseră să facă acele capete de operă, în acest colțisor de pământ de unde Apostolul Paul scrisese poate neperitoarele sale epistole.

Rinaldo rămânea mai în urmă și cu drag se uita la Ruxandra, cu înainta pe sub aceste tăcute și pioase bolți. Imbrățișea, cu gândul, toată această sublimă, creațură și nu culeza să-i spună nici un cuvânt,

Ar fi sorbit dintr'odată acea gură cu buze arcate și rumene din care ieșea glasul grav și armonios, acea frunte de marimură cresată de dungile profundei cugetări, acei ochi tăiați în formă de smigdală, cari s'ascundeau sub stufoase gene, acea figură luminoasă, dar palidă ca de ceară.

Suh valurile unei rochii subțiri de mușe-
lină de mătase se mișcau șoldurile rotun-
de pe cari erau drapate atâtea cuțe largi,
iar sănul se desenina sub corsaj, treziind
în simțurile Tânărului bărbat, văpăi de um-
bre și de lumini, de iubire și de durere, de
spătină și de mister...

— De ce tace așa Rinaldo, zise Ruxandra.
Te pierzi printre aceste splendide crisan-
teme; ce visuri urmărești în tăcere?

— Te iubesc, te iubesc Ruxandro, isbuin-
el aproape fără voe. Te iubesc mult de
tot, mult cum nu-ți închipuești. Totul îmi
place și găsesc în tine toate visurile mele,
Coborând vocea ca să nu fie auzit și apu-
când-o de braț continuă:

— Ascultă tu, tot! Nu mai înțeleg nimic
și nimic nu-mi mai place. Prietenii cari mă
iubesc și i-am întâlnit veniți aici din toată
Italia, atâtea fețe tinere și frumoase, ce
am cunoscut în teatre și în atâtea palate,
ale căror uși știi că-mi sunt deschise, nimeni
nu mai mă atrage.

Tu și iar tu, cu chipul asta trist, dar fru-
mos ca dimineață de azi. El mă urmărește
pretutindeni, mereu te am și te simt colea
pe pieptul asta, aninată că o medalie scum-
pă, dobândită după o luptă glorioasă. Vino,
vino colea să stăm pe banca asta între flori,

spune-îni că și tu mă iubești, că nu-ți sunt
indiferent ca toți.

— Dar cum pot eu?...

— Să mă iubești? Da, trebuie să mă iubești cu toată flacără dragostei tale închise,
zovorâte, până acum, în acest piept în care
nu, nu poți să-în ascunzi că nu clocotește
patima iubirei nemărginite. Tu nu ești aceia
ce pari, Ruxandra mea, nu, nu-mi
ascunde nimic. Înima ta nobilă și mare va
găsi în mine perechea ce caută. Ascultă-mă
iubito. De când te cunoșc, te studiez, să-
ceasta e părerea mea. Suferi, ai suferit o
deziluzie, dar eu văiu repară orice știrbire,
orice suferință, și-ți voi îndulci viața ta,
care până acumna, trăind aşa singură, ai
împletit-o numai cu amaruri. Spune aşa
este, da? Ești Tânără, trebuie să iubești,
să îmă iubești cum te iubesc sătunci...

— Taci, Rinaldo, taci... În tine e doar o
exaltare pentru că sunt străină și singură..

— Mă uimești, scumpa mea, însă cu toată
căldura ce sunt în pieptul meu cu toate
ideile ce-în fulgeră prin creer, nu știu ce
să-ți spun acum. Cuvintele de pe buze îmi
sbor că aceste foi de roze spulberate de
vântul toamnei. Când sunt lângă tine, sângelile
mă se suie în față și atunci curajul și
speranțele miele cresc. Aștept dela tine mi-
nuni că dela o icoană. Te vreau acuma, te

vreau a mea pentru vecie, căci tu-mi ești necesară ca acest aer îmbălsamat și sacru pe care amândoi îl respirăm aici!

Ruxandra îl privi lung și suspină.

— Aide, vorbește, zi că vei fi a mea, promisiunea aceasta vreau să mi-o dai aici, între aceste locuri sfințite de eroii și martirii strămoșilor mei, cari sunt și ai tăi. Aide, vorbește. Apleacă-te, că aceste ramuri de glicină, apleacă-te și sărută-mă.

Ruxandra, sfioasă și înmărmurită de emoție, tăcea.

— A! Ce superbă ai fost eri! Am văzut în tine trecând valuri de viață. Acele expresiuni, acele cuvinte, roșitile în For, ieșeau ca dintr-o gură vrăjită; stai alternând în străluciri și umbre. Toți te admirau și te felicitau, însă eu n'am cutezat să mă apropii de tine, să întrerup acel farmec, acel avânt de gândire, care mișcă așa de puternic fibrele cele mai profunde ale înimii tale, însuflarețită de cel mai nobil și mai frumos sentiment: *Iubirea de patrie!* În cuvintele tale se simțea frumusețea și tristețea lucrurilor imprimate în sufletul tău mare, care dorea acum: *Cimentarea legăturilor și mai puțernice și mai frătești între țara ta și ea mea...*

Ruxandra continuă a tăcea, spiritul său era cufundat într'o cugetare uimitor de a-

dâncă. Nu știa parcă nici unde se găsea, nici cine și grăja așa de nobil și de frumos, însă acum se simțea capabilă de lucruri mari. Voia să urce o culme cun eroism de care până atunci nu se crezuse că poate fi însuflareită. Clopotul bazilicei, care bătea acum și răsună în turechi, ca ciocanul ce loveste marea nicovală unde se făurește destinul omenesc.

In aer cădeau spulberate frunzele aurii și roșiatice de viață sălbatică, în răzoare crisantemele rozalbe și argintii se legănau triste pe tulpinele lor, ca fecioarele părăsite; cele din urmă rândunele, pregătindu-se de plecare, ciripeau în cuiburi sub străinile vechei mănăstirii, ca și cum, într'un cald și simpatic avânt, ar fi mulțumit pentru ospitalitatea găsită aici, în aceste locuri pline de miresme.

Ruxandra privi către ele, apoi c'o mâna arătând căderea frunzelor, iar cu cealaltă, plecarea rândunelelor călătoare zise:

— Dar, noi, unde vom merge?...

Apoi voi să fugă ca și cum simțea c'o amenință un pericol.

— Noi? Spre fericire, zise RîNALDO, spre drumul ee-mi vei arăta tu, pe care te voi urma până la moarte. Ascultă-mă, fetița mea scumpă. Nîmic nu poate prețui mai mult

decât siguranță d'a nu mai fi stincheră și d'a fi iubită până în ultima clipă a vieței.

— Da, da, zise ea, dar tu, să nu juri; să nu te legi că-mi vei fi călăuză până atunci.

— Ba da, scuimpa mea, da, da, zise el, luând să-i sărute mâna și artuncându-i-se la picioare. Iți jur că...

Ruxandra, îi puise o mână pe gură, se ridică în picioare înaintea lui, nemîșcată și solemnă ca soarta, aprinsă la față, cu o stranie flacără în ochi-i mari și negri și apoi zise rar:

— Nu jura! Jurămintele voastre sunt minciuni!...

* * *

Ca o rândunică, gata de plecare toamna, din brațele lui Rinaldo, sbură Ruxandra, trecu repede prin fața vechei mănăstiri, apoi intră în măreața biserică, privi mult chipul blandului Isus, care, de pe tronul său, iartă pe papa Honorius al III-lea și înaintând în mijlocul sacrei bazilice, i se păru că cei trei sute de papi, din mozaicile de pe ziduri, se desprind și cu glas tremurător, și mărturisesc grelele lor păcate! Urechile și vâjieau, mintea și se turbura și fără a gândi mult păși spre altarul de alabastru cu piedestalul verde de malahit și în genunchiă înaintea moaștelor lui Sf. Paul.

— Voi n'ați fost nici desfrânați, nici idolani, nici făptuitorii de adulter, nici moleșiți, porniți spre orice fel de înavuțire, nici bețivi, nici înfruntători, nici răpitori, de aceia sunteți așezați acolo sus și veți moșteni împărăția lui Dumnezeu, care vă va întări pe voi până la sfârșit, ca să fiți nevinuitori în ziua judecății domnului noștru Isus Christos, căci mărturisirea și nădejdea lui ca să cîrmuiți lumea, în voi a fost. Apostolul acesta între voi odihnește și sub acest manusouleu sacru, înspre chipurile voastre sfinte, spiritul său îndrepteaază și vouă aleșilor și chieftaților, vă zice: Dacă cineva strică templul lui Dumnezeu pe acesta el va strica, pentru că templul lui Dumnezeu este cum sunteți și voi. Miluitori-mă!...

Rugăciunea ei către atâția aleși ai domnului fu scurtă și zisă din pîldele apostolului Paul. Pentru ea nu ceru nimic, răspuns parecă primă, dela toți și templul sacru răsună de: Osana întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pătînănt pace.

La picioarele martirului, mort pentru credință în stăpânul său Isus Christos, se duse de depuse mânunchiul de crisanteme ce culisese, sărufă altarul, apoi ieși că mantuită și ușurată de păcate. Porni repede pe unde venise, căci trebuia să meargă la o serată ce se da în onoarea lor la Capitoliu.

Cu capul așteptit de miresmele sacre din biserică, ca și de vorbele lui Rinaldo, Ruxandra, după ce își înai aruncă încă odată privirea asupra fațadei bisericei, zidită de împăratul Constantin pe locul unde, în timpuri fericite de glorie și de credință, se întâlniseră apóstolii Petru și Pavel, ieși afară,

Străluccea soarele și razele sale și le propria în porticul susținut de magnificele coloane de granit și în mozaicele fine, iar Apostolii parcă erau triști și duși pe gânduri.

Ruxandra luă o trăsură și, înconjurate de razele unui splendid apus, se îndreptă înspre Catacombe. Sufletul ei măhanit, nu se consolase. Simțea mereu nevoie d'a trăi între lucruri triste și întunecoase. Raza de dragoste ce-o luminase o clipă, o făcuse să închidă ochii speriată ca bufnița de soare. Ii era teamă...

Aerul părea încărcat de vaete și de suspine. Fiecare petecel de glie fusese stropit cu sâangele primilor creștini și, d'atâți amar de ani, această Cale Sacră, păstra încă în ea ceva duios, ceva cucernic, ceva care te făcea să verși o lacrimă pentru cei duși în tăriile cerești, măntuși de păcate, îspășiti pentru credința lor.

În față catacombelor, mai înainte d'a coborâ înisterioasa scară, care conduce în pământ la galeria mormintelor, Ruxandra își

făcu o cruce, îngrenunchiajos, pe iarbă și plânsedepentruatâtea jertfe de vieți și pentru jertfa ei. Înîma parcă, se umplu de lumenă și de cucernicie. Călugărul bătrân, care o însoțea, o binecuvântă, apoi lumenând cu felinarul misterioasele bolte, păși înainte, când explicații asupra temeliilor pe care s'a așezat biserică Mântuitorului, ieșită ca prin minune din cele două devize ale sale: *Iubește pe aproapele Iău ca pe tine însu-ți și.*

Ceeace nu-ți place, altuia nu-i face.

— Aici s'a odihnit Sf. Calist și Sf. Stix cel II-lea ucis din ordinul șinprăratului Valerian, aiei sunt mormintele episcopilor Anthichius, Lucius, Fabian, Anterius. Cripta papei Eusebiu, cripta Sf. Lucian s'a sfintiei sale papa Cornelius, zise călugărul, obicinuit a da mereu aceleași explicațuni vizitatorilor.

Ruxandra aștuțise de spaimă, dar mergea înainte, doritoare să vadă mormântul sfintei Cecilia,acea vestită martiră al cărei sarcofagiu și moaște se găseau acumă în biserică Sf. Cecilia dincolo de Tibru și pe cari dânsa le văzuse în ajun.

Cele câteva minute trăite în cetatea negră din fundul pănântului, unde se citise de apostoli cele dintâi leturghii martirilor, părură lungi ca veacuri Ruxandrei. De mai multeori în beznă mergând și împiedicân-

du-se, când de stâlpi de marmură sfărâmați, când de osemintele acolo rămase, tresări. Spaima ei se potoli, doar când zărî candelă vegheatoare de la sacrul mormânt ce căuta în catacombe. Ii vâjiau urechile, auzi parcă rostindu-se: Ușile, ușile, cu înțelepciune luați aminte! Un glas divin al miilor de creștini ieșea parcă de sub tăinuitele bolte.

Puterea Celui Prea Înalt asupra lor se cobora într'un *Crezu* sublim. Păgânii încrăneniau, iar doctrina cea nouă a lui Isus Christos, se înălța triumfătoare spre lumina soarelui.

— Ihtis, zise bătrânul călugăr, arătându-i desemnul unui pește pe o lespede de marmură și ea neînțelegând semnificația, Tânărul ii spuse: creștinii cei vechi nu puteau rosti în fața păgânilor numele lui Christos, nici mărturisi că cred întrânsul, ci spre a spune aceasta celorlalți credincioși făceau acest semn pe nisip, pe pietre și atunci erau între ei înțeleși.

Misticismul acesta, glasul bătrânlui, lumană felinarului sclipoitoare și aproape pierdută la fiecare cotitură a acestui dedal, cum și aerul greu din catacombe, făcând pe Ruxandra să se roage și fi scoasă cât mai repede de subt aceste bolți înfiorătoare.

Afară stoluri, stoluri de rândunele ames-

tecate cu porumbelii se pierdeau printre ramurile posomorâte, dese și îmbălsămate ale sicoonorilor, soarele se ascundea după gigantica cupolă a bazilicei Sf. Petru, reflectând în Tîbru arbori și castele, palate, și ruine. Intreagă Roma se pierdea acum sub valurile de aur ale unui măret apus de soare, feeric și sacru, aşa cum se poate vedea înunai arare chiar în Eterna Cetate.

Ruxandra înse se drept la otel, unde era așteptată de congresiști. Toți o primiră cu alaiu pe: *sălbatica*, precum o numiau ei; iar unul, apropiindu-se de dansa, iî zise râzând: Mititica asta nu știu de ce fug mereu de mine.

Intreabă fetițo cine sunt eu, sau ține carteasă astă de vizită, cîtește-o și dîseară la Capitoliu, când e primirea noastră, fă-mi onoarea a merge la braț cu mine. Vrei?

Domnul care îi vorbise era cam cocoșat, cam sbanghiu, cam slab, dar cu pieptul plin de decorații. Înțelese că nu se putea să-l refuze și spunând că peste puțin va fi gata să-l urmeze, sui sus că să-și schimbe rochia.

La ușe, ca de obicei, găsi mămunchiul de ciclameni și carteasă de vizită a lui Rinaldo, care plecând direct dela Sf. Paul, ajunsese în oraș înaintea Ruxandrei. Când aceasta îi spuse a doua zi, că fusese la Ca-

taccombe, rămase mirat de acest curaj și nici că voi să cred că putuse să fugă dintr-o atmosferă căldă de iubire, pentru a se afunda în catacombe...

Botti, arheolog, citi Ruxandra pe cartea de vizită a congresistului; iar dedesupt: Directorul Muzeelor din Alexandria și din toată Africa.

— Numai trei pe toată fața pământului sunt învătați ca ăsta, zise directorul hotelului, care-i aducea alte scrisori; văți ales cavaler de seamă, d-nă, veți avea onoare mare cu el astăseară la Capitol.

— Și el cu d-na, adause un congresist, căci nu știi de ce reputație mare se bucură și ce frumos a vorbit eri la For.

— Cu nă nu știm? Noi nu citim ziare, nu i-am văzut în toate portretul? Nu-i garnisim d'atunci masa cu flori, cu culorile naționale române și italiene, nu-i servim mâncările și vinurile cele mai bune? Sperămi că dânsa va ștrângi, între noi și poporul român, legături indosuibile de frăție, ba chiar, adăogă râzând, că ne va trimite și clienți?

— Firește, acum e jumătate italiană, că i-a dat și Benemerenti.

— Așa bravo! Văd că știți mai multe ca mine...

Apoi modestă cum era, salută și se grăbi

să se urce în cameră să și să se pregătească pentru primirea de seară.

Măreața scară numită Coordonata, o sui Ruxandra, fără să ia seama că a urcat 124 trepte! Abia când ajunse în piață lui Michel-Angelo, în fața monumentului Marcu-Aureliu, respiră. De braț cu vestitul arheolog avea grije că n'o să-i fie date pe de rost toate explicațiunile cele mai desăvârșite asupra atâtorei comori adunate aici de împărați și sacerdoți, de patriciani și bogătașii români, cari țineau la tradiții și la epoca de glorie a celui mai viteaz popor din omenire.

La intrare, în curte, în fața lui Iulius Cezar și August, vorba fuse despre lupoaică vie dela scară, păstrată acolo, în amintirea lui Romulus și Remus.

— Originea nobilă, zicea Botti...

— S-ar putea adăoga: de fiară, dacă strămoșii mei n'ar fi fost latini, răsunse Ruxandra, surâzând.

— Voiu avea ocaziunea să învăț astă seară multe lucruri folositoare.

— D-v. dela mine, sau eu dela dv.? Să nu mai învățăm mai bine nimic și să mergem mai înainte, să defilăm încet printre acești carabinieri, cari ne amintesc epoca lui Napoleon.

— Hoțul, ăla, care a jefuit Italia noas-

tră de tot ce a avut mai sacru, să nu-mi po-menii de el.

— Sunteți italian d-le?

— Negreșit, dar ce ați crezut dv. că sunt?

— Văzându-vă în funcțiune aşa de mare în Africa, nu-mi dam seama decât despre știință dv. și acum că v'afrai și naționalitatea sunt și mai mandră. Trăiască rasa latină!..

— Trăiască România, zise dânsul.

— Trăiască Ruxandra, trăiască România, repetară scriitoarele și scriitorii ce o cunoscuseră la congres și cari o așteptau în sala Conservatorilor, lângă dulapul cu obiectele, cari aparținuseră generalului Garibaldi.

Inimă Ruxandrei sbură la scumpa sa patrie, acolo unde nu se păstra nimic din ceeace făcuse gloria lui Tudor Vladimirescu, erou de seamă ca și Garibaldi. Când ceilalți congresiști sosiră, strigă la fel cu ziariștii și toși începără să admire frumosul costum național al Ruxandrei, care fi sedea de minune. Părea o zână din povești cu maramă subțire pe buclele-i negre.

Muzica urmă pe rând, imnurile tutulor națiunilor și, în uralele multimei, intonă imnul național român.

Botti dădu semnalul aplauzelor; principalele Colonna cu ministrul instrucțiunei, il

urinară, apoi, luând pe Ruxandra la braț, trecură prin galeria aşa numită *Protonotree* unde erau busturile lui Giotto, Vittoria, Colonna, Cimarosa, Beato Angelico, Metastasio, Cristofor Coluimb, Donatello, Brunelleschi, Leonardo da Vinci, Rafael Sanzio și Michel-Angelo.

— Cine se poate lăuda, în omenire, cu aşa oameni, zise Ruxandra, oprindu-se în fața grupului ridicat în onoarea lui Canova, de către un elev al lui Fabris și privindu-l amănunțit.

— Atât să fi avut numai faceastă nobilă țară și ar fi fost destul; dar vă uitați aici la atâția împărați, împărătese și femei celebre, la atâția eroi, la atâtea blocuri de marmură în cări s-au întrupchiat zei și zește, fauni și zâne, Venere și Bacuși. Ce frumusețe!

Încetul, cu încetul, congresiștii se opriră cu toții în fața candelabrelor și sarcophagelor, în cari au fost depuse corpuri de eroi și de martiri. Trecând apoi în revistă tablourile de cei mai mari maeștri ca: Veronese, Rubens, Guido-Reni, Tintoreto, etc., își întinseră gâturile către tavanurile minuni de artă antică. Văzând frescurile lui Carraccio: Amorul și Psiche, toți tăcură înărmuriți, fiecare poate gândea la acest

copilaș orb, care înfige totuși înveninate săgeți în inimile omenești.

Sala mozaicurilor, a faianțelor, a cameelor, a vaselor etrusce, a bronzurilor, a lui Apolon, a gobelinurilor, unde sunt neîntrecute țesături; Sala Horațiilor și Curiaților, sala lui Marcus, sala audiențelor, sala tronului, împodobită cu scene din epoca glorioasă a lui Scipione Africanul, sala gladiatorului muribund, care nevoind să cadă în mâinile inamicului își dă singur moartea cu spada sa, iar lângă el, ca un simbol, cornul său de luptă sfărâmat. Această statue cunoscută în lumea întreagă e admirată acum de oamenii cei mai culti, veniți aici din cele patru părți ale lumii.

Opera aceasta neperitoare, zise Botti, se știe că a fost găsită în grădina lui Salustius și că de sigur că atunci, sau mai bine când a ieșit din mâna sculptorului, necunoscut din nefericire, n'a gândit să-i trăiască admirată, peste veacuri, opera sa.

In sala VIII-a sub văpăi de lumină, văzură o femeie goală ! Ca vrăjiți, dar și mirați de această lipsă de pudoare, toți congresiștii alergară într'acolo !

Arheologul Botti și principele Colonna, cari tot timpul fuseseră călăuză lor, rădeau satisfăcuți, căci femeea, în loc de a se rușina, se învârtea, mândră de splen-

doarea fortinelor ei, sub razele albastre și
roșii de lumină electrică!

Venera *Capitoliului*, minunea minunilor,
strălucea de farfurec viu, trăia parcă însufle-
tită în marmură din fața lor! Trecutul mă-
reț al artei antice făcu pe toți să-și plece
capul și să-l salute cu respect.

Uitaseră toți de muzică și de masă, de
ceasurile înaintate, de prietenii, cari îi aş-
teptau la cina ce se da aici, unde fiecare-
lucru îți arăta o înainte isteață, care gândeau
frumos, o mână dibace, care executa su-
blini. Mergând în spre sala unde era masa,
prințipele Colona, prințarul Romei, nu uită
să arate Ruxandrei coroana triunveasă de că
studenților italieni, ca să încununeze cele
două drapele, atunci când frăția a cimen-
tat, la Roma, noi legături între tineretul
Român și Italian, sărbătorind geniul raselor
latine!

Ruxandra mulțumi cu simțite vorbe pen-
tru această delicată atenție. Botti îi să-
rută mână, fericit de a-i fi cavaler, el din-
tre atâția congresiști.

Ruxandra însă, nefiind vanitoasă, nu luă
seata la succesul ei, de femei în seara a-
ceea; cugetă la Capitoliul acesta ilustru, în
care se închise atâtea gloriei, atâtea trium-
furi, virtuți și atâtea crâne și tolusi vor-
bisec poetilor, cari acolo fuseră încununați.

— Măiestul cântăreț din Arqua, Petrarca
încununat aici în secolul al XIV-lea de ar
Invia acum ce sonet ar face el Laurei sale,
când, la această masă, sunt atâtea frumu-
seti, zise Ruxandra cavalerului său. El răs-
punse:

— Laura lui, ați fi d-v. acum și v'ar cânta
frumos, cum merități.

Toți aplaudară. N'apucă să mulțumească
și Ruxandra primii de la Rinaldo, care dispă-
ruse următoarea telegramă:

Te-am văzut sărbătorită, te-am văzut ad-
mirată, salutată de toți; dar la inimă care
tresare și bate numai pentru d-ta, de ce n'ai
cugetat un minut?

Rinaldo.

* * *

Afară ploua de parcă turnă cu găleata.
Văjieau burlanele de te asurzeau. Coperi-
șurile caselor stau ca țgata să se prăbușească
sub potopul groasnic al ploaiei de toamnă.
Deși orele erau înaintate și în otel și la oro-
logiul din piață bătuse ceasul șapte, pasa-
gerii nu se treziseră din somn. La Neapole
trenul plecă peste o jumătate de oră. Ru-
xandra, uitată de mulțimea complimentele-
lor, priunite seara la Capitoliu, obosită de
veghere și de atâtea lucruri văzute și as-
cultate nu închisese ochii toată noaptea.

Vijelia de afară se potrivea cu vijelia din sufletul său. În mai multe rânduri, crezând că s'a făcut ziua, se sculase din pat și se uitase la ceasornic. Tăcerea din jurul ei contrasta puternic cu crivățul care șuera la crucea și geamul ferestrelor și le zguduia din toate puterile. De nenumărate ori o luase fiori de groază. Ii părea curioasă o asemenea furtună deslănțuită tocmai într-un oraș de pace și de armonie ideală.

În mintea ei, Roma parcă se cuvenea să fie ferită de asemenea lipsă de respect din partea lui Dumnezeu sau al zeilor.

De ce se pita pe geamuri, de aceiai i se părea că vântul bătea mai tare, apa curgea în șuvoaie mai adânci. În mijlocul strădei stau grămadă gunoaiele, hârtiile, afișele, sfărăinăturile de sticle, de surcele, de poleiele, aduse de apele ce se aruncau repede în canale. În gurile acestea, înurdare și largi, șuvoaiele se rostogoleau, se afundau neconținut făcând un vuiet surd, asemănător cu genășul condamnaților la munca silnică.

• Apa, neagră ca păcura și încărcată cu praful trotărelor, se sfia parțial să stea mult la vedere oamenilor; prîpîtă se scurgea pe sub canale,

Ruxandra așteptă în zadar să se întoarcă crivățul și aceste șuvoaie; făgăduindu-și să plece pentru două zile la Neapole;

se holărî repedé: Cum yăzu o trăsură, în stradă, o oprii, lăsă vorbă portarului unde se duce, își luă mantaua și umbrela și se îndreptă în spire gară. Până acolo, recită de două ori telegrafia lui Rinaldo, tresări ca de un fiór necunoscut. Picăturile de ploaie o isbeau în față și o înviorau. În cap parcă i se învârteau toate cunoștințele ce săcuse. Era îmbătată încă de toate parfumurile delicate ale florilor ce primise; mai puternică însă ca toate era amintirea gardeniilor și ciclamenilor dela piept, oferite de el în ajun, păstrate în glastră pe masă, luate cu dânsa, ca unic tovarăș de drum, până la frumoasa și încântătoarea ceteate a muzicei și a iubirei: Neapole.

Rinaldo îi propusese să conducă el și să-i arate toate colțurile misterioase ale orașului vestit, toată feeria sub care trăiește lumea din golful răsunător, de chitare și de mandoline, locuitorii fericiți, cari au în față Vezuviul drept far, ce lămninează amfiteatrul măret.

Ar fi însoțit-o pe Chiaia, arătându-i grădinile și muzeele, vizitând împreună Mauzoleele, Palatele și Bazilicele. Puteau străbate pe vapor marea, până la fermecătoarea insulă Capri, intra în grota Azzura, și la bratul alăturea poteca pietroasă până la Saltul lui Tiberiu...

Puteau culege pe vârfurile stâncoase ale insulei de sub brazi, ciclamenii rozalbi, floarea ei iubită. Spuse se că-i va împodobi fruntea cu lauri, ederă și mirt și îi va cânta: *Chiara stella*, sau *Marechiaro*.

O va urma și acolo, tăcut și înțelept, ca un câine fidel... Vor merge la Ischia, la Procida, la Lucrino, la Fusaro, la mormântul lui Virgilio, unde vor depune un mânunchiu de nemuritoare și vor vârsa o lacrimă, pentru acel bard ales, care trăind în mijlocul frumușetelor firii, a studiat-o și-a isbutit să pună pe coardele lirei sale simfonie sublimi naturi, să îmbăta lumea cu farmecul divin al poeziei lui. Vor merge la Erculanum și Pompei, spre a putea trăi câteva clipe în imaginea trecutului fantastic și idealizat, vor săi sus pe Vezuviul pleșuv, abătut și trist, ca un suflet chinuit și ars de patima iubirei...

Ruxandra l'ascultase, în sacristia dela Sf. Paul. Muzicalitatea glasului sămpatic al lui Rinaldo îi răsună în urechi și acum. Aripele crivățului, cu toate că fâlfâiau puternic și, până la gară, îi zburase mereu pălăria din cap și blana dela gât, dar nu izbutise totuși să-i împrăștie amântirile. Era frumos și dulce tot ce-i propusese Rinaldo, dar ea tocmai că aceasta căutase să fugă! Orice.

încântare o apăsa, căci și amintea greaua ei suferință, Calvarul vieții ei tăinuite...

Ajunsă la gară, pe dată ce luă biletul dela cassă, fugi repede, se suii într'un vagon, se așeză în colțul cel mai întunecos, lăsându-și pe față un voal gros. Așa i se pără că poate trăi liniștită, afundată numai în gândurile ei, ajunge mai repede singură în orașul unde odinioară, proiectase să meargă cu Radu Panait. Inchizând ochii, în mintea se desfășură, cu binișorul, toate fazele durerioase ale vieții prin care trecuse. Cu cât se depeărta mai mult de țara ei, cu atât ele mai puternic i se aprindeau în suflet. Răsvărită amarnic împotriva soartei, dela ea acum nu mai cerea nimic. Știind că cu amar se plătește fiecare minut de placere, se ferea, fugea de toate tentațiunile. Până la Neapole, vrând parcă, peste mintea ei lobosită, să nu-și mai grămădească nimic. Merse cu ochii închiși, ajungând trase la un hotel pe care i-l recomandase patronul Campidogliului din Roma. Obosită, cum ajunse acolo, și așeză lucrurile și dintr'un jet dela fereastră privii lung la golful ce se întindea în fața orașului, ca o cuvertură largă de atlaz albastru. Din văzduh, între cer și mare, parcă se lăsase și plutea un zăbranic străveziu, în care toată cetatea părea infășurată.

Ce larg era orizontul, ce frumoasă prive-

Liștea, ce superbă natură! Sub fereastră ciociarii, băteau din tipsii, cântau din ocarine, trâmbițe și clarinete; prelupeții strigau de-ți luau urechile, vrând să desfacă ultimanele rodii, smochine, mandarine și curmale.

Inserase. În văzduh, ca un ochiu deschis al cerului, se vedea vulcanul. Din creștetul lui, ca dintr-o gură de infern, ieșeau limbii de foc ce parcă ar fi voit lumea să învăpăieze. Ruxandra s'aștepta parcă să audă fierberi, clocoți, zguduituri de păianță, în sfârșit înfiorătoare zgomote, cutremur și gemete de infern, dar pace. Marea era liniștită, cerul împede ca de cristal; stelele sclipitoare ca linte de aur. Tânărul văzu flăcări sus pe Vezuviu, fum pe cer, ca un imens pin de Italia, ca o umbrelă cenușie.

În bărci amanții cântau simbrătișați, legănați, ferinecați, purtați spre fericitele sau tristele limanuri ale vieței!... Imbrăcată Ruxandra adormise despre ziua pe canapea. Dimineața, trezindu-se zări, ca desemnată pe cer la orizont, insula Capri. În minte-i văzu pe toți acei oameni iluștrii, cari știa că au trăit în aceste fantastice locuri. Sunetul duios al lirei lui Torquato Tasso, se auzea, ca un ecou divin la Castellamare. Gemetele surde ale *Strigoilor* lui Ibsen, jură-

mîntele și blestemele din *Azilul de noapte* a lui Gorki.

Pe toți scriitorii de seamă fi află stând îaici disperați de chinurile și amarurile vieții! Suaiau parcă îngândurați către saltul lui Tiberiu!...

Figura lui Sejan î se arătă acum cruntă, cu mână îi făcea semn să înainteze și să se jertfească, fără sfială, pe altarul plăcerilor, înălțat acolo de el pentru crudul împărat; care, în Istoria patriei sale, lăsase o pagină neagră.

Visătoare, cum era Ruxandra, nici că lăsa seama că timpul trecea repede și ea trebuia, peste două zile, să se întoarcă la Roma pentru viitoarele ședințe ale congresului. Cugetând la câte avea de văzut, în acest oraș minunat se îmbrăcă repede și coborâ în restaurant. Toțmai atunci sosi și trenul, aducând pasageri dela Roma.

La masa unde stete să prânzească, dânsa observă mirată, că era pus într'o glastră un mănușchiu de ciclameni și cartea de vizită a lui Rinaldo. Un minut trecu fără ca să-și dea seama unde se află. I se pără că are o halucinație, dar apoi căti, se roși și se aşeză la loc, sfuită parcă să n'o vadă cineva. Nici cutează măcar să cerceteze cine-i pusese acolo florile ei iubite. Peste puțin

ridicând ochii, văzu în fața ei pe Rinaldo, care dându-i mână, îi zsei:

— Vedeți, doamna mea? Am venit aici ca să înățin de vorbă, să vă arăt eu frumusețile acestui oraș, în care ați dispărut, ca să vă ascundeți de mine dar, dar și aici v-am găsit d-nă! Așa e că v-am găsit?.. Și-i luă mână să i-o sărute.

— Ești minunat în adevăr; n'ami plecat ca să mă ascund, ci ca să fiu singură și să nu inopertunez pe nimeni; vă știam ocupat și...

— A, de când te cunosc Ruxandro, n'ami alt gând, altă plăcere, altă satisfacție de cât să-ți fiu util și eu la ceva; dar din cele ce întâmpin din parte-ți văd că te sfiești, că fugi, că...

— Nu fug, n'ashi fugi niciodată, dacă n'ashi știi că orice minut frumos trăit, se plătește cu amar și de aceia evit tot. Aici nu vreau să vizitez decât aceea ce e trist și dă ideia de trecut, de jertfă, de catastrofă, de cataclism!.. Te însărișă, nu e aşa, zise zâmbind Rinaldo?

— La vârsta d-tale ești prea pesimistă, nu înțeleg de ce, fiindcă îți plac cataclisme, vom merge dar la Pompei, întorcându-ne vorn vizita pe cunoscuta scriitoare Matilde Serao, pe urmă vom lua masa la

restaurantul Paclino, spre a avea în față o frumoasă panoramă a golfului, apoi...

— Interesant program, în adevăr; dar nu vă supărați, cred, când vă spun că mulți mai satisfăcută aș fi, dacă mi-ați indicat numai programul și itinerarul...

— N'am venit eu dela Roma, ca un neburun, numai pentru asta, ci...

— Bine era dacă nu vă deranjați pentru mine, căci pe zi ce merge, văd că...

— Pe zi ce merge eu te iubesc de mii de ori mai mult și asta îl declar aicea și ori unde te voi întâlni în viață să am să te întâlnesc, căci te voi urmări ca umbra, că...

— Nu veți putea asta, căci peste pușin, voi pleca în țara mea să atunci...

— România, țara d-tale, nu e la sfârșitul lumiei...

— A ! Veți face și minunea asta ? Si Ruxandra râse, arătând șirul de dinți albi că floricelele făcute din porumb.

— De sigur, ce nu face omul, când simte că mine ! Acum, aide, vremea e splendidă să ieşim d'aicea și vreau să te conduc să vezi Pompei, locul unde nu te îngrozești de moarte ; și-e dor d'un trecut pompos, dovedit în această vestită cetate, care are pe frunte Vesuviu și la poalele ei, marea. Ruxandra tăcând și aproape liniștită urmă pe

Rinaldo la Pompei. Acolo fi la fiecare moment explicațiuni și câte o floare crescută printre ruine, ne cutezând a-i da sărutările de flacări ce-i dogoreau buzele, a-i repeta cuvintele calde ce-i spusese în sacristia dela Sf. Paulo de teamă să n'o piardă iar ca atunci.

In colțurile strădelor fi arătă fântânile publice ornate cu capete de animale și divinități desgropate, prăvăliile ce se găseau mai la fiecare casă, doavadă tarabele de marmură, chiupurile și atmforele, care stau grămadă, ca s'arate parcă și azi, că negoțul cu vin și cu uhtdelemn se făcea aici pe o scară înaltă, exportându-se prin toate cetățile cunoscute p'atunci.

Vizitară după aceia Forul, tribunalul, teatrele, templul lui Apolon, a lui Jupiter, trecură prin casa cu pereții negrii, casa amoarașilor, pe zidurile căreia sunt desemnăte mai multe scene de amoarași, în diferite panouri și'n diferite poziții, după cari se poate dovedi perfecțiunea la care ajunseră penelurile maeștrilor din acele vremuri.

Nenorocitele victime din muzăul d'acolo, păstrate petrificat întocmai cum se găsiseră în momentul dezastrului, le făcuse o impresie dureroasă. Mâini sgârcite, capete sparte,

fețe, unele pline de groază și de durere, altele radioase și ferice.

Un bogățăș era petrificat cu mâna la chimir.

— Ce deriziune a soartei, zise Ruxandra ! Se vede că, înflăcărata lavă n'a voit să țină nici o seamă de acest semn sugestiv al acestui om și alături cu numeroșii săi sclavi, și-a dat și el obștescul său sfârșit, și-a aflat, sub pară de lavă mormântul.

El care cu aur, până în ultimul moment, sperase să înduplece puterea elementelor și coasa morței.

— Ruxandra mea dragă, ce minte aleasă și 'naltă; la ce te gândești tu acumă ? Altă femeie trecea nepăsătoare, abia luând seamă la aceste minuni, rămasse de pe urma vestitei cetăți, ștearsă de pe fața pământului în chip aşa de tragic !... Ruxandra, după o tacere lungă, zise :

— Ascultă acum ce spune aici lăcusta din livadă și greerul de sub aceste cărămizi, ascultă !...

Cu țărâitul lor îți destăinuiesc parcă taina trecutului și-a infinitului ! P'a ruinelor o știu doar șopârlele și mușchiul verde, dar ele glăsuiesc numai sufletelor alese ca ale noastre.

Tristețea zidurilor arse, căzute, zdrobite, sfărâmate de vremuri, auzi c'o știe și-o poate

îninterpreta bine, în macabru poemă, numai
jelitoarea cucuvaie ! Ce zici, ascultă acumă ce
spune ? De multe ori am cugetat că humai
ea, sihastra poetă a ruinelor și a cimitirelor
știe să găsească justul ton pe care să cânte :
„*Aleluia*” al cetăților, cari odinioară fala
lumiei fuseseră !...

Numai ea cunoaște bine crenelele cele
mai înalte ale citadelor, turlele, fortărețe-
lor și ale ascunzătorilor subterane, locul stin-
dardului gloriei, locurile trădătorilor, locu-
rile întâlnirilor, putregăitele ciurciuvele ale
ferestrelor de cari odinioară s’agătaseră scă-
rile de mătase !

Numai ea, râde, plângé, suspină, semă-
nând întocmai c'un trecut de plâns,, sau de
mărire, c'o povestire de jeale sau de bucurie.
Numai ea cunoaște ceeace a acoperit oare,
când zidurile și mauzoleele și ceeace mai
pot ele acuma povesti.

Numai ea, numai ea, la capul nostru, când
vom fi în țintirim, numai ea, pesimista poetă,
în veci de veci, aré să mai plângă !...

Timp de trei ore, cât steteră la Pompei a-
mândoi, nu făcură decât să plângă, gândind
la panica ce trebuie să fi doinuit în minutul
când lava, în isvor de foc, peste oraș,
începuse să curgă, la strigătul copiilor, la
disperarea părinților, la lumea după lume,
treizeci, patruzeci de mii de suflete, sburând
printre limbii de pară și luându-și sborul

înspre cel Atotputernic, care atunci cu desăvârșire sub acest potop de foc, pe totii lui ii uitase.

Dar asta e soarta celor înamorați de Vulcan și Pompei, e nimic pe lângă Messina și morții ei !

La biserică Madona del Rosario, clădită de contele Bartolo Longo, în Nuova Pompei, sunau clopotele pentru vecernie. Glasul lor străbăteau ca un requiem duios. În vale turme de oi și de capre veneau din spre pădure. Incetul, cu încetul, negurele începuseră să se scoboră pe pământ, intrerupând mersul călătorilor dă vizita aceste interesante localități. Luna ieșia tocmai de sub un văl fumuriu și-și propria razele pe creștetul Vezuviului ale cărui flacări pătrundeau în înălțimile cerului, ca voind să ajungă până la cereasca crăiasă sihastră.

S'așezără tăcuți pe o lespede de piatră și contemplară mult acest mare tablou, care nu mai există în tot universul.

Rinaldo prinse pe tâmpalele Ruxandrei o ramură de ederă, luată din casa Vettilor, casa cu amorași și și zise: Azi și mai mult te iubesc, căci și mai bine ți-am înțeles sufelut.

Gardianul le făcu cunoscut că se închide muzăul, altfel mult ar fi rămas și multe să ar mai fi spus ei într'acest cadru mare,

al trecutului, mort și totuși pentru înțelegători, atât de viu!..

Mergând în oraș vizitară pe ilustra scriitoare Mathilde Serao, care umplu pe Ruxandra de complimente spuindu-i că aflașe despre succesele ei dela Roma. Aceasta îi mulțumi mai ales pentru frumoasele cuvinte scrise, în albumul său: Madame, on vient ordinairement en Italie pour admirer, votre génie a fait le beau miracle de n'y trouver que des admirateurs.

Mândru de ea, Rinaldo îi cresc meritele în fața distinsei ziariste, care n'are alt farmec decât al penei sale, încolo ca femeie, nimic sejucător, afară de ochii ei de flacări.

Ieșind, luară o trăsură și se îndreptără în spre Paglino.

Acolo s'așezară în fața Vezuviului, sub o boltă de trandafiri urcători, înbetită cu elderă, glicinii și iasomie.

Lăutarii cântau acompaniați de mandoline.

Rinaldo, mânăgia pe Ruxandra pe tâmpale, iar ea, mulțumită de ziua ce petrecuse și plină de spirit, se simțea mai Tânără, și în seara aceea fu înviorată.

Ebba era o exploratoare nu numai a statelor din Europa, dar și a sufletelor ome-

nești. În Radu speră să afle ceva care să îl intereseze, să îl preocupe, să îl ducă spre alte sfere; însă altceva decât un dor de călătorie și un spirit uniform și de multeori, mărginit și banal, nu găsise nimic. În deosebite rânduri gândise că oamenii armatei aşa trebuie să fie, reci, căci plumbul și oțelul, nu știu grăi decât în câmpuri de luptă.

Cămășu așa îi răspunse și el, spre a se susține dela atâtea lipsuri vădite în educația ce primise de la Angela și care tot sperase să le completeze, însă nu reușise numai prin instrucțiune. Una este a stupe delă sănul mamei și a primi de pe genunchii ei o educație aleasă și solidă și altceva este a o culege din codul manierilor elegante și dela streini. Din cum îndai o bună ziua să cunoaște și cum ai fost crescut.

Ebba, care descindea dintr'un neam nobil și era crescută, în casa părinților, ca o floare în senă, observase dar credea că orientul asemenea e întreg, și de la Radu nu cerea mai mult. Ceeace o intriga, era că el nu se grăbia de fel cu cununia și călătoria lor ar fi dorit să țină cât lumea, tot așa ar fi vrut să fie și rolul ei de călăuză, încolo nimic! În Cristiania au stat doar o zi, să au vizitat-o în latul său și n lung, au prânzit în splendidul restaurant dela Homenkolm, apoi, cu funicularul, coborând în oraș, au

admirat curătenia, florile, statuile lui Bernadotte, Bijorson și Ibsen, aceștia doi din urmă, având norocul ca din viață să-și vadă apoteozată munca lor intelectuală.

Pe strada principală, văzură casa lui Nobel, autorul celei mai nenorocite invențiuni dătătoare de moarte violentă: melinita. El, spre iertarea păcatelor, lăsase prin testament, premiul pentru scrieri în contra războiului și după câteva decenii n'avea cui să le mai decearnă, războiul fiind un ce inherent oménirei, căreia din timp în timp, se vede, că și trebuie cataclisme distrugătoare. Altfel, omenirea s'ar prea îmulți pe pământ.

In insula din fața orașului, în castelul de marmură al regelui Oscar, plin de trofee, potrete, panoplii și costume strămoșești, Ebba, speră să audă un cuvânt de simpatie expansiune, de genitilete, de afecțiune, către aceia care învingând oboseala, mergea mereu pe căi deja cunoscute, numai spre a-și împlini searbădul și plăticosul rol de călăuză, căci în definitiv asta fusese pentru el. Dar Radu, egoist și rece nici o vorbă nu-i zise.

In tot orașul nici nu cugetă să-i dea o floare, ghidului său, care cam începuse să obosească, nu fizicește, căci femeile nordu-

Iui par a fi de bronz, ci moralicește. Avea sărmăna dreptate, căci rău căzuse.

Nimic nu e mai greu decât să ai de tavărăș de drum un om anost, zicea ea către Radu, dar de unde să înțeleagă el această aluzie? *Băiatul mamei*, se credea rupt din soare de frumos, de învățat și de educat.

Merseră, a două zi, amândoi tăcuți la gară și din tren prefirară toată frumusețea și pitorescul Norvegiei. Se isprăvise parcă aicea lumea, aşa tăceau toți călătorii. Pentru Ebba, aceasta nu era lucru nou, deoarece la Nord se vorbește puțin, dar căldura dragostei, înviorează lumea și acolo destul. Mirarea ei era că Radu, deși avusese pentru ea, pe vapor, oarecare expansiune și îi ceruse mâna, nu mai revenise de fel asupra acestei chestiuni, care totuși trebuia regulată serios între dânsii.

Se găndea fata că el poate se sfiește; sau că poate în țara lui altfel se procedează, în asemenea ocazii și se hotărâse cu răbdar să aștepte momontul, când să poată deveni soția unui om de seamă.

Va ajunge general, ministru, găndea ea, sătunci... voi fi femeia unui om pe care nu lăș putea avea aici la noi, apoi el pare încă Tânăr și ai noștri n'ating aşa repede atâta mărire. Radu îi vorbise despre frumusețile țării sale, despre arta militară, des-

pre apropiata intrare în acțiune a României alături cu puterile aliate, tot lucruri cărि n'o interesau câtuși de puțin. Despre aceia ce-i propusese pe vapor aproape nu mai pomenea nimic, doar că din zi în zi, deveneau mai familiari. La Copenhaga, când ajunseră, era cu dânsa zilnic pe străde, doritor mai mult a cunoaște orașul decât pe viitoarea lui tovarășe de viață. Ebba avea răbdare, cu mult tact și păstra rolul său de călăuză.

— *Haven*, în limba daneză, însemnează port, zise ea într'o zi lui Radu.

— Da?... Nu știam.

— Multe ai să afli aicea, în această țară misterioasă.

— Si glorioasă, ai putea zice Ebba, că știi că sub Cristian al IV-lea, pe care istoria îl compară cu Enric al IV-lea, Danemarca era țara care ocupa în Europa primul rang de desvoltare pe toate căile, țara ale cărei cuceriri începuseră să minuneze lumea.

— Fiecare popor își are veacul său; fiecare glorie ziua sa. Sunt veselă că știi că seceva din țara mea.

Inflorirea ei din trecut fu întreruptă de răboiul cu Scandinavia, atunci când din oarbe ambițiuni, pierîră 23 de mii de suflete și fuseră reduse în cenușe 2000 dintre cele

mai frumoase palate. De unul dintr'acestea este legată o curioasă legendă:

— Spune, povestește-o, Ebba, tu ai darul d'a istorisi atât de frumos, încât eu te-aș asculta aşa o viață întreagă.

— Da? Iți mulțumesc și iată că mă supun:

— Se știe la noi că, Dyvirke, fiica unui neguțător din Holanda, cu frumusețea sa, atrase într'un bal la Berghen, orașul ce ai văzut în Norvegia, privirile regelui Christian al II-lea, care o luă de soție. Tânără, fată era blândă, drăgălașe și sinceră.

— Ca tine, zise colonelul.

— Ca mine? Iți mulțumesc d-le colonel, ai început să te întreci cu complimentele cu cari nu sunt deprinsă; așteaptă să vezi, zise ea urmând:

Mama sa, Siegebrit, era o femeie dibace, rea și ambițioasă, care totuși isbuti să aibă asupra regelui o ascendență fatală ce-l dusese dela tron la exil.

— Sunt, mai sunt, în Istorie, asemenea exemple.

— Dyvirke pieri în floarea vârstei, Siegebrit, din potrivă, trăi mult și își păstră influența ei puternică de care se mira toată lumea.

Această femeie bătrână, urâtă și infernală, prezida consiliul de miniștrii, era consul-

tată în toate ocaziunile mari ale țării. Ea da slujbe, ea revizuia actele și titlurile candidaților, ea aproba și respingea pretențiunile și drepturile lor. Pe președinții curților, pe șefii administrativi, îi vedea dimineața așteptând umiliți înaintea ușei acestei femei, deși poporul pentru dânsa avea o nețărmurită ură; aceasta n'a contribuit să micșoreze, în ochii regelui, care, când fu detronat și trimis în exil, trebuia să închidă într-o ladă cu rufărie, spre a o scăpa de furia poporului.

La câteva leghe de port, Siegebrit, fu scoasă și, pe când, nefericitorul Cristian privia hotarele regatului său plângând, ea, c'un surâs diabolic, îi zise în batjocură: Aide, n'ai vrea acum să jelești ceata de turbați, care te-a gonit din palatul tău? Taci, mânăgâe-te, dacă nu te vei mai întoarce rege în Danemarca, Suedia și Norvegia, o să te faci primar în Amsterdam!... Si cel care fusese regele celor trei țări nordice, nu lăsa după el, în analele istoriei, decât un roman scandalos, în care această Mesalină a Nordului, cum o numesc istoricii a jucat un rol însemnat.

— Ebba, tu ești femeea ideală pe care d'atâta timp o caut. Ascultându-te, am înțeles că nu ţi-ai pierdut zadarnic timpul pul, ca alte d-șoare, altfel ceeace știi și știi

mult, nu aș fi putut învăța în saloane, unde se vorbesc banalități, se făuresc cancanuri, se joacă pokăr și...

— Să mă ierți, în saloanele noastre, cel puțin în acele cari mergem noi, nu se face nimic din ceeace spui d-ta și vreau să te conduc, ca să te convingi.

— Nu, mai bine să mergem acum să vizităm muzeele, catedrala Roeskilde, castelul Roseborg și parcul său, unde se află monumentul lui Ander...

— Andersen, poate vre isă zici?

— Da, da, mi-ai amintit numele scriitorului d-v. de merit,

— De pe piedestalul său, parcă istorisește și azi trecătorilor, neîntrecutele sale povești, traduse în toată lumea.

— Aidem, vremea e frumoasă, vreau să vedem încă odată poema de peisage daneze, Clampenborg cu vilele, pădurile și plaja sa încântătoare, apoi având timp, după ce vom prânzi la vr'un restaurant, din marginea mărei, vom porni să vizităm, cum ai zis, castelele Fredericsborg, Fredensborg, și Cromborg la Elisneur.

Ne vom opri acolo, câteva zile, mai nainte d'a porni spre țara mea, unde-ți spun d'acum, că n'ai să găsești multă artă, dar peisage destul de încântătoare și inimi destul de calde.

— Acelea nu sunt de ofițer, probabil, zise Ebba, lăudându-și repede mantaua și săculețul de călătorie și urmând pe Radu, care era încântat că a descoperit aşa tovarășe pentru bătrânețe. Aiurit de toate aceste fericiiri, scrise acasa în maică-sei.

El spuse că se va întoarce încurând, însotit de aleasa inimii sale și că ea întrece în știință, în educație și în drăgălașie pe toate fetele din țară, că deși face pasul acesta târziu, ia o fată cum a dorit el. Nu e Tânără, nu e nici frumoasă, nici aşa cănică, însă o va forma el, căci are caracter domol. Cumunia o va face aici, fără multe forme și ceremonie, căci nici ea nu ține la aşa ceva și de p'acum parcă suntem, de când lumea împreună. De trei zile stăm la Elisneur, un orășel de pe marginea Sundului de unde se vede, de pe terasa castelului Cromborg, peninsula Scandinaviei. Aici a trăit Hamlet principelul Danemarcei, Hamlet, știi, care se joacă și la teatrul nostru și pe care l-am văzut împreună. Aici Hamlet văzu fantoma îngrozitoare a tatălui său, care îi destăinui crima mamei sale.

In sfârșit aicea, se zice, că este și morțantul Ofeliei, fata pe care a iubit-o Hamlet, dar în loc să o țină cu el, o trimitea la mănăstire. Mamă eu n'am...

Ebba uitându-se pe deasupra capului său,

citi ultimile cuvinte și curioasă vră să știe și ea despre ceeace scria Radu măimei sale. El, fără multă insistență, și traduse tot și ea rămase încremenită d'asemenea stil rece și aşa de puțin interesant pentru o femeie în vîrstă, cum îi spusese colonelul că este Angela.

— Ei, ce vrei dragă, între noi nu încape complimente. Eu sunt cu mama ca cu un prieten. Apoi tot aceia ce fac e bine făcut, n'am deslușiri de dat, sau sfaturi de cerut; nu sunt eu: Băiatul măimei?

Așezându-se pe scaun urmă scrisoarea înainte:

Mamă să știi că în curând ne vedem, să am să-ți povestesc multe de p'aici, multe, cari nu se potrivesc cu cele de dela noi. Încă nu vreau să închid scrisoarea fără să-ți spun că fac economie cât pot, ca să am de cheltuială și acasă. La nuntă nu-i dau nimic fetei, că are ea de toate și nici nu ce fată serioasă îți-aduc eu? Nora, ca și băfrumioasă, dar costisitoare.

Venind aici alătări am vizitat castelul păcei, să am văzut acolo pe Suveranii Rusiei, ai Greciei, ai Angliei, toți frumoși la față și reginele și împărătesele gătite ca păpușile, dar Ebba nici că s'a uitat la ele; ea privia mai mult la frunzele copacilor și la undele azurii ale lacului, lângă care se află un sat, zicând că mai feriești

sună sătenii d'acolo, decât împărații și împărătesele. Are dreptate ori nu? Vezi mamă ce fată serioasă ţi-aduc eu? Nora, ca și băiatul mamii, de serioasă și de înțeleaptă... și bine te am ascultat de n'am luat pe cineștii. Am scăpat, cum nu se poate mai bine. Dordea? Pleavă, vânt, i-a trebuit puțin ca să mă curăț de el, totuși va să-ți spun, să-ți mărturisesc că-l visez totdeauna, și chiar aici în aceste localități frumoase și depărtate, umbra lui mă urmărește și m'amenință mereu. Noaptea, tresar, plâng, mă lupt să-i iau scrisoarea și-l văd culcat jos și horcăind ca atunci când...

Radu începu a scrâșni din dinți, a se uită încruntat rău, aşa încât atrase atenția Ebbei, care-l întrebă ce are. Nimic, nimic îngână el, că trezindu-se dintr'un vis urât... Apoi lipi scrisoarea și ieși.

* * *

Kivu era unchiul prin alianță al Angelei și singurul din familie, care avea oarecare trecere înaintea lui Radu. De mai multeori Angela cercase să-l depărteze din casa lor, dar bătrânul cunoscându-i firea ei o ierta, căci îi plăcea să stea de vorbă cu Radu, care era om cu carte și povestea frumos, despre toate căte le văzuse pe unde umblase într'atâea rânduri. Ce nu 'ngădui el,

era vestea că aflase că nepotul său se va căsători cu o streină adusă de peste nouă mări și nouă țări și tocmai acum când i-a trecut veleatul.

— Să facă omul toate, cari sunt cu cale, dar la vremea lor.

— Iar începi cu sfaturile tale, moș Kivule, iar? Și măcar de te-ar întreba cineva, dar...

— Apoi vezi d'asta mor cu de necaz, mor, uite că voi sunteți oameni nedrepți, oameni fără judecată...

— Ce am mai greșit frate, ce, de iar ne spovedești, zise Angela, aprinzând o țigără și răsturnându-se pe un jet lângă sobă.

— Vă spovedesc ai? Vă toc? Păi eu sunt popa al vostru. Eu, ți-ai uitat?

— Dar mă lași să uit, îmi dai yr'odată pace? Tata m'a înfruntat nu m'a înfruntat, dar d-ta...:

— Eu, vezi bine, eu am avut cap și suflet pentru toți. De m'ați fi ascultat...

— Ei ce făceam, spune?

— Să nu mai deschidem catastifele. Știi cât îmi datorați tu și fiul tău, care...

— Ce ai frate, ce mai ai și cu el? Băiatul mamei! Nu'i dai pace nici lui!

— Am, vezi bine că am. Om de șurăt mai este el acum?

— Ce știi tu d'asta?

— Cum să nu știu că doar bărbat sunt și știu cum va să fii la asemenea împrejurări.

— Tacă-ți gura Kivule, că mă faci să-mi ieș din sărite.

— Ba să nu-ți vie gustul ăsta, că eu te bag iar în balamalele tale. Potolește-te și asulectă-mă.

— Vorbește, mă rog, vorbește, ce ți-a mai năzărit acumă prin minte, aide, spune curând, că iar m'ai plăcțisit rău !

— Păi, când era căpitân Radu și tot nu era nimic de el, nu era om de însurătoare, dărmite acum.

— Ei vezi, auzi frate, Radu nu era om de...

— Nu, vezi bine că nu, pătimăș, bolnav, șubred, născut din Panait, un om de nimic, dat la patimă băuturei....

— Insulți memoria soțului meu, Kivule te bat.

— Așteaptă să-ți spun, că d'aceia am venit. Amenințările tale, nu mă sperie. Eu spui numai adevărul. Te-a găsit mișa de țărâna lui bărbatu-tău și cât a trăit i-ai scos peri albi, săracul !...

— Pleacă, pleacă, îmi vine rău ! Pleacă !..

— Stai extericoaso, stai, că nu mă sperii tu cu d'alde astea. Tot așa ai fost de când erai mică. Nu știu eu cum te-ai purtat cu mine din ziua când te-a adus Arghiriadis dela

școală? Nu ne-ai făcut parolă la nici unul și ne-ai înfruntat pe toți de parcă eram slugile tale. Nu' ţi-a ajutat Dumnezeu. Hei, hei, el ține nî mână balanția cea dreaptă. Raiul și iadul aicea sunt.

— Iar ai luat-o dela moș Adam. Si ce vrei să spui cu asta? Vrei să-ți cer acum iertare?

— Nu' mie, că eu te-am iertat d'atunci.

— Dar cui?

— Bietei fete, ălia, care plângе și vă blesteamă.

— Care fată? Care? Cine ne blesteamă? Cu ce iscodiri mai vă acum p'aici?

— Eu' sunt omul drept, tu știi asta.

— Vei fi omule, vei fi, se poate. Dar ce vrei dela noi?

— Vreau săștept pe Radu, și să-i spui cea ce am pe suflet. Nu se fac lucruri d'astea. Nu, că e păcat și va să ne dăm socoteala înaintea celui de sus.

— Ia ascultă, Kivule, ascultă, ţi-ne-ți morală pe seamă ta. Colonelul n'o să ia acuma lecții dela tine.

— Să vedem!

— Ba să-ți vezi, omule, de treburile tale.

• Băiatul mamei, auzi acumă vorbă. Are el vreme de ciocan în cap? Șapoi tocmai cine s-a găsit să-i dea sfaturi lui Radu. Of! D'asta stă el acumă, în ajunul cununiei?

— Zău ! Și tot se ține de comedie asta ?
— Comedie ? Comedie nunta lui Radu,
dar pe ce tărâmuri te găsești tu Kivule, ieși
afară că pun ordonanța să-ți tragă palme.

— Nebuno ! Palme o să-ți tragă ție Dum-
nezeu, că n'ai lăsat pe fiu-tău să ia pe Ru-
xandra, când avea copil cu ea și l'ai împins
s-o treacă camaradului său Dordea,
iar acesta și-a pierdut viața de durere, când
a aflat adevărul. Criminalilor, ați merită a-
mândoi să înfundați ocna, nu să vă gătiți
de nuntă.

— Mizerabile, neam cu noi ești tu de ne
judeci astfel ?

— Neam, vezi bine, că neam. Neamul meu
aș fi vrut să fie cinstit, nu aşa că voi.

— Dar cum suntem noi ?

— Plini de noroi toți. Și tată-tău, și tu,
și copilul tău,

— Copilul meu. Ah, te omor.

— Pe cine ?

— Pe tine.

— Pe mine că-ți spun adevărul. Aschia
nu cade departe de copaci. Ce folos că
fiu-tău e burduf, de carte și n'are suflet ?

— Dar de unde le știi tu toate aşa de
bine ? De unde ?

— Eu ? Nu dorm, nu, și imprejurările
mă slujesc bine ca să descoper adevărul.
Când i-a murit Ruxandrei bărbatul, eu stam

să iau în antrepriză o bina a lui unchiu său; dela el am aflat toate purtările voastre, ale procopsite.

— Ce purtări, mă rog, ce unchiu? Petre Dordea nu era d'aici, n'avea nici o rudă.

— Minți, Kivule.

— Asta știi, crezi că lucrurile nu s'au descoperit, n'or să se dea la lumină? N'or..

— Mă înebunești. Ce știi spune, să sfătuieșc pe Radu, să...

— Sfaturile tale l'au pierdut, l'au băgat în fundul iadului.

— Ce s'a întâmplat, vorbește !

— Ce, ne ce, treaba voastră, eu atâta-ți spun că rău face colonelul de să însoară, când i-a trecut veleatul și când n'a luat pe cine trebuia. De era om de onoare, nu se purta aşa.

— Ce tot cânți, ce tot descânți? Mă apucat durerea de cap, taci odată, taci!...

— Tac, dar spune fetei ce-i dați ?

— Care fată?

— Fata lui Radu.

— Taci, trăiește?

— A! Va să zică știi că Radu avea o fată cu Ruxandra, bravo, asta am vrut să aflu!...

— Adică, da, ba nu, ba da...

— Da, nu, da, nu, da, da, da!... Are o fată mare și frumoasă de care, până acumă,

a îngrijit numai văduva lui Petre Dordea, iar tată-său adevărat, după îndemnul tău, n'a cheltuit o para și are mult mai mare leafă ca Ruxandra, care trăiește numai din muncă ei; frumos, frumos de tot!...

— Minciuni, basme, ai înebunit și pace.

— Ce basme, ce iminciuni, o să vezi ce o să pătiți, Ruxandra e hotărâtă să reclame...

— Tânziu, lucru trezit, cine o să credă, cu ce o să probeze? A fost măritată, a fost...

— A fost, ce a fost!... A fost încântată și sedusă de fiul tău, care a lăsat-o cun copil de gât, și-a mai fost văduvită de el, că din cauza lui i-a murit bărbatul.

— Povești, mofturi, clevetiri!

— Povestea voastră are s'o afle o lume. Neamul lui Arghiriadis!... Neam asurisit, pătat, neam necinstit. Ați speriat lumea.

— Ce spui! și cu ce mă rog?

— Cu faptele voastre mișeletești. Iată cu ce!

— Să mor, dacă nu te-oi băga în urechile lui Radu.

— Atâta pagubă. Bagă-i în urechi să-și recunoască copila și să-i asigure viața. Spune-i să-și schimbe purtările față cu colegii lui, cari au ajuns să mi-l pârască, ori pe unde mă întâlnesc.

Plini sunt toți de răutățile lui. Pedepsește lumea, o înjosește, o amenință, dă ajuns

mai de vorbă ca unul căpitan Costache. O să moară ne spovedit și fără lumânare. În loc să-i închidă ochii copila lui, liniștit pe căpătâi, va pica trăsnit, în vr'un șanț, c'așa mor lașii, șarlatanii și sperjurii.

— Brava, frumos, zi înainte. *Băiatul mamei*, auzi ce insulte-ți adresează neamurile noastre!

Tie, tocmai ţie, fama ostașilor, care cu onoarea-ți fără protecția nimănui ti-ai căpătat toate gradele săi ajuns până la treapta cea mai înaltă în oștire, iar în societate-ți sunt deschise toate ușile și te prețuește și te iubește toți colegii, toată lumea! Auzi, auzi...

— Mare dragoste, îi păstrează toți, mai ales camarazii.

— Da, să știi tu!

— Da, știu, cum să nu știu? *Şearpele cu ochelari*, așa îl numește toți, când nu-l văd în față.

— Cum? Ce-ai zis? *Şearpele cu ochelari?* *Şearp...* Invent... și eu înebunesc,

— Inebunește, dragă nepoată și cât de șcurând că și eu, om bătrân, am înebunit din pricina voastră. Dela tinerețe, de când am avut nenorocul să intru în neamul vostru, n'am auzit decât lucruri d'astea, cari mi-au înveninat sufletul și când vă văd așa de nepăsători, îmi vine să vă sugrum.

— Și ce ai văzut mă rog? Suntem și noi ca toată lumea.

— Ba sunteți ca nelumea.

— Ei și, cam cum ai fi vrut să fim?

— Aș fi vrut ca Radu să nu-ți semene-nici ție, nicăi lui tată-său. Aș fi dorit ca în-vătătura a multă, cu care vă făliți să-i po-leiască și i nima să nu fie întinată și neagră cum a fost și este.

Eu țiacă aveam un copil, fie înăcar făcut și c'o zlătăreasă, nu-l alungam, cum a făcut el. Eu, dacă trăiam c'o femee, n'aș fi cedat-o apoi cămaradului meu, sfătuindu-l soia de soție, după ce o ayusesem eu.

In sfârșit, el a mers și mai departe; a lăsat pe Petre Dordea să creadă că Murgu fusese amantul Ruxandrei, că fata era a lui și gata, gata să-l omoare p'acesta în duel. Păi fapte de om cinstit sunt astea? Fapte de iertat?...

Dar Dordea? Dordea care l'a iubit, l'a împrumutat cu bani, când era în străinătate, l'a îngrijit pe când era bolnav, ce a avut în schimb dela el? Spune ce a avut? Taci? Să spun eu ce avut. A avut un dar frumos!

— Vorbești ca să n'adormi!

— Eu nu vorbesc de geaba și lueruri ne-sigure. Am tăcut până acum, dar d'acum încolo, vreau să fac dreptate.

— Ce spui, te-ai făcut advocatul Ruxandrei?

— Sunt advocatul ființelor asuprите. Ti-am spus că întâmplător am aflat de faptele fiu-tău, și aș venit la tine, pe care deși te știu, că pentru toată lumea n'ai inimă, dar în cazul acesta cer să îți-o cauți, să-ți scormonești, și să îți-o scoți de unde vei ști, și să faci cum e bine.

— Ei și ce vrei, ce ceri dela mine?

— Cer să sfătuiești pe Radu să nu ia în căsătorie pe streină, cu care aș că e gata să se cunune acum la vîrstă asta, când nu mai e om să facă lucruri nesăbuite. Cer să se căsătorească cu Ruxandra, numai spre a da un nume fetei sale și a-i lăsa ei aceia ce a-ți agonisit și pensia pe care nu trebuie să i-o mănușe altcineva decât sâangele lui; cer să-i asigure bastarda, auzi, înțelegi că aceia e neamul vostru, care cred că va fi numai bun altoit cu sâangele nevinovat al bietei Ruxandra!

Biata femeie!... Cu toată rușinea ce a simțit, cu toate chinurile ce a îndurat, a tăcut că pământul, numai și numai să nu suferă nimic Radu, care era părintele Mărgăritei. Părinte?... Ce câine!..

O! D'ar sosii acumă aicea! L'ași sfâșia și eu pe el, cum a sfâșiat și el inima acestei femei.

Sărmana, sărmana, ce suflet mare și nobil !

— Basmul ăsta să-l spui altora.

— Ți-l spun ție, ia în grije, că toba o să sună tare falimentul vostru. Cum a murit Petre Dordea, Radu Panait trebuia să repare greșeala, sau mai bine crima de două ori săvârșită.

Va face al treilea păcat însurându-se cu altă femeie, acum când s'apropie de groapă și e mai gârbovit ca mine ! Cum să astupe gura lumiei, care a aflat tot, tot, tot !...

— Și tu dela cine aflași toate acestea ?

— Dela unchiul Ruxandrei și dela Bică, soldațul, ordonața voastră, care stă la un prieten al meu și care, sătul de tine și de Radu, are să vă dea de gât, să vă știe lumea. Ai înțeles, luati seama. Eu acum mă duc să am să viu după răspuns chiar mâine.

Ruxandra, lovită moralicește, nu s'a mai putut măngâia niciodată. După moartea soțului său a avut de îndurat și mai grele nenorociri și toată măngâierea ei o găsea în munca intelectuală, muncă grea care obosește. În afara de lecții, care îi răpiau mai toată ziua, scria la gazete și la reviste, alerga după meditații, fără ca să fie forțată prea mult de nevoile și grijile casei. Toate le făcea numai ca să omoare timpul și să uite necazurile, căci spunea că nimic nu

consolează ca muncă. Deprinsă a se mulțumi cu puțin, econoamă, rostită și păstrătoare, agonisea lunar câteva din aceiace câștiga și la finele anului călătorea în streinătate, nu spre a se lăuda că a trecut hotarele, ci spre a se instrui în muzeu și pașin bazilice și expozițiuni. Încetul cu încetul, căpătă o mulțime de cunoștințe alese în streinătate, unde învăță multe lucruri interesante, lucruri despre cari vorbea apoi în țara sa, unde începu să înțeleagă că lipseau multe părți de știință femeilor, cari se prețindeaau culte. În deosebite rânduri scrise articole în contra luxului și a ușurătăței cu care se fac și se desfac căsătoriile, în contra putreziciunei din politică, a lipsurilor din școli, a educațiunei greșite, care se dă tineretului. În diferite Atenee din țară, ținu conferințe, instructive și înălțătoare. Mai mult ca orice, Ruxandra, își iubia acum patria, căci toate celelalte iubiri îi adusese dureri, de care nu voia să-și mai aducă aminte. Nu era societate instrucțivă ori filantropică din care ea să nu facă parte, nu era congres, ori excursie științifică, unde să nu fie invitată și să nu se duce, petrutindeni întrând în discuțiuni alese, prezentând memorii, ținând discursuri înălțătoare și distingându-se pe tărâmul cultural, cu râvna și cu dorul unei femei a-

lese cum era. Prima salutări și felicitări de pretutindeni și, în țările streine pe unde se ducea, vorbea cu mândrie de țara sa, menită să aibă un mare viitor.

Lumea o fericea și ea la toate rămânea rece.

Mulți dintre cei ce o prețuiau atât erau îngrijeați câte odată de atitudinea ei.

In societățile culturale și instructive, Ruxandra, părea cu totul altceva decât aceia ce era față de-ai săi acasă. Pe dată ce se întorcea dela o întreunire, sau dela o conferință, unde lua cuvântul și strălucea prin aleasa-i vorbire și prin patriotismul ei lumanat, intra în camera să de lucru, lăsând din mâini, flori, cărți și manuscrise, cădea pe divan obosită, tristă, abătută, disperată!

Stă așa pe gânduri ceasuri întregi și nimeni nu putea atunci să-i vorbească. În loc să fie bucuroasă de succesele ei, ele o apăsau,

Dragostea lui Rinaldo, care o urmase în țară, nu putea să măngâie sufletul ei ofilit de timpuriu, iar fata era prea mică...

— M' am apucat de scris și de conferințe, zicea dânsa, prietenelor sale, în loc să cad în alte viații. Nenorocirea putea să mă împingă la crimă. Credința mea în Dumnezeu a fost mare, ea m'a mantuit. Acum să mă lăsați așa și să mă luati cum sunt. În

lumea voastră de petreceri, n'am ce căuta.

— Dar ești anostă, draga mea, anostă și
rece cu noi, apoi de tine n'ai nici-o grijă.

Mai odihnește-te, mai căută-te, nu vezi
că-ai slăbit, păcat de chipul tău ăsta fru-
mös, de tinerețea ta, care trece zadarnic.

— Și altfel dacă ași sta și ași petrece ca
voi n'ar trece? Odihnă? Dar în groapă—pe
vecie — ce am să fac?

— Acumă ți-ai ajuns scopul, ești cuno-
scută, apreciată, ți-ai strâns, ca o femeie cu-
mînte, bani albi, pentru zile negre, ai călă-
torit în lumea largă, e timpul să vezi și de
tine, să mai petreci și tu între ai tăi. Ai aerul
că în pieptul tău zace suferința, de ce te
plângi? Moartea lui Petrică, da este o du-
rere; dar ce strici tu, aşa a vrut Dumnezeu!

Ar fi vremea să părăsești întristarea și să
te dai plăcerilor vieței, că doar de carne ești
și tu. Aide, nu mai fii aşa eterică, coboară-te
între noi, Ruxandro, fii veselă, fii fericită
că în lume ți-ai împlinit datoriile.

— Despre inimă mea pe care o crede-ți
încremenită, zice-ți că numai bate pentru
nimic? Voi ați văzut vr'o biserică prin care
au trecut săgețile fulgerului? Ce ruină
tristă!...

Înfățișarea ei te înduioșează. Urmărești
cu ochii, zidurile sfărâmante peste cari
crește mușchiul și bocește, în mijloc de noapte,

“cucuvaia; căuți cu ochii să găsești rostul clădirii, iar cu înțințea să înțelegi cum de să întâmplat o asemenea nenorocire, în casa Domnului și, fără voie, verși o lacrimă peste o cărămidă, care nu știe că deasupra ei era zugrăvit chipul Mântuitorului!...”

— Ei ce are afacere biserică și trăsnetul cu tine?

— Are afacere și să vedeți cum. Înîma, prin care a trecut o suferință mare, seamănă cu o ruină, prin care a trecut săgețile fulgerului.

— Tot nu înțelegem.

— Vă cred, dar ascultați: Ruina vie e cu mult mai înfiorătoare.

— Lasă dragă alegoriile asta, lasă-le, că viața-i scurtă și caută de profită de ea, trăind-o ca lumea, nu ca nelumea, cum o trăiești tu.

— Cel mai sigur mijloc de cunoaștere a vieței, se înțelege că e plăcerea, însă cel care a suferit mult, ca mine, e mai stângaciu decât cel care a simțit-o. Lăsați-mă cum sunt, nu-mi cereți să fiu altfel, nici nu căutați a pătrunde adâncurile mele sufletești, căci acolo, veți da de un intuneric aşa de înfiorător, care va întuneca poate frunțile asta ale voastre, ochii aceștia scânteitori, în cari eu citesc dorul de a ști ce plăceri vă aduce ziua de mâine. Pe când eu...

— Ce numai de aceasta trăim noi?

— Da, da, numai pentru plăceri, luați însă seama: Pe foii plăpânde de trandafiri, picăturile de rouă nu țin, alunecă... trec. Trece tot în astă lume.

— Vorbești bine, trece săa; dar dacă trec toate, de ce n'alungi odată vecinica astă eternă melancolie și să te vedem iar zâmbitoare și veselă, cum te-am cunoscut în școală și cum trebuia să fii la această vîrstă?

De altfel, ești iubită, ești curtată, zise una din ele, făcând aluzie la Rinaldo, care venise după dânsa și toți o știau...

— Vă am spus, lăsați-mă, lăsați-mă, iar voi trăiți vesele și surâzătoare, ca zilele acestea de primăvară; iar pe mine, plângeti-mă, uități-mă, tot una-mi face. Vreau să trăiesc și să trec ca o floare fără nume, ca un pârâu isvorât în văi pierdute și misterioase.

Pe când vorbea astfel, fața ei brună că ambra se-colorase puțin, părul negru corb, mătăsos și ondulat, îi căzuse pe tâmpile și vălurile de muselină pe care mereu le infășura și le desfășura de pe brațe, scăpându-i din mâini, îi făceau corpul și mai mlădios. În acest moment sosi Rinaldo de Novi, care privind'o, îi zise abia șoptind, pe când îi sărută mână: Pari o statue, atât de frumoase sunt liniile trupului tău, apoi tare

către celealte: Ce frumoasă e doamna Ruxandra azi. Păcat că e atât de sălbatică în totdeauna!

— Oricine se aprobie de d-ta îngheată! Nu e aşa, doamnele mele? Zise surâzând, Rinaldo.

— Aşa, aşa, ai dreptate. Şi noi de atâta vreme ſi ſpunem acelaş lucru. E în zadar. Pentru mine Ruxandra e o enigmă. În călătoriile mele ſi în calitatea mea de scriitor, am cunoscut multe femei de geniu; în ele aveau ſi partea lor slabă. Ea este perfectă, zise el cu entuziasm, dar descurajează cercetările mele asupra psihologiei femenine, fără cauză aparentă, căci a avut toate darurile dela natură ſi când surâde Ruxandra, răsare soarele...

— O! O! Domnule de Novi, ce poet eſti, ziseră în cor, prietenele Ruxandrei, cam întepate.

— Sunt poet da ſi cânt tot ce e frumos, doamnele mele. Deși în genere femeile nu prea ſtiu aprecia frumusețea semenelor lor, dați-mi voie să vă întreb: ați văzut o gură mai perfect tăiată ſi dinți mai sclipitori ca ai Ruxandrei?

Intrebarea era prea decisă ca să fie vre-o scăpare ſi cu toatele fură de acord că gura și dinții ei erau o poemă!

— Dar ochii? Dar nasul, dar clasicul eșaprofit? Dar...

— Dar curajul cu care mi faci astfel deelogii, cari mi se pare că întrec bunacuvîintă, domnul meu, rosti scurt Ruxandra, întorcându-și capul, aspră și răutăcioasă, fără nici un motiv...

Un fel de podoare nedeslușită o făcea să devie nervoasă oridecâtori Rinaldo o lăuda așa în gura mare.

Nu știa să-și arate drăgălașia și veselia caracterului ei atât de plăcut odinioară, decât la zile mări. Imprejurările și suferința îi curmaseră orice alt avânt sufletesc și nu mai știa să simță decât când scria, când se ascundea sub ființe imaginare, când descria stări sufletești născocite din fantasia ei și cari părea că n'o privesc.

Rinaldo de Novi, măhnit și atins de această scenă la care nu se aștepta, enervat de surâsurile acelor femei clevetitoare și geloase, cari nu așteptau decât prilejul de a avea materie de îscoadă, salută rece, și plecă.

Ruxandrei și păru rău, dar ca de obicei, mandria o împiedică să-l chieme înapoi.

De câte ori noi nu ne ruinăm cele mai dulci și mai sublime momente din viață, cu stupidă sau goale sentimente de amor propriu, cari nu trebuie să existe în dragoste cu-

rată, cu false conveniențe, cari ucid tot ce e avânt sincer și frumos !

Una dintre prietenele ei, care ținea la dânsa, îi zise dojenind-o :

— De ce ești așa Ruxandro ? Ai putea fi atât de fericită !

— Eu ? Niciodată de aci încolo, orice mi-ar dărui Dumnezeu. Sufletul meu e că o medalie cu două fețe. Pe o față este îngerul și pe alta Satana ! Voi o vedeți numai pe cea frumoasă, dar alta îmi este soarta. Aici va să mă târasc ca viermele în tină... Poate, după moarte, îmi va fi scris să știu ce-i fericirea.

Acum ? Nu mai știu trăi între voi și ca voi...

— Bună ziua, mamă, strigă Mărgărita, am terminat azi școala cu succes, dar se opri mirată de atâta lume, care era în casă și ne care ea n' o cunoștea.

După ce-și depuse lucrurile în sală, copila intră în salon, sărută pe Ruxandra, salută pe prietenele ei, apoi începu să istorisească peripețiile examenului de absolvire, glumele și păcălelile colegelor cu o drăgălașie și o vervă care uită pe toți. Ieși apoi să așeze cărțile și hainele, în locul unde i'l arătă Ruxandra.

— Are o fată mare, n' am știut, zise o prietenă către alta.

- Nici eu, zise c'ea laltă.
- Nici eu, adause șoptind o a treia.
- Asta o fi reversul medaliei, soro!
- Mai știi, asta e piedica de n'o ia pe Novi.
- Ei ași, ar lăua-o pentru bani și pentru casă și ar închide ochii pentru fată.
- Ba poate i-ar deschide mai târziu și pentru ea, că e frumușică. S'au mai văzut dealdeastea!
- Ai domnișoară frumoasă, Ruxandro, îi zise Ioneasca, abia văzând-o, e fata ta sau ți-e soră?
- A ei, nu vezi că-i seamănă chip leit.
- Mai Tânără și mai frumoasă.
- Ba și mai veselă.
- Copil, soro, ce, vrei să fie ca noi?
- Ti-a dat Dumnezeu toate bucuriile, adăuse ele plecând, acum să nu te mai vedem tristă și posomorâtă, ai tovarășe n'o să-ți mai fie nici urât, nici...
- Mie nu mi-e urât niciodată, lucrez.
- Ce urât să-i fie soro, musafirul l'ai uitat? Ziseră toate de abia ieșite din casă.
- Si că bine zici, soro... și râseră cu răutate.
- Mofturi, dragă, rosti Vârtejeasca ieșind.
- Se face tristă și melancolică, numai că să fie interesantă. Nu știi misticismui, simbolismul, poza sunt la modă și Ruxandra și cu vorba și cu portul și cu toate e

mai altfel decât toată lumea, de aceia place bărbăților și are succes în ceeace spune.

— Ba știe ce spune, și luă apărarea una; e cultă și vorbește și frumos.

— Tu nu vorbești?

— Vorbesc, moși pe groși. Ca tine și ca mine, plin pământul. N'auzeai ce spunea de medalie, ce comparație splendidă!...

— Of! Păi cum. Unde era splendoarea, cine nu știe că medalia are două fețe: Numărul și pajura?...

— Ce are aface! N'ai înțeles aluzia?

Cine nu știe te judecă după față și peste susfletul tău arde pojarul.

— Ei arde, ce-ți spusei eu adineauri, Ruxandra ar vrea să se căpătuiască cu Rinaldo de Novi și nu poate din pricina fetei.

— Nu e de astă, mi-a spus mie. Nu se mărită niciodată!...

— Și tu o crezi?

— Nu, și în orice caz n'ar lua un strein, e româncă prea bună, ca să-și schimbe nația.

— Să nu fie dragă ce spun eu. Adio și să ne vedem sănătoase pe mâine.

* * *

Proletariatul intelectual femenin, în țara noastră, ca șaiurea, devenind un fapt, fețele fără zestre dau fugă spre servicii, cu speranța că printr'un câștig meschin își

vor dobândi independență. Liber și sincer de ar putea vorbi ele și spune căile prin cari ajung și cum își duc zilele lor de independență materială, ne-amintim una de mlaștina prin care au trebuit să treacă, mai fiecare d-șoară funcționară, profesionistă, pentru a-și putea obține și menține postul !

Cele cinstite n'ajung nimic; celelalte, nu doar că înaintează mult în gradele serviciului, bărbații se tem de avântul luat de instițuțiile femeiene și de voința lor de a fi independente, dar ajung a gusta din plăcerile vieței, a purta lucruri după ultima modă, a se plimba în automobil, a sta în oteluri la primul etaj, a avea loje la toate premierele de operă. Sfârșesc cariera, făcând pe vre-un diplomat, oim cu vază, plin la punghii, dar în vîrstă, fie că să divorțeze, fie să-i facă testament mai înainte de-a trece pragul primăriei, sau la spital, care este ultima etapă, refugiuul ultim, în care se încheia nesocotința și depravarea lor !

Arare slujbașă, care s'ajungă ceva de seamă, fără să treacă prin asemenea mizerii, care să poată, prin muncă cinstită, agonisităriul zilnic, rămâne neclintită în calea virtuței și a datoriei. Fericită ar fi România cu alte moravuri și dacă în ea s'ar stinge și s'ar înmormânta: vițiu și hatârul ! Feminismul raționalibil așa, cum îl înțelesese și susțin-

nuse în conferințe Ruxandra nu era ca să predice ura împotriva sexului tare, ci că să asocieze și pe femei la operile mari filantropice și culturale, unde, fără sprijinul ei moral și material, azi când societatea are nevoie de atâtea jertfe, nu s-ar mai putea ajunge cu succes.

Când văd în apele fluviilor și râurilor adânci aruncându-se picioarele unor poduri priașe, perforându-se munteii, străbătându-se norii și oceanele, descoperindu-se secretele naturii de către oamenii învățați, eu mă simt cât o furnică, zicea Ruxandra; omul însă nu poate să dovedească tot și femeia, prin cultură, ajunge să-i completeze viața și să-i ajute știința, astfel ca opera începută să fie desăvârșită.

Femeea, prin dulceața și stăruința ei, e capabilă să stârpească atâtea viții, să creeze atâtea opere de caritate, să combată tuberculoza, alcoolismul și lenea, acest vițiu atât de vătămător și dătător de idei negre și funeste, lenea, care pare a fi apanagiul raselor latine; rasă care, de altfel, a fost capabilă să dea omenirii atâtea genii.

Educația copiilor, asistența publică, educația artistică, care înalță și inobilează sufletele, cum și multe altele din funcțiunile statului, pot fi date cu încredere femeilor și socotesc că ele s-ar face demne de orice

-serviciu, mai ales dacă i se va da aceiași instrucție și în fața legei civile, se va ridica din locul ce i s'a rezervat, loc de incapabilă și inconștientă; rămânând până azi, trecută alături cu epilepticii și cu nebunii!

Ruxandra susținea pe femei în toate scrierile sale și ori unde întâlnea răul: în școli, în societate, în cercuri culturale, ori de bine-facere, îl combătea cu ardoarea convingerii ei, că fiecare individ, dacă își face datoria, este necesar și folositor, ca orice rotiță dintr-un ceasornic— pentru a face să se miște marea mașină care se numește: Progres.

Simțea că articolele ei, cari predicau mereu o educație sănătoasă și morală în familie și în școală, erau citite dornic de multe femei, ba de multeori avea polemici prin gazete cu necunoscuți admiratori și admiratoare. Ce mult o interesa pe Ruxandra sufletele astea din mulțimea anonimă, care i se dezvăleau cu o timidă pudoare, dar cu dorul nespus, de a fi cercetate, întrebate, luate în seamă!

Aceste mii de suflete, cărora dânsa se adresa, o susțineau de câte ori era descuștă de clevetirile, neglijența, indolența orientală, bizantinismul celor mulți... sau celor puțini?

Soarta femeiei, în genere, o pasiona, căci Ruxandra susținea că ea e oropsită și de

natură și de legi și trebuie ajutată, mai înaintea bărbaților ca să-și creeze o conștiință...

Cum se înflăcăra, când discuta de școală, de plămădirea delicatelor suflete de copil de către învățătoare, care ar trebui să fie mândre de misiunea lor de a crea oameni, tot aşa de grea, ca aceea de a-i naște; de greutatea vieții acestor femei, ca și a tuturor celor din fabrici, din spitale și din toate breslele, unde plăpânzenia ei era pusă la grea cumpănă! Sănătate și frumusețe, ori munica oarbă și searbădă?

Tristă era că și Mărgărita, trebuie să îmbrățișeze ingrata și greața carieră de institutoare, care însă îți dă mari satisfacții, atunci când dintr-un copil, vezi ieșit din mâinile tale, un om desăvârșit. Rar însă ai norocul acesta, căci aceia ce făurești la școală cu greu, ca instrucție și mai ales ca educație, se dărâmă acasă, de unde copiii iau numai slabe exemple.

Familia, la sate, chiar și la orașe, fiind adesea, cuib de rele, cuib de exemple ciudate și imorale.

Rămâi căteodată înmărmurit de ceeaceștie un copil, lucruri învățate de acasă, și de care nu-l poți desbăra, căci sunt intrate în caracter, ca otrava în sânge.

Mărgărita ajunsă profesoară la o școală depărtată de provincie, când venea acasă,

discuta cu Ruxandra chestiuni didactice,istorisea despre moravurile de acolo, de jocul de cărți și de chefurile din oraș.

Se plângea de neajunsurile ce-i făcea eolegele, de gluțele, de aluziunile și păcălelele lui colonel, care parca semăna cu ea.

— Ce colonel, cum îl chiamă, ce face în ticăloșia aceia de oraș? Coloneli pe la voi, bine a-ți ajuns!

— Colonel, da și încă sunt mulți, ba pe al meu, îmi pare că l'a făcut și general.

— Ce spui, cum îl chemă pe al tău? Cine acela? Cum se numește, spune curând. Ce caută un asemenea om pe acolo?

— Ce nu știi că o să intră în răsboi? Ești înapoi cu politica mamă.

— Politica îmi-a fost urâtă ca și moda, nu mă cunoști?

— Ba te cunosc și-mi pare rău că trăești aici aşa tristă, pitită și gata de sacrificii dumai pentru alții.

Trăiește, dragă mamă și pentru d-ta, uite mi-e urât să mai fac atâta drum — ba am și un secret să-ți spun — și venind să te văd tot ocupată, tot între vrăfuri de cărți și între măldăre de hârtie, ajunge!...

— Consolează-te și de moartea tatii și de...

— Tatăl tău? Măcar de-ar fi murit!

Zise și își mușcă buzele că i-a scăpat o frasă atât de compromisătoare, dar era prea

târziu. Mărgărita se uită țintă în ochii ei, palidă și cu un tremur în colțul gurii. Nu îndrăzni să rostească o vorbă... De multe ori gândise în nevinovăție ei, că trebuie să fi suferit mult măicuța de era-așa tristă, și de multe ori sufletul îi era turburat de îndoială.

De când s-a făcuse mare și înțelesese multe din mizeriile lunii ăstia, prinseșe unele cuvinte spuse încet în juru-i, unele priviri că de milă ce nu-și putuse bine explica. Strigătul mamei sale, în acel moment, îi deslușise parcă dintr-o dată taina nașterii ei vinovate. În loc de revoltă nu simți de cât o durere fizică, adâncă și ascuțită ca un pumnal în inimă și nevoie de a se arunca în genuchi în fața acelei femei, care parcă îmbătrânise într-o clipă.

Luând-o de gât, cu vocea schimbată de emoție abia șoptind, întrebă: Trăește?

Ruxandra socotî că era inutil să mai mintă și că tacuse în deajuns atâția ani!

— Da, dar să n-ai întrebi mai mult că nu-ți spun nimic.

— Ba da măicuță.

Sătine-mi tot mie. Nu te sfii. N'ascunde, cum n'ascund eu de tine ținimic. Am ghicit de mult că în sufletul d-tale zace o taină mare, căci altfel n'are de ce fi așa de obidită

și să renunțe aşa la viață o femeie, Tânără și deșteaptă.

— Prea adevărat, furtuna a gemut mereu în pieptul ăsta, și până astăzi nu s'a deslăunuit. Nimănui nu i-am spus pe unde a trecut trăsnetul și urma lui ce dezastru a lăsat în mine. Tu, copila mea, acumna ești mare; însă nu încă destul de gintărită, și de pregătită ca să învingi ămarul vieței.

Ințelege-mă, cruce-mă, mângâe-mă.

— Ba da, ba da, vreau să fiu părțăse la tot. Să înving tot, să te răs bun; însă ce știu eu face, dacă tu nu-mi destăinuesti nimic?

— Mai e timp; pentru nenorociri, vremea toarce înceț caerul său, minutele ne par veacuri și loviturile soartei date cu toporul. Spune-mi mai bine tu ce aveai de spus, vom vedea ce este de făcut; fii înțeleaptă și cuminte, ca și până acum; modereză-ți caracterul puțin cam violent; fii răbdătoare și bună, aşa se trăește în lume, altfel...

— Nu mai ascult nici o morală, bună și răbdătoare ca d-ta nu vreau să fiu. Morală mea e: Ochi pentru ochi și dintre pentru dinti.

— Poate că, în lumea asta, tu vei isbuti mai bine decât mine. Dar ce secret aveai să-mi spui?

Mărgărita se roși și ca pe când era mititică? și-ascunse capul în poala mamei sale. Ii dogoreau obrajii și ar fi vrut să-i facă un spotoapă de întrebări: Cum îl chema pe tatăl ei? Unde trăia? Ce era? De ce nu voise să vadă, ori să țină cu dânsul? De ce nu făcuse niciodată un sacrificiu pentru creșterea ei și-o lăsase pe Ruxandra să învancească, zi și noapte, ca să-i dea o educație cum se cade?...

Nu îndrăzni însă, căci simțea că ar fi indurerat-o.

După un lung moment de gândire zise:

— Iubesc pe un locotenent și el mă cere de nevestă. Ruxandra, care nu se așteptase la o astfel de destăinuire, considerând mereu pe Mărgărita tot fetiță mică, tresări că deșteptată dintr-un vis urât. Ii luă fruntea între mâini și cu un lung suspin o întrebă:

— Dar el? Te iubește? E om cum se cade?

— E doctor, e băiat foarte bun și mă iubește. Vrem să ne cununăm curând.

— Bine dar tu n'ai zestrea reglementară pentru un ofițer.

— Am carieră sigură, să-mi dea dispensă, asta am rugat pe generalul să-mi facă și... Auzind că iar pomenește de general, Ruxandra se încrăntă.

— Și... și-a făgăduit?

— Ei așăi, și-ai găsit! Mănâncă la cantina

dela școala noastră, mă tachinează cu locotenentul meu, iar când îi spui despre acte schimbă vorba, râde și pleacă. Mă uit la el cum pornește pe drum însoțit de o ceată de ofițeri, dar așd că nu-l iubește nici unul. Cine să iubească pe sucitul, pe urâcio-sul pe sanchiul ăla? Mi-e mai mare necazul pe muzică. Cântă la plecarea și la sosirea lui, parcă ar fi prinț! Vine totdeauna singur, deși se zice că are nevastă. Toți spun că a luat o daneză, ca să se lăude și el că e în rândul oamenilor; dar că ea l'a părăsit. A fugit în țara ei. Cine să poată trăi cu om aşa urșuz?

Mi-e necaz când spun colegele că seamănă cu mine și câte odată, dacă sunt rău-tăcioasă și aspră cu ele, mă strigă ca pe el și atunci eu mor de ciudă.

Ruxandra tăcea.

In jetul ei rămasese încremenită ca o moartă. La față era galbenă ca turta de ceară și mâinele și picioarele înghețate îi tremurau. Pe față îi șiruiau lacramile.

— Cu ce te-am măhnit mamă, zise Mărgărita. Cu ce? N'ai spus că vrei să mă dai mai întâi la casa mea?

— Da, da, zise Ruxandra, dar acum!...

— Stai aici, învelește-te cu acest șal, mama că văd că ai înghețat. Ce ai? De ce plângi? Vorbește.

— N'am să-ți spun nimic și apoi chiar dacă aș avea, povestea ce ți-aș spune, ar fi tristă și monotonă ca simfonia greerului de toamnă. La ce aș mai deschide înaintea ochilor tăi o pagină neagră în care tu să citești și să află lucruri ce pe mine poate m'ar mișora în fața ta și din cauza cărora m'ai iubi mai puțin, iar pe tine te-ar face o răsvrătită, disperată, revoltată împotriva cuviințelor și legilor sociale; mânăgăietoare și protectoare pentru unii, schinguitoare și nedreaptă pentru alții.

— Nu te înțeleg de fel mămă. Despre care lege voiești să-mi vorbești, eu nu cunosc decât o lege: iubirea mea către tine. Ea este nețărmurită, sublimă și stă scrisă în inima mea, în litere de aur. Ce mai voiești?

— Voiesc să trăiești și să fii fericită.

— Voi fi, dacă și tu mă vei ajuta puțin și precum ai fost mereu bună cu mine să fii și de acum înainte.

— Când ți-am refuzat ție ceva Mărgărito?

— A maică, măicuță bună ce ești! Am fost sigură de tine. Uite că numai nu-mi place că te văd mereu așa amărâtă și acumă așa de mișcată. Mămă, spune curând ce ai, ce te doare?

— Sufletul, fetițo!

— A suferim amândouă de aceiași boală și pe mine mă doare tot sufletul. De când

am cunoscut pe Stelian și m'am făgăduit lui, gândind la greutățile ce va trebui să învingem până să dobândim aprobarea formelor de căsătorie la minister, tremur de frică. Ia pune mâna îci pe pieptul meu, mamă, vezi cum mi se bate inima? Numai tu poți să mă ajuți.

— Cu cea mai mare plăcere, copila mea, dar îi-am spus, eu n'ami bani și tu fără zestrea reglementară, nu poți lua de soț un ofițer.

— Ba se poate; să-mi ceri dispensă.

— Prin cine? Eu nu cunosc, n'știu, n'pot ruga pe nimenei, știi obiceiul meu.

— Mamă, mamă dragă, Stelian mi-a spus că generalul poate, de el depinde tot.

Când am plecat încoace, dânsul primise numirea de secretar general. Tu... să faci formele, să ceri audiență, să te duci la dânsul, să obții...

— Niciodată! Asta nu se poate să o fac eu. Toamai eu...

— De ce? Toate mamele fac sacrificii și mai mari, e așa de natural, așa de ușor lueru să te duci la el...

— Nu-mi cere asta, copila mea!

— Mă însărcină, mamă, tu vrei să-mi dărâmi fericirea, vrei să renunț la alesul inimii mele, să n'ami casa mea, să ajung

pe drumuri? Atunci tu ești o inimă streină pentru mine, o mamă vitregă, o...

Mărgărita începu să plângă. Ruxandra luându-i capul între mâini i-l mânghaiă; dăr-dâind din toate încheiăturile se ridică în picioare, cum putu, se îndreptă către icoane și închinându-se zise: Doamne înmoiaie inima calăului, îmblânzește cum vei ști tu reptila care mi-a supt din vine tot sâangele mie și fă ca să nu-și verse veninul și asupra ei, crută mă de aşa umilire Doamne că destul am suferit!...

— Mamă, mamă ce este această rugăciune? Tu atât de blândă și de credincioasă pe cine urăști aşa? Nu vezi că ţi-e rău mamă?

— Ţearpele, zise Ruxandra, ţearpele ăla... Mai șopti ea și căzu leșinată înaintea icoanei sfintei Fecioare. Alături îngenuchiă plângând și Mărgărita, care îngâna și ea o rugăciune.

* * *

Kivu, unchiul lui Radu, semăna a profet din alte vremuri. Pe el, după cum știm, nedreptatea, înșincitura, cruzimea, lenea, pre-făcătoria îl desgustau și, ori pe unde le întâlnea, nu le ocrotea nici de fel. Fără sfială isbea cu curaj în toate acele ființe, cari întră în asemenea păcate. Cu Angela se avea, din această cauză, foarte rău. Adeseaori

cearta degenerase în insulte, căci această femeie răsfățată de părinți și trăită veșnic fără scrupule, n'avea întru nimic să arunce în fața octogenarului acesta, tot vocabularul său măradr, învățat dela tată-său la tarabă; perfectionat pe strădele și în cafenelele Parisului și lângă Panait, ciracul lui Arghiriadis. Kivu însă nu se sfia de această răutăcioasă și de câte ori o dovedea cu minciuni și cu nedreptăți, o infiera cu cruzime. El nu suferea fapte nedemne, fie la ea, fie aiurea.

Dé când aflase de la Bică, fosta ordonanță a lui Radu, că el avusese o copilă cu Ruxandra pe care nu numai că nu voise să o recunoască; dar nici măcar să vadă, că la bătrânețe se însurase cu o streină, de ochii lumiei, numai ca să zică că a fost în stare să facă pasul asta, în fond pentru ca Ruxandra să nu mai tragă nici o nădejde, nu era zi dela Dumnezeu în care Kivu să nu stea în casa lor de dojană.

Cât era colonelul de aspru și de insolent cu toată lumea, dar acestui bătrân simpatic și cinstit, n'u-i se putuse, niciodată împotrivi, nici răspunde necuvincios. Când acesta aducea vorba despre faptele lui nedrepte și începea să-l judece și să-l mustre, el tăcea, răsfoia cărti și ziare, fuma, tușea, se făcea

că n'aude, își lua chipiul și pleca fără să-l sălute.

Această sfială, singura pe care poate o avusese, venea și de acolo, că ori de câte ori simțise nevoie de bani, Kivu îl ajutase. La fiecare grad ce luă îi punea în mână miișoara de lei. La dreptul vorbind el se și mândrea cu nepotă-său; purtările lui însă îl amărau peste fire.

Nu putea el înțelege cum într'o ființă cu aşa înfalte cunoștințe să fie atâtă răutate.

— Văți făcut de râs cunnată, zise el Angelei, când auzi că daneza fugi în țara ei, neputând înțelege o căsătorie cu un om, care nu era în stare să-și indeplinească datoriile conjugale. De însurat mai era numul asta, el care suferise la Paris toate boalele, păzească D-zeu, aproape să-i rămână oasele pe acolo. — De însurat? Doamne ferește! Ca la voi la nimeni! Ei ce ai înțeles el îl intr'atâtea păcate, ce? Spune ce?

— Socoteala lui!

— Pedepsește pe ăia de sub mână lui, strigă la ei, îi insultă. Ce sănt ăia slugile lui? De la o vreme parcă e tulnic colonelul tău.

— Ce colonel bre, visezi? Nu știi că Radu e general, secretar la ministerul de răsboi, ba...decorat, ba...mare!

— Ba împărat, soro! O să ajungă nea-

mul lui Arghiriadis să împărătească în țara această, țară de bandiți, de contrabandiști, de oameni fără caracter, bołnavi la corp și la suflet, lume nouă, lume de acum!...

— Kivule ești nebun?

— Nu sunt nebun de loc. Mare e numai cine are suflet.

— Ei nu recunoști că, Băiatul Maimei, e ajuns, sus pus.

— Ce a ajuns frate? Ce? Urma aelge. Mare nu e cine înșală și părăsește o femeie. Mare nu este cine își amăgește prietenul. Mare nu este cine se însoară, când este răscopț și incapabil de însurătoare, mare nu este cine își nesocotește sângele, își ia câmpii și face numai ce-i vine lui la socoteală.

— Kivule ai înebunit?

— Nebunia mea este învățământ, la ea să luați aminte tu și fiu-tău. Odată și odată, o să veniți la vorbele mele, cărora o să le dați crezământ,

— Ai fost totdeauna pismiș pe noi și neai vrut răul, cumnate, acum în loc să te bucuri de nepotă-tău, vii la el cu mâna goală, nesocotesti slava la care s'a înălțat.

— Slava... Slăvesc mai mult pe un tăietor de lemne, om harnic și cinstiț, decât pe unul ca ăsta, căruia capul i-l apleacă fireturile de general și inima i-o șapăsă greutatea păcatelor. Daruri? Nu-i mai dau nimic!... Am

să adoptez pe Mărgărita și ei să-i las totă averea mea.

— Mărgărita, ce idee! Dar oare știi tu că ea este fata lui Radu?

— Știu, se înțelege că știu!

— Minți! Cu asemenea iscădiri, te rog să ieși din casa mea.

— Casa ta!... De nu erați eu, a-ți fi ajuns pe drumuri, câinii vă întindeau! Știi ce poamă ai fost, Știi că Panati era băgat în datorii până n'gât. V'am scăpat de faliment de rușine. Tresele fiului tău sunt luate cu banii mei.

— Minciuni. Minciuni sunt toate câte spui.

— Vă am la bûzunar, aici; azi vreau să închei socotelile cu voi, dela lume străină vă știu toate faptele. Mă leaptăd de aşa rudenii. Vreau să închid ochii, curățat de păcatele voastre că eu n'am. Faptele mele sunt cântărite de orișicine mă cunoaște, toate au fost săvârșite la lumină, pe când voi a-ți uneltit totul la întuneric. Ca sobolii din mușuroaie, a-ți săpat, a-ți ghiorlănit și a-ți răsbit peste tot ca să ajunge-ți sus, tot mai sus, tot...

— Ei și n'am ajuns?

— Păcatele voastre, păcate. Dar nu vezi în ce hal sunte-ți. Tu o scorpie plină cu venin, el, un șearpe cu ochelari.

— Taci Kivule, sau pleacă, dacă nu vrei să-ți dau cu ceva în cap.

— Nu plec. Am venit aici hotărât să fac dreptate. Ori voi, ori eu. Nu mai pot scoate capul în lume, de rușinea ce îndur după urmă voastră.

— Vezi de tine, vai de păcatele tale.

— Eu pășesc pe optzeci de ani și nu mă dau pe fiu-tău. Dorm, mănânc, umblă cu fruntea pe sus, pe când el; nu doarme nici mănâncă, e gârbovit, mohorât la față, plângă ca muierile și când îl apucă furiile, cum strigă, cum se bate cu pumnii în cap: cum...

— Ei și ce-ți pasă ție d'asta

— Imi pașă, cât nu poți înțelege tu. Imi pasă, căci pe lângă celealte păcate ce sunt pe cugetul lui, așd că s'a mai băgat în foc și cu niște hârtii ale țării, cărora le-a desfăinuit secreteul srăinilor, penru bani. A vândut țara!

— Ei mă bagă în păcate, Kivule; ieși că-ți crăp capul, ieși, zise Angela, lăând un bas-ton și repezindu-se să dea în Kivu.

El o apucă de mâini, o opri, și luă, apoi țimpingând-o, o trânti și o îndesă în fotelul de lângă birou zicându-i:

— Stai neroado și numai fii aşa orbită de dragoste către fiu-tău, căci la nimic nu folosește asta. Ascultă-mă cu sânge rece. Voiu fi știind și eu ceva despre el, înțelegă

că viu să-l apăr și să-l scap de primejdii,
că doar mi-e neam. Ce cer, ce aștept eu
dela voi?

— Nici noi nu vrem nimic dela tine, pă-
cătos bătrân și iscoadă ce ești.

— Așa... Nu vă mai trebuiește spetele mele,
nu?... Văți ajuns! Acuma Kivu e, păcătos
bătrân. Bine... Bine.., Dacă este așa, te sfă-
tuesc ca tu să nu zici asta de două ori, că
eu când mă-oi lăua mâna de deasupra voas-
tră, lăuată e și atunci vai vouă.

— Ne-ai pus tu pâinea pe poliță și noi
am mânca-o.

— Ce recunoști tu? Ingrată ai fost cu
părinții tăi și cu toată lumea, care îi-a fă-
cut bine. Cui era să se ivodească Radu?
În lumea asta, va să trăiască omul și pen-
tru suflet, să lucreze în așa fel ca să fie
mereu împăcat cu el, dar așa sunteți voi?
Voi neîmpăcaților cu voi însă-vă. Voi ne-
drușilor la biserică! Nebunia și mândria
voastră seacă, pedeapsă vă este. Urâciunea
lui D-zeu și a oamenilor este inima îm-
pietrită și îngâmfată. De când vă știu eu
pe voi, milă și îngăduială pentru nici un
om n'ați avut. La vatra voastră acioală ni-
meni nu și-a găsit.

Mândria merge înaintea dărapănărei; ca-
sa și bunurile mândrului D-zeu le surpă,
iar a smerișilor și a darnicilor, îngrădire

și apărare le pune. Cugetele cele rele și nedrepte, urâciune îi cade.

— Lasă-mă în pace cu pobregania ta, n'a murit nimenei în casa asta, sfaturile ține-le pentru tine.

— Unde nu este sfătuire, ascultare și înțelegere toate planurile se nimieesc, iar de stînt toate acestea împăternicire și temenie capătă, temeliile caselor aceleia. Nu veДЕti că de voi pui de om nu se lipește, pișați apă; văduvă tu de atâtă timp, căpătai nu ți-ai mai găsit; vezi că omul de nimic, nenorocirea lui își croiește; cel cu mînte își ia seama la toți pașii săi; cel păcătos ealeă în gropi, se însoțește deabinele cu nebunii și cu nătângii.

— Apoi dacă e aşa, nebun și nătâng ești și tu.

— Hei femeiă, de te-ai fi luat după capul nătângului ăsta, acum n'ai fi în buzunarul lui, zeci dè polițe, datoare vândută și uite, uite vă spun, să nu mă supărați mai mult că bine capului n'aflați. Tu și Radu mi-ați amărât viața, de bun ce am fost, v'âți suț în capul meu; tu mai țales, tu. Acum m'am săturat.

— Dar noi, pe noi nu ne întrebi?

— Voi de ce v'âți săturat? De bunătatea mea? Tu mai sufli? Ai uitat că atunci când

a răposat tată-tău de nu eram eu ca să te curăț de creditori, dădea-i faliment?

Tot aşa s'a întâmplat și când a mărut și Panait. Pe fiul tău doar că nu l'a făcut nevastă-mea, încolo... Spune tu ce te-a costat pe tine nașterea și creșterea lui? Spune ce?... Acum ești o femeie vârstnică, judecă și taci. Taci și pune-ți strajă gurii, că altfel dai de amar cu mine; mărturia adevarului îmi va măntui sufletul. Sunt om bătrân cu un picior în groapă și tot mereu va să roșesc de faptele voastre; să vă acoper prostiile, să mint pentru voi, cari și cu mine v'ati purtat, destul de urât.

— Pofteai să te purtăm în cărcă, te dor picioarele, ai? Vei fi ostenit alergând pe urma noastră, cei care am ajuns sus, aşa cum ne-a ajutat D-zeu. Spune, ori bănuiești tot? Asta îți stă în gât și de asta ai să mori tu.

— Mor de rușine pentru faptele voastre. Ti-am spus. Mintea este isvorul neseccat al vieții. Împăcarea cugetului, împăcarea lui. Fiul-tău și-a încărcat sufletul de rele și d'aceia gême... Auzi!... Auzi cum strigă! Inchide ușile, ferestrele, aleargă că iar se strâng lumea la voi că la urs, fugi cunând. Băiatul mamei, tu l'ai băgat în păcate, l'ai împins și pe ăsta numai la rele l'ai împins spre prăpastie:

— Ei ce e, ce e? N'are nimic, zise An-gela, alergând spre odaia lui Radu. E obo-sit, o fi lucrat mult aseară. Nu e nimic, trece, trece.

— Ce trece, trece, nu trece nimic. Păca-tele unei vieți necântărite, viață în care balanța dreptății a inclinat numai de par-tea voastră. Ce nici acum nu vezi femee că peste cugetul lui s'a aşezat nedreptatea? Greutatea ei îl apasă și de aceia strigă așa: Iadul și raiul nu știi să aicea sunt. Inima cinstită dă sănătate și veselie corpului; sufletul pătat și înfrânt seacă oasele. Supă-rarea părintelui său, este fiului nebunie, amărăciune nesfârșită celui ce l'a născut și l'a crescut. Tu ai să-i tragi păcatele că l'ai povățuit și l'ai condus la nedreptăți. Tu n'ai știut nimic de fața lui D-zeu și de judecata oamenilor. Ai umblat în căile nedreptăților, de aceia, cel ce vede tot și cum-pănește tot, a trimis asupra voastră un sol crud: *Nebunia!*

— Nebun ești tu și acum să ieși că te zdro-besc. Prezicerile tale să-ți fie de cap. De te-ar auzi Radu și-ar pune revolverul în frunte... te-ar...

— Revolverul, dați-mi revolverul, se auzi strigând din odaia de alături.

Generalul cu părul vâlvoi, cu mâinile în-tinse, bătea în masă și striga: Revolverul,

aceasta e acută măntuirca mea! Eu, eu atâta mai am, mă cer, îmai vreau, îmai...

— Auzi, șopti Kivu. Băiatul mamei, tu îai pierdut, tu.

— Ade vino cu mine Kivule, te rog vino, nu mă lăsa singură cu el.

— Trece, trece, n'ai zis tu că trece?

Ce pot eu să-i fac? Cum să vindec păcatul intrat în oasele voastre? Atâta amarile ani v'ami ferit, v'ami ocrotit, v'ami acoperit greșalele ca doar, doar să vă pocăiți, și să cunoaște-ți; însă pace! Vai mai rău ați fugit și v'ați ascuns de mine și totuși eu, toate le-am aflat. Acum ce să facem? Du-te de închide ferestrele. S'a strâns iar lumea la răspântie.

— Lumea, lumea! Ce-mi pasă îmie de lume.

— Vai de mine Angelo, vai de mine, tot nu te pocăiești, tot nu-ți vii în fire? Cât trăești va să fiș ca toată lumea și seamă să tii de ea, altfel... ajungi râsul ei și atunci...

— De râsul ei poate tu ești, noi... slavă domnului! Eu sănătoasă, Radu Voinic, general, secretar la Ministerul de Război.

— Războiu! Războiu! Acumă sunt în război cu tine și cu mine mamă. Tu ești capul răutăților. Tu m'ai povățuit, m'ai împins la crimă... Vino, vino, îți zic... Suntem în războiu, strigă Radu din camera de alături

și căzu pe jetul, unde dormea de câțiva
timp, în pat ne mai găsindu-și odihna.

Kivu se duse încet, în vîrful pieioarelor
lângă dânsul, îl mângeaiă, și frecă mâinele,
apoi văzând că a atipit ieșii din odaie, în-
chinându-se și zicând: Păzește Doamne de
de mai rău. Păzește!... Întâlnind la ușe pe
Angela, și zise: ce bună și de ajutor v'ar fi
acum! Mărgărita! Cu chipul ei frumos și
tânăr, i-ar potoli nervii lui tată-său, te-ar
scăpa poate și pe tine de urgia care te
așteaptă!

— Vezi frate, bine te gândiși, asta îmi
lipsește acuma, asta, o bastardă în casa
noastră, o friptă, subțire ca o trestie, cu
chipul șters și palid ca al unei păpuși de
ceară. Parcă-i sfânta Filofteia.

— Sfântă, negreșit că sfinte sunt și ea,
și Ruxandra; nu v'am supărat cu nîmic
și fiu-tău știe bine asta. Știe că se dase de
curând ordin ca ofițerii, cari au copii, trebuie
să-i recunoască. Multe femei au cerut dreptul
lor, au amenințat cu scandaluri, cu scri-
sori, cu tot felul de mărturii și ele, sărmă-
nele, au tăcut!

— Ce puteau să facă, ce dovezi aveau?
Ce?

— Dovada cea mai vie era chipul fetei
leită Radu.

— Ei cum să facă asta, rușinea lor era

— Necinstea și infamia voastră că n-ați înfriat-o, zise Kivu ieșind și adăgând: Necinstea și infamia... O să vă coste scump, rămâi sănătoasă ăspido.

*

* *

Când dete să iasă pe poartă, Kivu, față în față se întâlnii cu Bică, venea să vadă pe fostul său căpitan, să-l felicite că ajunsese aşa mare și să-l roage ca să treacă pe fiu său dela Cavalerie la Arsenal, actfel ca în caz de război, cum se sună, să poată rămâne aici în Capitală.

Are sărmanul sease copii, zise el către Kivu și, de n'aș pune eu urmărul la casa lor, ar muri plodurile alea de foame.

— Ce tot nu-ți cunoști omul. Ai venit să-ți răcești gura de geaba. Cui făcut-a el vreodată vre-un bine?

— Păi poate s'o fi schimbat s'o milostivii să...

— Lupul păru și schimbă, dar năravul ba, acum ai brodit-o tăman bine, e furios; când plânge, când țipă, când se bate cu putnii în cap, stă rău de tot, are toane ori de câte ori nu găsește o hârtie, e zoril ori dă de vre-o neplăcere, îl găsește altălea, păzească D-zeu!

— Nu-i de asta, nu, păcatele tinerețelor,

îspășirea lor... Socotești că nu le trage acum? La dreptul vorbind, n'ar fi trebuit să cadă tot pe capul lui. Baba, ea e de vină.

— Ba nu zisești bine... și eu tot cu ea m'am sfădit până adineaori; dar ce poți isbuti? Fier rău. Incuibat în ea este năravul mândriei și al hulei. Vezi să nu te afle că ești aici c'ai pățit-o! Te urăște de moarte.

— D'apoi eu? S'o am la mâna îe știe ea?

— O ai la mâna, zău? Ei șumi aşa?

— Pe când eram ordonanță la generalul, căpitan pe atunci, n'am văzut eu cum s'au incurcat toate ițele? Nu duceam să aduceam eu scrisoările cu coniței Ruxandra? Nu știi eu când a făcut pe Margareta în strenătate? N'am văzut-o la șoică mititică? Nu eram mărtor, când s'au certat pentru ea? Căpitanul, ce e drept, a vrut odată s'o recunoască; dar ciuca bâtrână i-a sărit în cap. Învinuind femeia și batjocorind-o și n'avea dreptate nu, pun mâna'n foc.

— Ce spui Bică, ești sigur?

— Cum te văd și cum vezi. Fata era cinstiță și-și vedea de slujbuliță ei. Noi l'am luat la dânselile odaie cu chirie. El s'a legat de dânsa și dă-i lazi curte, dă-i mâine, s'a înduplecăt și... s'a încrezut în el și-a pățit-o. Știi și noaptea aia. Să nu jure el că mă dau de mărturie și la tribunal și în fața lui

Dumnezeu. Păi, să vezi, fata, seamănă cu tată-său ca doșuă picături de apă.

— Ce spui tu, ai mai văzut-o? E mare, frumoasă?

— Cum să n-o văd? Cu cine stă de vorbă, biata d-nă, decât cu mine? Mie-mi spune foate focurile.

— Sărmana femei!

— A suferit foarte mult, te gândește: Ne-norocită de căpitanul, dată tot de el pe mâna unui om pe care nu-l iubea...

— De ce l'a luat?

— L'a luat să-și facă rândul, l'a luat poate și în necazul celui care o părăsise. Dordea moartă din cauza acestuia, ea rămasă cu un copil pe cap, bolnavă și aproape să-și piarză slujba și...

— Vorbă-i frate, o martiră femeia asta!

— Si încă d-ta nu știi nimic dintr'ale dâmsei; te-ai minuna de bunătatea, de răbdarea și de cumințenia ei. Acum poate vei fi citit și d-ta în gazetă că s'a făcut legătura ofițerii, cari au copii neligitimi, sunt obligați să se însoare și să le reguleze situaționea lor.

— Păi eu ce-am tocătat aici Angelii? D-zeu să binecuvinteze pe cei ce-au rânduit aşa. Ruxandra nu i-a propus asta lui Radu?

— Ei, nu, chiar eu i-am adus scrisoarea

atunci și acum în urmă, când el a înscris
divorțul cu Daneza aia.

— Aia? Si pasul săla a fost io nerozie.

— Firește, cucoanita Ruxandra, cadră pe
lângă dânsa, fată de oameni; că parecă-ți
spuse-i că am cunoșcut pe maică-sa. Fată
învățată, frumoasă, blândă, fată cu sluj-
bulița ei, fată aleasă și dulce la vorbă;
dar slabă la inimă, că s'a încrezut în el
și s'a ars.

— Biată Ruxandra!

— Hei! Hei! Câte ori fi ca dânsa! Adică
poate altele or fi mai îndrăznețe.

— Asta, i-a să'l fi luat de gâtul mondii.

— Mă întrebă pe mine ce e de făcut și
mințele să-i fi arătat scrisorile, probele la
vreau să știu sigur, unde sunt, cum trăesc,
o lăua, ori îi picau înoroite tresele ale cu
care acum se fălește de nu-i mai dai cu
strămurarița la nas.

— Că bine zici Bică!

— Ea, ce să facă? Cunoscută în lume, a-
jungea de rușine și hainul tot n'ar fi luan-
t-o, o să rămâie pensia lui Statului și o-
chii q să-i închidă străinii, vei trăi și vei
vedea.

— Așa e. Uite copila aia, rămasă'n lú-
me fără rost, mie-mi stă pe cuget, ce e
de făcut?

— Mă întrebă pe minile ce e de făcut și vrei să-ți spun?

— Da, da, spune. Vreau, se înțelege că vreau să știu sigur, unde sunt, cum trăesc, cum se țin nenorocitele alea?

— E, de asta e lesne, lipsă așa mare năduc, dar sprijin n'au, măngâiere de nicăieri și Ruxandra, de când a văduvit, n'a mai scos negrelele după dânsa, n'a mai uscat lacrimile, plânge. De mila ei, întristată e și fata. Are și aia sminte ca o bătrână. A îndemnat mereu pe maică-sa să se mărite, dar a rămas pe lume, stingheră, înmărmurită ca o statuie. Ce e drept că loviturile primite, i-au fost prea dureroase și Dordea i-a amărât viața.

— Cum și ăla? Cum, de ce?

— Doamne ferește? Întrebă și d-ta, păi ăla era adormit, n'a văzut ce-a luat? S'a bucurat în urmă când a aflat că Ruxandra avea un copil? A adus pe Mărgărita în casă, numai ca să-și chinuiască zinic femeia! S'o sugrume și mai multe nu. De câte ori n'am scăpat-o din mâinile lui? Viața a fost aia pe ea?

— Cum o chinuia pe mamă că avea un copil! Ce oameni și ăștia? Doamne! Doamne!

— Ce om ești d-ta de nu înțelegi durerile astea omenesti? Mă mir eu ce om

eaști. Apoi ți-ar fi plăcut, ți-ar fi venit la
socoteală să crezi că ieș de soție o fecioară
și în loc de fastă să te pomenești că ieș
o mamă?

— Nu, se înțelege că nu, cine nu ține la
cineșteaua casei lui?

— Și de tot e vinovat d-l general!

— Cum se poate să fie cineva aşa de
criminal? Sânt oțm bătrân și până acum
nu mi-am mânjat sufletul astfel.

— Mite el și l-a mânjat și încă cum! N'ai
aflat încă nimic. Dar dreptatea ieșe dea-
supra ca unu-de-lemnul. Dordea a murit
tot dni pricina nepotă-tău.

— Vai de mine, mă cutremur, nu mai
spune. Cum să întâmplă și nenopocierea
asta?

— Păi ia te gândește d-ta? El vedea zil-
nic în cuibul său, pui străin. Puțin era
pe dânsul? Mereu întreba pe Ruxandra des-
pre faptele ei, mereu o bănuia, o suduia
o chinuia să spună a cui era copila. N'a-
vea dreptate? Avea și încă foarte mare.
Aș fi făcut și eu tot aşa, poate și mai rău.

— Mai rău de aşa n'avea cum! Ei, dacă
destăinuia dânsa secretul, aşa-i că gene-
ralul d-tale azi ar fi fost mort?

— Mai bine murea! Păcat de gradul lui!

— Gradul lui e pus pe unimaldăr de pă-
cate, ia numai ascultă să-ți spun! Ei mai a-

veau un prieten căpitanul Murgu, Dordea l'a bănuit pe acesta că ar fi fost al cu pricina și l'a provocat la duel. Alături căpitan Panait a ascultat tot cu nepăsare și i-a primit să fie martor.

— Auzi suflet înveninat și negru, auzi conștiință de creștin!

— Nu i-ar mai ajuta D-zeu, bietul Dordea; Aiurit, amărât, nemâncat, ne dormit prins zilnic de frigurile geloziei că își iubea femeia și îi cerea mereu să-i dea în mâna pe vinovat. Când socotea că l-a prins și-și ascuția sabia să o bage în Murgu i-a picat în mâna dovedă, scrisoarea asta, Atunci soșea și alde căpitan Radu, Dordea, citind-o, a înțeles toată chestia; cum a intrat pe ușe, s'a repezit la gâtul lui fără să se mai gândească măcar la sabie. Ca doi tauri înfuriați s'au luptat amândoi și Dordea, care suferea de inimă, a căzut jos la pe scânduri și-a murit ca un pui de găină.

— Vai! Vai sărmanul! Ei dar tu cum de ai pus mâna pe scrisoarea asta, cum de n'ai destăinuit nimic?

— Ce nevoie aveam? Păi scrisoarea n'o țusesem tot eu, n'o adunasem bucați de pe jos, când o aruncase Anghelina. Auzind că Dordea trăiește rău, și vrea să afle secretul ei i-am dat-o la timp. Nu i-aș

mai fi dat-o că pentru ea să a făcut moarte de om.

— Ei și cum și-a căzut iar acum în mâna?

— Socoteala mea! Câte bătăi am măncat eu, dela hainul ăsta. Țineam să-l am în mâna și l-am avut.

— Socoteala ta; dar acum e și a mea. Tu ai să mă ajuți să fac o faptă frumoasă. Scrisoarea mi-o vei lăsa mie, eu îi voiucere cu ea socoteală; îi voi pretinde să o ia pe Ruxandra, măcar pentru un ceas că să-și recunoască copila și apoi...

— Tânăr. Socotesc că nici dânsa nu mai vrea acum nimic. A avut ea partide multe de căsătorie, azi o roagă unul, om de seamă destul de bun, învățat ca și dânsa, dar, la vremea asta, nu se mai gândește de cât la fericirea fetei.

— Asta vreau și eu, fericirea Mărgăritei.

— Poate d-ta să vrei, dar ei... îi vor pierea, mă înțelegi?

— Cât trăiesc eu, n'are să se întâpte nimic, tu, dacă ești meșter, fă-mă să cunosc bine pe fată și pe maică-sa și să vorbesc cu ele.

— Acum ar fi tocmai nemerit; dar cum să facem? Ruxandra e bolnavă de supă-rare că pe Mărgărita o ceré un ofițer și ea n'are zestre; are leafă, dar asta n'ajunge.

— Ce spui? Fata e mare de măritat?

— Apoi cum de nu? Fă socoteală d'atunci și până acum vremea trece. Ce e anul, părere!

— Doamne! Doamne! Ce-mi vine acum în minte. Bică Bică, înțeleg că cel Atotputernic mă va ajuta că eu să repar o nelegiuire.

— Dacă d-ta vrei asta, lusrul e lesne. Eri le auzeam că n'au pe cine pune pe capul generalului ca să aprobe formele de căsătorie, să-i dea feti dispensă, D-ta ai putea...

— Ce ași putea? Spune; spune curând?

— Să stăruiești pe lângă d-nul general că să...

— Asta ar fi lucrul cel mai ușor, dacă ai avea afacă cu un om de înimă; dar de ce nu i-a inițiativă asta Ruxandra, ce păcatele doar Radu e tată...

— Păi socotești că Mărgărita știe asta?

— Maică-sa încă până astăzi nu i-a desfăinuit?

— Nu, căci Ruxandra e mai mândră de cât atâta și ce i-ar fi folosit dacă-i spunea. Ieri a făst între ele ceva duios de tot.

— Ce? Spune ce, că sunt foarte nerăbdător.

— Mărgărita a rugăt pe maică-sa să meargă la generalul, dar Ruxandra, tremura

plângaea, și-l blestema; fata crezând că mai că-sa nu vrea să o servească, plângaea și ea; în dragostea găe avea pentru Dr. Stelian Vinea se hotărâse să vină fata singură să-și vine-i Mărgărita! Aibi grije de ea, tine-te de vorbă.

Cum o văzu Kivu murmură încet: Chip leit spusecatul de tată-său, apoi îndreptându-se către Bică șopty: Fii pe pace, acumă poți pleca, iar fetei dându-i mână și zise:

— Pe generalul îl cauți d-șoară? Dânsul e bolnav și acumă doarmie dus, eu însă sunt sănătos și deștept, știu la ce-ai venit. Te voi servir cum nici nu gândești. Eu sunt unchiul lui; dar, din acest minut, mă leacincerce norocul.

— Ce spui Bică, Mărgărita va veni aici? Se va ruga de câinele ăsta? Se va înjosî în fața lui? Nu, nu asta nu se poate. Voiu țsta colea, o voiu aștepta că s-o cruț d'asemenea înjosire. Tie îți făgăduiesc că de vă începe războiul voi dărui noră-tei câte două zeci de lei de copil pe lună, tot timpul cât va fi nevoie asta pe capul nostru.

— Are mulți, șease, să-i trăiască!

— Amîn! Ai cuvântul meu. Du-te, ești căni de treabă. Pe când voia să treacă pragul și să plece, Mărgărita s'apropia de poartă. Bică o salută. Se întoarse iute înapoi și lui Kivu și spuse: Vine, vine, asta care

păd și de aci înainte, moșul Kivu, va fi
unchiul d-tale, primești? Fata rămase în-
cremenită.

— Nu înțeleg d-le.

Acum să mergem d-șoară și în curând
vei avea aprobate actele căsătoriei cu ale-
sul înimii d-tale.

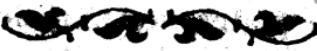
— Apoi vezi d-le, eu n-am dota regle-
mentară și veneam să cer dispensă, începu-
ea a zice cu curaj...

— Vei avea tot ce dorești, vei avea încă
și mai mult decât se cere pentru a lua un
ocotinent...

— Din ce în ce mai nedumerită întrebă
Pentru ce? Cum aşa?

— Așa cum vrea D-zeu pentru fetele bu-
ne ca d-ta și cum a hotărât moșul Kivu.
Lasă-te în seama lui... și vino, vino să-ți
primești zestrea chiar azi din mâna lui.

Uimită Mărgărita urmă pe acest bă-
rân care îi inspiră tot atâta simpatie cătă
incredere.

PARTEA III.

Când treceam printr'o pădure, cu trăsura sau cu automobilul, nu mai ne putem sătura privind la grosimea trunchiurilor, la înălțimea copacilor, la desimea ramurilor și a frunzelor. Nici cugetăm atunci la scorburile și putregaiuri, la veștejirea și uscăciunea lor.

Când ne aflăm într'o sală de spectacol, la un bal, la o serată, admirăm figurile, ținuta, costumele și un minut nu ne trece prin minte ce schilodiri, nici ce subrezenii, ce boale, ce patimi, ascund mătăsurile și catifelele scumpe, postavurile și moarurile alese.

Când mergem în cimitir să depunem o floare pe-o țărână scumpă, dâm, pe cruci și pe lespezi de piatră, de numele unor ființe pe cari le socoteam nemuritoare, sau răpite de coasa morții — atunci, când le credeam mai sănătoase și în floarea vârstei, mai doritoare de plăceri și de viață. Mașina umană, alcătuită ca orice mașină, complicată, din roate, roți, mânere, belciuge și suru-

guri, se uzează, când n-o scutim de înărtiri primejdioase, se ruginește, se dărapă-
ă mai iute ca oricare, căci mecanismul
i delicat trebuie curățit, îngrijit, apărat și
oi, abia când vedem că merge greu aler-
ăm la știința mecanicului, care și el, la ur-
a urmelor, este tot o slabă parigorie!
iință constată doar răul înaintat și te-
regătește să aștepți în liniște catastrofa
timă, care te lecuește pentru vecie.

In afara de spitale, pentru bolnavii lip-
i de mijloace s'a mai inventat, pentru cei
dare de mână, sanatoriul, o instituție mo-
ernă, unde se poate trăi pe socoteala ner-
or altora și plăti toate năsbătile și ca-
ciile, repară multe șubrezenii, pune unele
age ce lipsesc la capetele multora pe cari
i ai crezut oameni întregi și chibzuiri.
i la noi, imitând străinătatea, s'a în-
tat pentru bolnavi multe asemenea in-
ite despre cari doctori ca Gerota, Măr-
tescu, Tatușescu, Șmărăndescu, Mitules-
i Antoniu ne-ar fi putut da curioase și in-
sante destușiri, dacă aveau timpul după
e curariseau, să le și noteze, dar...
esta din urmă deși mai Tânăr, în sa-
riul său, având loc și un confort ad-
bil, primește suferinzi din toate clasele
tăiei.
linea, curătenia, care doamneau aci și

mai ales îngrijirea prietenească a simpateticului om de știință și răbdarea nemărginită cu care se ocupa de fiecare caz ce i se prezenta, făcuse lumea doritoare de a-și îngriji sănătatea cu asemenea om de bine.

Surâzător și bland, vorbea cu fiecare, asculta păsurile, potolea, cum putea mai curând, durerile; de aceia sanatoriul său era mai totdeauna plin. Operațiuni grele, amputări, îndreptări ale deviațiunilor dorsale, boli nervoase și contagioase, paralizii, erau tratate după ultima descoperire științifică, doctorul având, pe lângă un personal ales și dibaci, și sală de operații, de ortopedie, de electricitate, de baie, de inhalație; iar deasupra sanatozriului, o terasă splendidă după care se vede cea mai frumoasă panoramă a orașului.

Angela, îndemnată de Colonelul Murgu, adusese aici pe Radu, când văzuse că acasă nu i se mai puteau potoli nervii și de strigătele lui o apuca groaza.

Camera No. 27 în care fusese așezat generalul, avea aer, soare, pat bun, dar ceia ce il impresionașe pe el, erau gratiile de fier de la ferestre...

Cum le văzu începu să le lovească cu putere și să strige cât îi lua gura: Hoții, hoții, pungașii m'au trimis la ocnă pe nedrept, m'au băgat în fiare, m'au nenotocit!

Ele, ele, femeile amândoiau au isbutit și
au ajuns scopul, m'au părât, m'au învins
pe mine ele perfidele!

Nenorocitul în aceste furii, plângerea și iz-
bea mereu fiarele ferestrelor.

Tipase peste noapte de se speriașe tot
spitalul și la ziua adormise puțin după ce
se administrase toate calmantele, și se în-
vederase zadarnic tot răul ce-și făcea sieși
și celorlalți bolnavi, căci erau acolo destui
în toate camerile. Un fost ajutor de primar,
băgat în cușcă, povestea tare despre toate
gheșefturile făcute de el și de partizanii
lui, pe când era la Primărie.

Un maior de intendență, destăinuia oa-
menilor de serviciu cum și-au făcut două-
zeci de proprietăți în toate suburbiile ora-
șului.

Un om Tânăr, cum se morfinizează, ca
să uite pe o dansatoare de la Paris, care îi
mâncase 300.000 lei, în trei săptămâni. Ge-
mea greu, într'o cameră soția Tânără a fi-
nui inginer, care fusese operată din cauza
bătăliei murdare cu care o inoculase din
seara nunții; el ziua juca cărți la cafenea și
noaptea o petreceea cu măicuța Ambrozia,
căci ea era mai drăgălașe și mai abilă ca
oate sroruile. Sub haina de călugăriță clo-
coteau toate patimile lumești și inginerul
bine le măsurase. La No. 46 un Colonel pa-

ralizat, ișbutea; cu-o singură mâna, să-și sfâșie toate hainele. Coloneleasa se ducea zilnic în oraș, căci în sanatoriu nu era nici-o distracție, când venea înapoi ea mirosea a opopoax; iar camera soțului său a grajd. Ședea cu el că nu mai avea mult de trăit. Pensioara cum s'o piardă?

Când a murit să a îmbrăcat în mauve ca la Paris și aşa s'a dus în garnizoana de la Brăila, unde avea colegi buni răposatul!

Vis-à-vis de colonelul, d-na Marioara Săbiescu tușea, iar când venea doctorul sănătoriului la vizită, bătea zadarnic la ușe, că era la consultație cu doctorandul Vercescu, prietenul intim al soțului său, un băiat avut și frumos. Acesta, când sosea, ii umplea camera de flori, de parfumuri și de bibelouri, câte-odată o ducea în benuar la teatru; de nenumărate ori cu automobilul la sosea, de unde se întorcea mai rumenă și mai frumoasă. Bărbatul său venind de la țară, părlit, obosit, îngrijat, nu știa cum să mai mulțumească amicului pentru atâtă amabilitate și bunăvonță!

O israelită, fata unui mare industriaș, nu voise, în ruptul capului, să iaibă moștenitori. Pentru aceasta își provocase un avort, iar acum ii părea rău. Vedea mereu în fața ei un copil. Râdea, plângea, miorlăia că pisicile, lătra ca buldocii, croncănea, urla

ca lupii și cu unghiile zgâria pe oricine s'apropia de ea. Trecere la dânsa avea numai d-na Mărgărita Vinea. Cu ea vorbea liniștită și-i destăinuia multe secrete. Aceasta le istorisea mirată soțului său, care acum era în serviciu în sanatoriul Antoniu, la secția boalelor nervoase. Fătul și-l susținease în pântice, căci nu voia nici-o legătură cu Armand; el nu era omul pe care îl visase. Nu-l iubea și pace. Având scopul poate că-ar fi întins pretenții și asupra a-verei ei colosale.

După divorț vrea să se mărite cu un om sărac pe care-l adora. Când povestea acestea se uita în toate părțile, spiona că să nu fie cineva care să o audă, apoi pe data ce intrau rudele și bietul Armand, începeau lătrăturile, miorăituraile, nebunia, care dispera pe toți ai săi; iar pe ea o punea pe calea ce-și trăsese: Scăparea de omul devotat și serios și aruncarea în brațele unei secături, om de nimic. Gusturi!... Venea apoi doctorița cu cele două fete ale sale, una pianistă, alta violoncelistă și toate trei gata pe măritat. Mama avea migrenă; fetele nervi și bărbății pe cari-i căutau nu și găsise nici în viligiatură, nici la Conservator, nici măcar la sanator.

Baie ar fi vrut să facă, câte douăsprezece

ceasuri Prințesa, care susținea că are recepții în toate zilele. Astă doar pe fereastruia zăvorâtă și lăsată întrădins pentru supraveghere.

Tuturor, ea spunea c' o să sosească, în palatul ei, Zarul Rusiei, Șahul Persiei, Președintele Republiei Argentiene.

Sărmana dementă! Se gătea mereu c'un șoșon despicat, c'un pantof rupt, c'o pelerină zdrențuită!

Maseuza era dama ei de onoare, iar Nicchita băiașul, trebuia să fie și aghiotant și ministru, camardiner, bucătar, portar, purtător de ordine, în tot sanatorul și aducător de vești senzationale.

Mărgărita, cu inima ei de aur, era sprijinitoarea și împăciuitoarea tutulor. La urmă, urmelor tot secondând pe soțul său, începuse a înțelege că lumea toată e subredă, că este o minciună, o nebunie, să se convingă că pacea, omul nu și-o poate găsi decât în mormânt.

Stelian era ocupat peste măsură, atât în sanator, cât și cu serviciul militar la casarmă și cu vizitele în oraș.

Mărgărita, aproape fără voia ei, făcea persoana de caritate; la dânsa alergau toți pentru orice ajutor urgent, pentru orice neajuns, survenit în lipsa soțului său, sau a doctorului primar.

Viața aceasta o cam obosea, dar îi da și mari satisfacții, căci era de folos încercările și suferinților.

Mulțumită se simțea doar când putea urca pe terasă cu accesorul, privi cu ochii largi orizont, sub care stau orânduite mii de locuințe. În vremuri, gândeau dânsa, tot trebue să trăiască și fericiții. Lumea asta n-o fi numai vale de plângeri! Încântată se credea numai când putea să primească vesti dela Ruxandra și, citindu-le aicea Ius, să respire aerul îmbălsamat al pădurilor de la sosea și să admire cerul poleit al asfințitului.

Intr-o zi, pe când maică-sa îi trimisese mai multe daruri din Italia, unde plecase în concediu după nunta Margaretei și ea primise și desfăcea pachetul pe încântătoarea terasă, veni de se așeză în apropierea ei generalul, însotit de Angela, de Murgu și de Bică. De câteva zile el părea liniștit și, ca atare, avea voie să ieși în grădina astă feerică și a primi vizite.

Murgu îi povesti multe întâmplări de la regiment și de la Minister. Bică se jelui de greutatea familiei, în speranța că, fostul său șef, îl va milui cu un pitac, apoi plecă protestând că e obosit, în realitate el se duse să prăsească niște potrumbi al unui vecin,

dus la concentrare; dar care-i plătise mai de demult această munca.

Camarazii, rămași așa singuri, intrară în vorbă despre multe lucruri intime.

Colonelul spuse generalului că femeia cu care trăia de atâta timp, devenise soția lui legitimă, că cei 4 copii avuți cu dânsa, acum sunt ai lui și că fapta aceasta a făcut-o ne mai răbdându-l cugetul, să lase pe drumuri atâtea suflete, că, însfărșit, se simte foarte mulțumit că nu mai e singur și și-a împlinit o datorie sacră, acum când țara e în pragul războiului și el poate muri pe front. Azi viața mea simt că se scurge linăștită. În casă e pace și ordine. Seară, când sosesc de la cazarmă, plin de griji și de supărări, găsesc la vatră sfaturi și mângâieri. Cinci deodată mă primesc cu brațele deschise, îmi surâd, îmi vorbesc, îmi spun snojave. Unul îmi ia sabia, altul chipiu, altul hârtiile cu cari vin la subțioară. Mă desbracă, îmi dă halatul și papucii, mă poftesc la masă, unde toți mâncăm cu o foame de lup.

Ce era să fac, să mor ca un câine? Ochii să mi-i închidă străinii, pensia mea s'o mânnânce statul? Plodurile mele să plângă pe ulițe, bastărzii? Apoi chiar dacă norocul le-ar fi fost rânduit altfel și-ar fi ajuns ei

bine și fără sprijinul meu, ce rol a-și fi avut eu pe pământ, ce satisfacție?

Tată, tăticule, tătușică, iaca așa mă strigă toți copiii mei și eu, să îmă credeți Domnule general, când ii aud așa, plâng de bucurie. A fost lume care m'a sfătuit să fac altfel; dar de geaba, sfaturile lor de inima mea nu s-au lipit. Neghioib și lipsit ar fi acela care ar face altfel.

Satisfacerea morală e ca o coroană împărătească. Te gândește, dacă orbit de gradul meu, lăsam eu patru lăstare ale mele în voia soartei? Dacă făceam ca alții, cari sperând a-și creia o familie întocmită pe calcule, abandonează o alta cimentată din iubire. Copiii procreiați așa sunt mai totdeauna mai sănătoși, mai inteligenți, pe când ceilalți vai, vai... mulțumescu-ți Doamne că nu mi-ai împietrit inima, ci mi-ai dăruit tot aceea ce este mai drăgălaș pe lume. Patru flori frumoase în cari văd chipul și sufletul meu. Patru trandafiri ce îmi vor îmbălsăma viața; îmi vor susține zilele ce voi mai avea de trăit, îmi vor mângâia bătrânețele. Ei îmi vor închide ochii... Generalul tacea și tremură. Murgu văzându-l așa se sculă și voi să plece. Generalul, zise către Angela:

— Mamă, Murgu are copii, are copii, eu n' am nimic! N' am nimic... n' am nimic!... și începu

să plângă cu toate lacrămile unui suflet
ndurerat și chinuit.

Mărgărita, care ascultase toată destăinu-
rea lui Murgu, miloasă cum era, auzind
strigătul disperat al generalului și văzând
pe Angela tremurând din toate încheetu-
rile, se apropie de dânsul și cu batista îi
șterse lacrămile; iar cu vorbe calde și bla-
jine, îi curmă plânsul și obida, în urmă
chemă servitorii, cărora le spuse, să-l ia
și să-l ducă în camera sa, căci și era teamă
că emoțiunea aceasta să nu-i provoace o
nouă criză.

Murgu, făcându-și cruce, plecă cât putu
mai repede. N'apucără să ajungă jos în
sală, când Radu Preda începu să strige,
cât îi lua gura, cuvinte intrerupte și ne-
înțelese. Abia îl putură potoli surorile, cari
îi alergară în ajutor. Ii clânțăneau în gură
dinții, și tremurau mâinele și picioarele.
Cehii i se pironiseră în tavan de părea gata
a-și da duhul.

După ce se mai liniști puțin Angela se
apropiă de pat, în vârful picioarelor, îl mân-
gâia și-l sărută pe frunte. O lacrimă, ce-i
pică pe față, îl trezi și, deschizând ochii, se
uită lung la ea, apoi zise:

— Nici tu n'ai copii, că și tu i-ai omorât,
ca mine. Murgu are copii, auzi, are copii, el
n'a fost șarpe ca să-i muște, să-i înveni-

neze cum am făcut eu. Și Bică a fost aici și m'a văzut; copiii lui n'au ce să întâlnânce, n'au și nu i-am dat nimic. Tu mi-ai spus să zic că n'am!...

— N'am!... N'am nimic, n'am strigă generalul și se repezi la gâtul Angelei. Era aproape s'o sugrume, când intră doctorul și după el surorile și Mărgărita, care tocmai trecea pe acolo ca să se informeze cum îi mai este generalului. Cum o văzu în izise:

— Pe tine te cheamă Mărgărita, Măr-gări-ta!... Mărgărita mea a murit, a murit că eu am omorât-o, eu și cu ea, ea, ea... și Băiatul Mamei!... Asta m'a sfătuit, asta, mama mea, ea și ea. Auziți lume... Auziți!.. Tremura, rupea tot după dânsul, scotea lână din saltea, o mușca, o scuipa, o aruncajos, o călca cu picioarele. Așa o ducea zilnic, când începeau crizele și nimeni nu-l potolea decât Mărgărita, care avea asupra lui o mare influență. Răbdarea ei era de admirat.

In tot spitalul toți ziceau: Fata lui să fi fost nărîfi avut mai multă milă.

*

* *

In sufletul lui Bică, ca orice suflet de român adevarat, era o bunătate nemărginită.

De și Radu Panait îl maltratașe, când îi

fusese sub mână ordanoanță, deși când acesta ajunse Secretarul Ministerului de Război, nu-i făcuse ce-i ceruse, totuși el îi păstra o miloasă amintire și dacă ar fi putut i-ar fi schimbat într'un minut inima, i-ar fi înuiat-o, astfel ca să fi fost măcar pentru Mărgărita, aceia ce se cuvenea, căci el bine le știa și le judeca toate, dar n'avea ce să facă.

Acum, când îl știa căzut în patimă grea, în loc de a-l ocoli, avea milă de el. I se tăia inima, când îl vedea băgat în cămașa de forță la sanator, în loc să fie pe câmpul de luptă, cum s'ar fi căzut, în aceste vremuri de grea cumpănană, când soarta țării încăpuse mai mult pe mâinele trădătorilor și vânduților.

Cu toate greutățile vieții că nu mai se găsea nimic de-ale hranei, cu toate veștile rele de pe front, cu toată asprimea iernei și lipsa de orice mijloace de comunicație, totuși Bică, așteptând să-i vină rândul să plece pe front, venea zilnic să-și vază stăpânul; îi vorbea în plac, îi suferea insultele, violențele, îmbărbăta pe Angela să suferă această grea încercare, să se roage lui Dumnezeu, să-i pună hainele la sfintele dăruiri, poate că se va lecui de așa crudă boală.

Mărgărita ținea la Bică întocmai ca la o rudă de aproape și, de când plecase mai-

că-să în Italia și Stelian pe front, nu era mai voioasă de cât atunci, când putea să schimbe câteva vorbe cu acest om de bine, căruia ea fi datora o parte din fericirea sa. Se înțelege, el fusese acela care o înfățișase bună cum era lui Moș Kivu și stăruise să-i dea casele din str. Caragiale, altfel ce și-ar fi constituit ea zestre ca să poată lua pe alesul inimei?

Când îl vedea venind la generalul, vorbea cu respect de inimoișul bătrân, care pentru dânsa fusese ca un tată. Ea nu înțelegea de fel, nici acum, după atâta timp, de ce Kivu desmoștenise pe nepotul său și le lăsase lor toată averea prin testament. Ce pică avea bătrânul pe Radu și pe mai-ca-sa?

De câte ori deschidea vorba cu el despre dânsii, când se ducea să-l vadă, căci acum era slăbit și bolnav, se întrista și-i zicea că ar fi bine despre ei să nu-i mai vorbească, nici măcar să-i mai aducă aminte, că sunt șterși din sufletul lui...

Cu oameni de nimic nu voește să aibă de afacă. Incurcăturile și rușinile lor m'au albit. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să le spăl cât de bine; însă cine era mulțumit?

Stăruise că adesea să afle taina sufletească a lui Kivu, dar nu izbutise. Tânăria tot și de ei fugea ca de ciumă, în zadar fi mărturisise

Mărgărita, că ei îi este ciudă, că i se pare că le răpește drepturile, că el îi tăia vorba, spuindu-i că Dumnezeu l'a povățuit în vis să facă ceiace a făcut dânsii, dacă au drepturi, să și le caute! Dreptul și-l câștigă omul cu faptele. |Ei? Ei sunt niște cărcofași, niște netrebnici. Starea este a mea, fac ce vreau cu dânsa, Bică știe mai bine ca toți, ce fel de dreptate fac eu, când lucrez așa.

Adevărat că Bică fusese inițiat în toate, că doar nu era orb să nu vadă și surd să nu audă, însă ce putea să facă el atunci. Cum-pânind bine fapta lui Kivu, nici Angela nu zise nimic, apoi și chiar dacă ar fi zis, cine s'o asculte? Kivu luase de soție pe sora lui Archiriadis, dar zestrea ei i-o dăduse înapoi însutit. Starea o făcuse dânsul din muncă harnică și cinstită. Despre partea lui n'avea răde de sânge, el era dor rudă cu generalul prin alianță; însă fiindcă nașcuse pe mâinile lor și cheltuise el ca să-l crească, să înțelege că lui i-ar fi lăsat cu tot sufletul, întreaga avere. Văzând însă boala, patima și incapacitatea Angelei de a administra atâtea bunuri, cum și răutatea ei, că nici nu vrea să audă de Mărgărita, cu dragă inimă, îi dăde la început o casă, apoi după ce își pierdu soția, făcu testamentul în favoarea Mărgăritei.

Ruxandra era mulțumită că fie-sa să a-

ajuns scopul, dar în sufletul ei se simțea foarte măhnită, că nu putuse tot ea contribui la deplina ei fericire. Adeseori, înăcrămată, Mărgărita o rugă să-și schimbe viața și să cugete un moment și la mulțumirea ei sufletească. Ar fi putut să ia pe Rinaldo, care o iubește atâtă; dânsa se mulțumea să-i răspundă că-și urmează în lume steaua ei norocită. Viața mai e și cum și-o face omul, răspunde fata, care, de multe ori, încerca să smulgă secretul pe care ea, în atâlea dăți, căuta să-l înțeleagă. Ar fi vrut o mărturisire atât dela Kivu cât și dela Bică, dar tacea toți ca și Ruxandra. Mărgărita era mereu muncită de gândul că generalul Panait trebuie să fi jueat un rol în viața mamei-sei, dar nu voia să cugete că el poate să-i fie tată. Prea nu știa nimic din timpurile copilariei și pe general niciodată nu-i văzuse prin asă...

De ce-l blestemase, când i-a ceruse să meargă la dânsul, pentru formele căsătoriei?

De ce plânsese atâtă, când ea fi spusese că lumea zice că seamănă cu dânsul? Cum e-i lăsase unchiul lui toată avereia ei, și nimeni nu protestase?

— Minunile lui Dumnezeu, răspunde Bică; norocul tău, zicea Ruxandra. Așa vreau să fac, răspunde Kivu. Rânduите și înrădite toate sunt de Domnul; lui și mulțu-

mesc din tot sufletul pentru limpezimea dată
minței mele, ca să nu păcătuiască și să gre-
șească ea nici cum. Ce îți vine de la mine tu
să agonisești, să păstrezi, căci dobândite cu
muncă cinstită toate au fost și aşa ele au
sporit pentru tine, fată stupusă și ascultă-
toare ce ești. De te aflam protivnică și rea,
murdară și Ieneșă, șeacă și ușurică, bag
seamă, cum sunt astăzi multe fete, nimic
n'ai fi văzut de la moș Kivu, că înțelegi tu,
alea, bani albi pentru zile negre nu merită
să aibă, nici să molară pe căpătâiul lor ca
adevărăți creștini. În căi piezișe lăturlinice
cine cearcă să umble și să câștige bani ne-
cinstiți, praful și părădăul de bunuri, aşa
adunate, s'alege. Om mare a fost generalul,
dar mic la suflet și d'aia nici-o ispravă so-
cotită n'a făcut. Asta pe mine rău m'a du-
rut. Pe cine-l suie Domnul este suit pentru
ceva, de la el cere binele aproapelui, iar
dacă nici atât nu este în stare să facă,
d'acolo repede îl coboară și, în iuțeala cobo-
râșului, mădularele și frângere mintea și se
cătremură din loc, și se smintește. Voi, adică
tu și maică-ta, a-ți fost mereu înțelepte.
Daproape și de ani de zile vă urmăresc și'n
purtările voastre, n'am găsit nici o pată, pen-
tru aceasta eu, în loc să asvârl la nerozi
banii mei, ori pe fereastră, fac cum îmi zice
cugetul și el îmi spune că nu greșesc.

Grijă de sufletul meu știu că, voi, cari sunteți milostive și cucernice, o să aveți, de aceia nici nu pun în testamentul meu vr'un aliniat, nici nu despart, pentru acest cuvânt, din averea mea vre-o sumă. În căția cu care îmi veți tămâia țărâna, știu că are să pice lacrimi sincere, mai sincere ca ale trudelor, cari au avut ochi să nu vadă, limbă să blestemă și să critice, inimă să nu se înduplece pentru nimic!

De la o vreme numai de moarte vorbea moș Kivu, care se topea ca o lumânare.

Peste mormântul meu, dacă veți vrea voi să puneti rosmarin, calomfir și busuioc, căci țașa a răsărit pe groapa Invățătorului nostru Isus Cristos pe care eu l-am iubit și în căile lui toată viața am căutat a mere. De nu veți face voi aceasta, apoi să știți, că bună seamă, că ele singure vor răsări. Țărâna mea e curată, îmbălsamată de creință dreaptă și nestrămutată. Nu mă laud cu vameșii, nu mă înalț ca fariseii, ci smerit pocăit, Doamne înaintea Ta vin, ca un b harnic, care a lucrat toată viața în oporul țarinei tale. Să vede că tu l'ai cunoscut, și prețuit, de vreme ce l'ai ajutat și pe răzeș să ajungă, voile tale să le înțeagă și să se muncească și să le facă încmai cum au grăit lumei profeții. Părăsesc această vale de plângeri și plec

cu drag dincolo, unde voiu sta de-adreapta Tatălui! Rămâneți cu bine, fetele mele!... Astea fură ultimele lui cuvinte pe cari Mărgărita și le amintea des cu lacrămile în ochi!

O lușoară strângere de mână, un suspir adânc, o pironire a ochilor în tavan și moș Kivu, ca un preot al altarelor antice din vremuri biblice, se stinsese între pereții săi atât ca tâmpalele și zilele sale..

Mărgărita, îl plânse ca pe un adevărat părinte și poate că vorbelor sale înțelepte, mai mult chiar decât averei lăsată ei, ea datora cea mai adâncă mângâiere.

Intins pe catafalc, în sala mare a casei sale, părea frumos, linistit și bland că S-tu Niculae. Meseriașii toți îl plânseră și ei mult. Fiecare destăinuind lângă cosciug, binele și sfaturile ce primise dela tata Kivu, cum îl numeau toți la societatea lor, al cărui președinte fusese ales cu câteva săptămâni mai înainte de moartea lui, de aceia nici el, drept recunoștință, nu-i uitase, ci le lăsase prăvăliile din târg, pentru a se cumpăra din venitul lor, cărți la copii meseriașilor infirmi și scăpătați. Aminte își adusese în ultimele clipe și de Bică. Când acesta veni să-i spună, că pe ginere-său l'a operat în spital, rănit pe câmpul de onoare, dete căte o mie de lei, zestre la fiecare fată, loc de casă; în quartierul Tei, unde el fă-

cuse grădină de zarzavat și-l dase sărmănilor fin zilele de lipsă, aduse de războiu. Hainele lui lăsase cu sufletul să le poarte tot Bică, tot el să rânduiască mereu grădinile și reparațiile de pe la proprietăți, că era încredințat că le va face în mod cinstit și cu inimă curată, pentru aceasta lăsându-i o sumă lunară. După moartea sa va da tuturor prietenilor câte un obiect din casă, ca să le fie pomenire. Dânsul să ia armele și straiele din odăișele cele mici, din casa unde locuia el iarna, pe celelalte le va da fetelor sale zestre orice strămișă de-a lui, bine și noroc le va aduce, căci muncite și ţesute cu sudioare sunt și drept pildă lor fi-va.

Mărgărita sta în fața scumpului răposat ca finaintea unei icoane vechi, zugrăvită de o mână dibace. În casă i se păru că se revărsase miresme sacre. Nici o teamă, nici o sfială de aceste moaște fimbălsămate. Rămășițele lui pământești avură norocul să fie plânse din toată inima de către toți acei care le încorjurau. La ultima locuință fusă duse cu toată cinstea. În discursul care i se rosti de către vice președintele societății meseriașilor, i-se pomeni despre tot binele făcut, despre cinstea și noblețea caracterului, despre sfârșitul său liniștit și frumos ca al unui martir al muncii și al

credinței, apoi prietenii îl lăsară în groapă plângând.

In cimintir lacrămile lor se amestecară cu ţărăit de greer, cu ciripit de rândunele, cu freamătul de brazi și de parfumul chiparoșilor și al silomorilor.

* *

*

Ruxandra era la Lerici în apropiere de Spezia, când primi veste de la Mărgărita, despre moartea lui Kivu.

Obosită de drumuri, cu capul plin de atâtea opere de artă, ce văzuse în toate orașele din nordul Italiei, cobora acum pe coastele ramificate ale Apeninilor, coaste de cari se bătea albastrele valuri ale mării Tireniană. Când era la Veneția, își amintise cu groază de toate suferințele ei. Prima rea amicală ce-i făcuseră ziariștii, prietena sa d-na Maria Pezze-Pascolato, celebra patriciană, scriitoare de mare valoare, cum și familia sculptorului Cadorin, care trăise mult în România și o cunoștea din țară, în loc să o încânte, o lăsară rece, ba mai mult o întristărată. În fiecare zi se sustrăgea dela tot felul de amabile invitațiuni, rătăcea stingheră, când la Mestre și Treviso, când la Chioggia, când la Murano, ori la Burano, luând masa între pescarii, ori studiind morauvrile acestor oameni simpli, cari trăesc

fără aspirații, se mulțumesc cu suspinele lagunelor, simfonile orgelor, cântecul popanelor. Seară, în vestita cafenea Florian, care de 40 de ani, de când se deschise, nu se mai închisese niciodată, își lua cafeaua și citea ziarele, așezată lângă picturile alese, ce împodobeau peretii, înguști și scunzi ai acestor vestite cafenele,

Duminicile și sărbătorile se scula foarte de dimineață, lua în rând bisericile, piețele, palatele și muzeele. După podul Riva-dei-Schiavoni privea lung la razele de soare, scăldate pieziș în apa mărei, premenită noaptea și curățită de alge, de către vânturi ușoare. Intra în biserică S-tu Marcu, îngunchia în fața altarului, binecuvântă pe Dogele Contarini și pe Domenico Selvo, Dogii cari se gândiseră, acum o mie de ani, să construiască asemenea operă măreată pe piațeta unde se săvârșise miracole și crime. Lua apoi vaporășul, sbura cu el peste canal Grande, se oprea la muzăul de acolo trecea peste căi și canale la biserică S Maria dei Frari, admira monumentul dăgelui Nicolo, făcut de Antonio Rizzo, a lui Canova. Să intorcea la vaporăș cu care umbă mai toată ziua, nemai putându-se sătura privind la palatele: Grimani, Bernardo, Gozner, Spinelli, Foscari, Pisani, Con-

tarini, Dario și Că D'oro, această minunată clădire îndantelată de marmoră poleită cu aur și imitată după palatul Dogilor.

Oricât să fi o pană de măiastră, n'ar putea descrie dibăcia penelor și a daltelor, cari au lăsat aici urmele lor, în această cetate ce va să fie studiată, nu numai în temple și palate, ci și în monumente și sarcofagii, în împrejurimile de la porți și de la ferestre, de la uși, balcoane și învelitori, de la poduri și dela fântânile din piețe lângă cari zilnic sta Ruxandra. Privia cu drag ceasuri întregi la frăgezimea, gingășia și delicateța popanelor. Toate aceste tinere feti, păreau zâne din povești, domnițe din Bizanț. Dar porțile Campanilului, porți ca de Paradis? Le studia cu deamănuntul. Îngerași și statui, armuri și coifuri, alegorii și minuni, nedominindu-se ce cap a fost acela în care încăpuse atâta fantezie. Să uita când la Campanil, când la Palat, când biserica S-tu Marcu, când la turnul orologului și și oprea privirea la *Porta dela Carta*, numită astfel, fie pentru că d'acea se împărteau decretele publice, fie că se vindea hârtiea, scumpă și p'atunci. Se găseau tot acolo grămaticicii capabili de a copia actele și deliberările Republicei. În ce timpuri trăia dânsa cu gândul!... Dantelele fine, pilastrii, capitelele, stâlpii, de-

gele Marino Faliero, îngenuchiat, leul care
înălță în ghiară paragrafele dreptăței, o ținea
orje, întregi, în fața acestor capo d'opere,
fără să ia seama că alături de ea stau sute
de călători, uimii de frăgezimea marimurei
dela această poartă, tezaur de artă și de
speranță a sculptorilor de azi, cari întorși
la vatrele lor, imitează, compilează, scot ce
pot, dar nici unul nu ajunge la perfețiunea
acestei porți a raiului, rășarită par că aici
ca pîrin minune. Triumful artei venețiane,
nu știu cine l-ar ajunge astăzi. În calte cel
din palatul Ducal și Biserica S-ta Maria
ieșite de sub penelul lui Paulo Veronse, tot
ar fi mai sugestiv, gândeа ea, de cât orice
s'ar face actualmente de către oricare pic-
tor din lumea întreagă.

Sala Senatului, sala Consiliului, Galeriile
și intrările Palatului Ducal, cum și scara
Gigantilor și fântâna, unice în lumea în-
treagă, se impun prin simplicitatea lor, ca
și toate lucrările din palate și pinacoteca,
tot ca și tripticile lui Vivarini, ale lui Gio-
vanni Bellini din catedrala Frari și tavanele
lui Tiepolo din biserică Scalzi și arhondă-
ria mănăstirei din insula Armenilor. Pe Ti-
ziano, Tintoretto, Palma și Veroneze Man-
tegna și Tiepolo, atât fi admirase înăl-
ajunsese să știe drumul, cu ochii închisi
înspri tablofurile și icoanele pictate de acești

coloși ai vremurilor, cari parcă atitudinile și ținute, culori și cosutme, subiecte și inspirațiile trăseșe din suflete de arhangheli, suflete mari, candidate și înviorate de speranțe și de senzații divine.

Azi alți oameni, alte talente, gândeau dânsa.

Cât stete aici, Ruxandra, legă prietenie cu scriitori și scriitoare distinși, cu profesoare și artiste mari, trăi într'un ambient de care nu se îndura a se mai despărți.

De ce cunoștea Veneția, de aceia mai mult o iubea și ii părea rău după trecutul ei sublim, trecut în care nu mai spera, cum să se mai întoarcă el cu asemenea vremuri pitice, vremuri de minciuni, de trândăvie și de egoism.

Recitea carteia lui Rinaldo asupra acestei cetăți de umbre și lumini glorioase și întunecoase fapte și o găsea prea slabă, prea redusă, asupra capitolelor de artă și istorie, de iubiri și de serenate, de sticlării și dantele, de mărgelării și coraliu, de ciselături și filigrănării, de mătăsării și hărtieturi, teșute, tipărite, imprimate, în acest oraș de visuri și de poezie, de dor și de sentimente alese, de linii și chenaruri rare, de pace și de revoltă, de cântece și de lacrămi, de amintiri și de uitare.

Seara aștepta până când încetau pe canal Grande serenadele, măurii după turla

Prologiului, cu mânele lor de bronz, băteau ora zece și apoi, în hotelul din apropiere, Ruxandra, se închidea cu diferite cărți și nota impresiile, plângcea un timp în care bu-nătatea luptând cu tirania aceasta din urmă rămăsesese învinsă și arta se făcuse regina lagunelor. Dela Rinaldo primia mereu scriitori în care-i spunea că departe într'un orăsel uitat o aşteaptă cu mult dor, spre a o face cunoscută mamei și surorilor sale și apoi atunci poate că se va hotărî la alt pas cei care să facă spre fericire, la călătorie.

Toate scrisorile erau pline de nestăru-tă iubire și de vorbe frumoase și ademe-nitoare. Câte odată ea ar fi voit să zboare spre dânsul să-i întindă mâna, să-i zică:

Aide, lumea astă plină de farmecul iubiri și al fericirii, trebuie să fie un moment și a noastră.

Alte ori își simțea sufletul ca fiind prinș într'un ighimpe, care n'o lăsa să facă nici cea mai slabă mișcare. În călătorii și'n scris își găsea doar toată măngâierea. O îngro-zea de multe ori singurătatea și depărtarea și parcă ar fi dorit, alătura ea, să aibă un tovarăș, dar când ș'amintea căt de scump plătise această fericire, în viață ei, nu se putea hotărî la nimic și vremea trecea repede și dungi d'adâncă suferință peste frun-tea ei începuseră a s'așterne. Totuși, avea

trăsături fine, nobile și frumoase, iar în ochi i se oglindea gentileștea-i puternică și seninătatea sufletului său mrae.

Părăsise cu părere de rău Veneția, între un tren și altul se repezise la Padova, ca să revadă biserică monumețtală și făcătoare de minuni a sfântului Antonio, palatul vechiu, frescurile lui Giotto, vestita cafenea Pedrochio, unde Mazzini, Garibaldi și Victor Emanuel, puseseră la cale făurirea regatului Italiei. Mai cu seamă ținea să salute pe familiile celor doi prieteni profesori universitari pe care îi cunoscuse la congresul învățătilor, ce avusese loc în țara sa cu ocazia expoziției din 1906.

Ca Ahasverus fugi înainte. Toate rugăciunile prietenilor nu răușiră a o impiedică din mers. Si totuși n'avea nici-o țintă. N'o grăbia nimeni!..

Rinaldo?

Câte odată parcă, citind scrisorile lui infocate, îi venea cu cel dintâi trei să zboare către dânsul. Alteori suferința ei era atât de mare, încât peste cuget și simțire ar fi voit să-și aştearnă zăbranicul uitărei. Nu știa cum să-și omoare timpul pe care-l găsea totdeauna prea leneș. Umbria mult mai înceț ca gândurile ei. I se părea că pe lume există de veacuri și ultimul termen n'are să-i sosească nici dată.

Intre operile de artă se simțea doar mulțumită, căci acolo trăia din zilele acelor oameni iluștri ale căror opere îi conduceaseră pe calea gloriei eterne.

Ar fi vrut și ea să dobândească nimbul nemurirei, îmăcar după moarte să stea între aleși, dar cum să facă?

Ceiace scria dânsa, deși îi asigurase un loc printre scriitorii de seamă tot n'o satisfăcea! Ar fi dorit să scrie ceva nou, ceva frumos, ceva înălțător și mai altfel decât tot ceiace făcuse, să creiase, să scrisease și se inventase până atunci... În dimineață următoare cu cel dintâi tren plecă din Padova, se opri un cead la Vicenza și vizită Domul, primăria și piata, apoi se îndreptă spre Verona, unde o aștepta la gară, aleșul său prieten Angelo del Occa Bianca, vestitul pictor, care o conduse să viziteze misterioasa cetate a lui Sf. Zeno, Arena, casa Julietei, plină încă parcă și acum de susținele fecioarei înamorată de Romeo, care, pe sărci de mătase, urca să asculte, ieșind din gyra ei, murmurul șoaptelor de iubire sub farmecul razelor de lună. Merse apoi în atelierul artistului, acolo cu toate că era încă sub impresia tablourilor vechi avu ce să admire. Atât subiectele cât și tratarea lor, erau fără nici un cusur! Arta e cu ade-

vărat nemuritoare, dacă știe să făurească atâta viață!

La Milano se întâlنى cu mai mulți compatrioți, cu cari mersese, iar la vestitul Dom la Palatul Sforza, la Galeria Umberto, iar să ia prânzul la Savini, cu scriitorii și scriitoarele Italiene, cu cari făcuse cunoștință în alți ani, când vizuiașe orașul Milano. De la ei află cu mare părere de rău, despre moartea poetului Arturo Colautti din Dalmazia și a mărei și neuitatei Alexandrina Ravizza, inițiatorearea multor opere filantropice, a Universității Populare, a Soc. Umanitaria, aici unde cultura și milostenia sunt în înălțime. Vorbi cu Marinetti astupra Futurismului, cu Pasquale de Luca despre mișcarea culturală și artistică din acest oraș, creerul și pulsul Italiei. Vizită pe Gemma Feruggia și pe Ada Negri, scriitoare celebre, femei alese, dela cari se învioră și luă curaj, ca să purceadă la luptă culturală, când se întorcea în țara sa, țară de admiratie mutuală și de slăviri reciproce, cari zămislesc în artă, ca și în litere și științe, opere de moravuri usoare, opere în genere, lipsite de avânturi sufletești.

La Genova, luând pe rând cele două tramvaie, cel de pe lângă mare și cel de pe lângă munte, se îmbătă de parfumul myrtului și-al mimozei, al gliciniilor și al daf-

nilor, al rodilor și al florilor de portocal
și de gardenii, apoi, când din grădina Negro,
când din Casteletto, ori de lângă minunatul
far, ascultă cântecul valului, flueratul ascu-
tit al sirenelor din portul grandios, unde
sosesc giganticele vapoare din lumea în-
treagă, unde mișină oameni de toate culo-
rile: negri, galbeni, măslinii, unde se vor-
besc toate limbile de te crezi în Turnul lui
Babel... Ascultă răgușitul șuer din sutele
de turnuri de fabrici, unde se întărește pu-
tere, tot mereu crescândă a industriei, în
această blagoslovită țară, unde s-au făurit
trei șvilezii, unde patriotismul împinge pe
toți la muncă!

Cu Flavia, Steno, ziarista spirituală și
cultă, care o însoțise în pelerinagiile ei la
faimosul cimitir Staglieno, la teatre, la bi-
serici, Ruxandra vorbea bucuros de multe
și devinea expansivă și hazlie, cum fusese
odinioară caracterul ei: — Ce nostim sunt
înșirați șaii de la camioane, trei, patru,
cinci, la rând, cu zurgălăi și găteli, observă
dânsa râzând. În loc de saci cu nisip tras
din greu pe dealuri, în orașul ăsta curios,
mi-ar plăcea să văd, în care, căte-o nuntă,
ca la noi la țară... Ce n'ar da flăcăii să aibă
astfel de arcuri de argint cu ciucuri și clo-
poșei cu pompoane și panglici roșii de pus
la șai!

Ori mai apoi, vorbind de nunți, se mira de mirarea scriitoarei, că nu știa că la noi te poți mărtita de trei, de patru, de cinci ori!

— „Va să zică la acelaș car, ca la astăzii se pot însira bărbați, și jugul se sanctifică de lege, fără văduvie prin moarte, întrebă râzând scriitoarea, care nu înțelege instituția divorțului și care, în revista ei *La Chiosa* susținuse înflăcărate discuții asupra acestui argument!“

Luni ar fi stat Ruxandra în acest oraș divin, dar trebuia să plece. Se întorcea în țară.

II

Dar înainte de a părăsi Italia se mai opri la Spezia și apoi la Lerici unde o ajunse vestea morței lui moș Kivu. Cât stete la Lerici, Ruxandra, vizită toate colinile împădurite de măslini, se rugă zilnic în bisericuța de acolo pentru sufletul lui Kivu, respiră în singurătatea golfului adânc, înflorit și plin de șoptiri misterioase, de râsete metalice și dulci, de cântece duioase, golful de atlas în care s'a înecat marele poet englez Schelley.

Tentată de valuri liniștite și călăi, de aerul îmbălsămat și ușor, de acorduri de mandolină; a luat vaporul și-a vizitat Sf. Terenzio, localitate unde au trăit Lord By-

ron. Palatul Pisani cu temnițele lui negre, în cari fuseseră închiși Francesc I-ii și Dogii Genovei; la urechi valul parcă-i aducea răsunetul armonios al lirei lui Petrarca, poetul sonetelor nefintrecute scrise se zice, în acest palat. Se știe că aici Scheley, voind să treacă marea înnot până la Lerici, s'a învecat. Amicul său căutându-i cadavrul, i l'a găsit abia la Viareggio, aruncat de vâluri pe plaje. Byron îl arse și asupra acestei morți scrise înmuri de pietate. Cine ar mai face așa astăzi, în aceste vremuri de indifferentism?

La aceste spuse o făcu pe Ruxandra să verse lacrămi și să dea pașnicelui tot mărunțisul din pungă. Până la Spezia, un lăutar orb pe vapor, suspina pe coardele mandolinei, însoțit în cor de toți călătorii. Ruxandra îi zise: Cântă înainte, tu trebuie să știi să pun pe coarde jalea ţespeziilor dărâmate, a grinzitor pătrede, a faimii, a decăderii, a poemei jahnice, scrise pe zidurile ruinate din palatul Pisaniilor de mâinile uriașilor ale timpului. Cântă, cântă, trubadur neno-rocit, și dacă știi, spune ceva și despre durerea mea! Până la oraș el zise mereu pe mandolină roمانțele marinariilor din splendidul golf, al Spezziei, oraș aşezat ca o floare frumoasă de crin pe sănul Italiei.

In grădina publică din str. Massini, in-

trând, după ce debarcă, se lașeză pe o bancă și citi le rime și Stecchetti și mai cu râvnă poeziile marelui poet Pascoli. Ce versuri simple, curgătoare și expresive la unul, profunde și sublime la cel'l-alt! Se gândeau și le compara cu ale poeților din țara ei. Cât de slabii îi păreau aceștia ca inspirație!

— Ambientul, cultura vastă, orizonturile largi, pot hrăni talentele și da avânturi mari sufletești; pe când meschinătatea traiului învărtit între îngustimi de viață seacă și banală, cum e la noi, gândeau ea, nu poate produce cântăreți de seamă. Citi că la 1845 se născuse acest gingaș poet în sătulețul Fumana la poalele Apeninilor dar, se inspirase de la sublimă natură. Talentul și-l cultivase în toate orașele mari ale Italiei.

In sonete cântase iubirea! Pascoli profesor la Universitatea din Bologna, unde urmase la catedra celebrului poet Carducci cântase natura și pasiunile omenești cu o profundă și nobilă filosofie...

De sub uriașii palmieri, din marginea mării, Ruxandra, vedea în fața ei, Arsenalul, căci Spezia e port militar, dealurile cu creștetele misterioase, ascunse în păduri de chiparoși, coastele golfului, pline de orașele din cari se înălțau turnuri și turnulețe, campanile și ruine, dar și câmpuri și ogoare admirabile cultivate, grădini de poame

bogate, vii pline de ciorchini cu bobul cătă
oul de porumbel. Când privea toate acestea, fi veneau în minte atâtea aprecieri slabe
și ridicolă, atâtea calificative superficiale,
create din ignoranța celor ce judecă o țară
după cinci, sease zile petrecute prin otele
a multora dintre noi, la adresa acestui popor, care a știut face din orice colțisor al
acestui rai, care e Italia, o comoară, artă pe
orice petic de pânză, minuni din orice bloc
de marmoră.

Dintre oleandri, curmali și mandarini, înfloriți, se vedea înălțându-se falnică statuie
lui Garibaldi. Figura lui îi aducea aminte,
pe Tudor Vladimirescu, eroul redeșteptării
naționale din țara ei. Câtă deosebire!

In Italia văzuse că nu era oraș în care
făuritorul Italiei să n'aibă monument, pe
când bietul Tudor, zacea în uitare, fără
cruce, fără floare, fără lacrimi la mormânt.
Jură să ia și dânsa inițiativa, la întoarcere,
ca să-i facă un semn creștinesc pe locul
unde mișește fusese ucis. Cum ar fi voit
o renaștere, o prefacere din temelie a neamului său!

Neam intelligent, bnu la suflet, plin de
calități, dar înveninat de streinism și luat
răumai de curentul modei, al politicei ve-
nale și mercenare, și al egoismului.

Se sărbătorise tocmai atunci aici al sease-

lea centenar al lui Boccacio, acel geniu al Italiei și al lumii, care râzând, biciui, în *Decamerone*, moravurile, șterse lacramile celora cari plângneau pe cei duși dintre ei, secerăți fiind, în acele vremuri, de teribilul flagel al ciumii, care bântuia acolo tocmai în anul când Dante scrise: *Divina Comedie*. Timpul era schimbat. Citind aceste opere, cărora criticii veacurilor n'au putut să le cîntească nimic din valoarea lor umană, i se părea că acești oameni n'au zugrăvit timpurile din 1400 ci păcatele păcătoșilor și al păcătoaselor din zilele de astăzi!

Unul se înaltă și cântă ca'n paradis, altul trâde și intonează chitara-i ca trubadurii, ziua și noaptea și amândoi cu pana, pun în scenă pe cei cari atunci s'ascundeau după perdea, pe cei de cari, până la dânsii, nimeni nu cutezase să s'apropie, necum să-i atace și să-i arate neînvinși și tărători ca șerpii cum erau.

Cine să dea pe față toate păcatele amare și grele sub care trupul lor gemea apăsat? Totuși ei împătau, judecau, condamnau, ucideau, fără să cugete la putregaiul dintre ei și pe care sta sprijinită toată mărièrea îngâinfată, toată gloria rece, goală, păstă, și insângerată. Au mai venit d'atunci molimi și patimi, triumfuri și scăderi, glori și înfrângeri, dar nimeni, ca acești coloși, n'au

mai fost în stare să fixeze aşa de bine un veac, în care să se oglindească fiecare om, care se credea mai de seamă, cu măririle și și cu măciunile lui, cu dulceața și veninul din care a trăit să a îndulcit, sau înveninat pe alții.

Din câte citise ea despre ai săi, intrigi, clevetiri, minciuni și adevăruri, virtuți și vîrșii, să întreba acum, care scriitor spusese ceva măcar ceiace știa despre cercul în care se învârtise el, din durerile și simțurile sale, în mod sincer și crud, banal sau trivial, aşa tocmai cum fusese viața și împrejurările prin care trecuse? Nimeni!... Gloria lui Danте și a lui Boccacio e sinceritatea pusă de geniul lor în serviciul adevărului! Numele lor este cunoscut și trâmbițat, operele lor comentate în mii și mii de volume în humea întreagă și în toate limbile, însă omenirea și moravurile, gnâdea ea, s'or fi schimbat? De când călătoria prin această țară de artă, de visuri și de poesie, avusese ocazie să asiste la celebrarea multor centenare a poetilor, filosofilor, muzicanților, sculptorilor, pictorilor și a oamenilor politici, însă și ei, văzând că omenirea tot nu e regenerată, ieșită din păcate, îi venea să strige ca futuristul Marinetti:

Jos cu centenare, cu slăviri și osanale,

înainte cu electricitatea, cu puterea vaporilor să a pământului! Înainte!

Sămintirile acestea or fi frumoase, cugeta dânsă, după ce citise și închise ziarul; drept că ele dau dovezi d'un trecut măret, dar gustul alaiurilor, al discursurilor și al banchetelor să prea întins în toate țările! Ei îi era dor de vremurile din o mie patru sute, întunci când Dante cu Malaspina, se plimbau pe țarmul Magrei și poetul scria în tăcere, fără gând de reclamă, versuri sublime.

Vântul spulbera foile oleandilor, ale ficușilor și ale muselor din frumosul parc din fața mărei. Trecuse ora mesei de mult, dar cine să cugete la mâncare?

La lumenă felinarului Ruxandra redeschise opera nemuritoare a lui Stechetti și citi:

*Ho detto al cuore, al mio povero cuore.
Perché questo languor, questo sconforto?
Ed egli mi ha risposto:*

E morto amore!

*Ho detto al mio povero cuore
Pirché dunque sperar se amore e morto?
Egli mi ha risposto:*

Qui non spera, muore!

In ce să mai sper eu, zise dânsa, în gândul său, închizând cartea, ridicându-se și îndreptându-se înspre hotel.

Acolo găsi mai multe scrisori din țară și o carte poștală de la Rinaldo.

Inima mea scumpă,

Aștept cu tot sufletul ceasul în care cu tine alături, să pot străbate iar căile splendorului oraș Neapole, dar de data aceasta nu prin ruinele de la *Pompei*, ci pe *Chiaia* și la *Capri*, în *Grotta Azzurra*. Sub luminile ei azuri, să dau femeii mele, (auzi, femei mele, căci vei fi a mea, sau de unde nu mor), cea mai dulce sărutare. Așa e că, în curând, pot spera această fericire de la tine?

Al tău pentru totdeauna

Rinaldo

Sub pretext că are să-și reguleze niște afaceri familiare, odată cu Ruxandra, Rinaldo părăsi țara, însă dela *Fiume*, el o luă pe linia litoralului răsăritean, dându-i speranța că se vor găsi la Neapole; în fond însă altul era cuiul din inima lui, altele erau nevoile ce-l șileau să contracteze repede o căsătorie de afaceri c'o femei depe alte tărâmuri. Dacă ar fi cercetat Ruxandra la Neapole, ar

fi aflat în orice birou de avocatură, că Rinaldo era un aventurier, un ușurătec, om care îi plăcea petrecerile și d'aceia venise și în România. Cine însă să gândească, la aceasta?

Inimă câte o dată este ghicitoare și prevestitoare mare, ea îți spune, de mai multe, îți prevăzeste ceeace are să îți se întâmple.

La scrisori calde, la declarațiuni de dragoste învățătă, la planuri de visuri și de gingăse poezie, pentru un viitor înfăptuit în raze aurii de către Rinaldo, Ruxandru rămânea foarte rece. Adeseaori se hotără să pună capăt acestei vieți de stea călătoare, de sihastră rătăcitoare pe căi străine, să stinge din pieptul ei o suferință amară, să face un om fericit, însă hotărârea ei să vedea mereu împiedicată d'un ce pe care nu știa cum să-l numească, un ce care-i sta stăvilar în inimă.

Să aștepta ca în loc de fericire, să-i vine de la Filin o lovitură și mai crudă decât toate acele ce le îndurase în viața ei, tristă și goală. Impinsă de soartă mergea mereu către el. Cu cât se gândeau la revederea și a propriei între ei, la legătura pentru viață, la căsătorie, cu atâta îi cădea greu, îi era teamă, i se topea inimă; de ce, nici ea nu știa!

Citi și scrisoarea de la Mărgărita, în care

aceasta îi povestea despre suferințele generalului, bolnavul ei din Sanatorul Antoniu, care nu se mai lăsa îngrijit decât de dânsa. Ea făcea pe infirmiera cu drag, căci deși bătrân mai înainte de vreme și cu trăsăturile brăzdate de boală, care făcea progrese, totuși uneori când avea chef de vorbă, era foarte plăcut.

Câteodată e bland ca un miel, scria dânsa, alte ori zbiară ca o fiară. Pe mama-sa o urăște din toată inimă, se bucură, doar când vine la el un vechi prieten Colonel Murgu și Bică.

Și ăla!... Când mă vede lângă general e bucuros și zice mereu: *Sângele apă nu se face!* Eu îl întreb de ce spune astfel de povesti. Bică atunci râde și zice că știe multe și într-o zi pe ei să mi le povestească, dacă îi vei da voie d-tă. Ii zic să vorbească acum, că până vei vină de acolo e mult, bolnavul nostru e slab, pierit, aproape mort. Cine știe ce mai pățim cu el, că zice, când e furios, că are să se omoare că și el e omorâtor, că a ucis pe căpitanul și pe mine. Cine o fi căpitanul ăla nu știu, că ăla e toată groaza lui. Cazul acesta de nebunie mă pasionează mult, uite mi-e milă de omul acesta.

Și Bică e un subiect bun, așî putea spune curios, de a-i fi aicea și-ar servi de studiu. Cu cel generalul a fost foarte aspru, așa spu-

ne și maică-sa, care și ea n'a fost mai bună, totuși, ca un câine credincios, vechiul soldat veghiază zile și nopți întregi, ca și mine, lângă patul generalului.

Bolnavul îl pălmuește, îi smucește brațele, și zmulge părul, și el suferă ca un martir, tot aşa pătește și maică-sa. Mie, curios, nu-mi face nimic, din contră, când mă vede se bucură, râde și zice îngânând că nu mai poate vorbi deslușit:

— Uite vine păsărica mea, vine moțătică! vine fata, vine fata!... Si p'asta am omo-rât-o eu, tot eu!...

Inchide pleoapele și din ochi îi curg lacrămi. Eu îl șterg, stau cu el, de multe ori îl veghez până se deșteaptă ca să-i dau doctoriile. Somnul lui e liniștit ca de copil. Cine ar crede că ăsta a comandat regimenter și a fost fala armatei?

Mamă, să-l vezi, e mort de viu, a rămas înmână de pământ și câte chinuri, câtă amărăciune pe el! Ale cui păcate le-o fi trăgând omul ăsta? Când zic aşa, cucoana Angela, plânge de udă pământul și răspunde: Ale mele, nenofocita de mine, ale mele!

— Sărmana mi-e milă de ea. Zice că în lumea asta nu mai are pe nimeni, că o rudă ce-a avut a murit și ăla, averea lăsând-o unei străine. A făcut tocmai ca moș Kivu, fie-i țărâna ușoară!...

— Ei ! dar ce ștrici d-ți să-ți scriu eu numai
prăpăstii d'astea ? Pe mâine alte rânduri
mai vesele, dela cine te sărută cu mult dor.

Mărgărita.

* * *

Când sufletul și-e încărcat de amaruri,
Mângăere cauți să găsești fie în sufletul su-
blimei naturi, fie în călătorii pe uscat, ori
pe mare; aceasta, când nu vrei inima ta să
ti-o deschizi la prieteni, cari, când te au
în mână cu vr'un secret, și-l speculează la
vreme cum pot mai bine. Ruxandra știa
aceasta și de aceia era mulțumită, că chinu-
rile sale sufletești putea să le spuie la dru-
muri, la răspântii, la cele patru vânturi...
Blestemase, se înțelege, dar bună cum era
tot simțea milă de Radu, care acum știa
bine că fusese în mâinile maicăsei o unealtă
slabă din care pricină ei îi zdrobise viața
întreagă. Grije mare avea de Mărgărita pe
care o știa fragedă la inimă; ea n-ar fi vrut
ca fata să afle mizeriile ce îndurase de la
acest om, care acum să pătimea atâtă, și
ispășea greu toate păcatele. Nici ca nu era
mai fericită, dar în suflet tot îi mai licărea
o rază de speranță: Rinaldo... O va face feri-
cătă, i-a făgăduit de atâtă ori ! Vă petrece
cu el ultimii ani ai vieții ei, lângă un om
barnic, deștept și cinsit. Va primi, va că-

lători. Acum putea să-și plătească luxul și mai în larg căci, pentru pretențiunile ei modeste, moș Kivu îi lăsase destulă avere.

Va vedea de nepoții ce-i va dărui D-zeu, va beneficia de mnuca și de banii câștigați. Ce are afacere naționalitatea și depărtarea? Italia nu este a doua patrie a ei? Soțul ei nu este de aceiași rasă? În bisericile din Roma, din Veneția și din Neapole, nu se rugase ea singură de atâtea ori? Se va ruga acum îngemăchiată, alături de el și rugăciunea lor, unită în cor, să se va ridica încă odată înaintea altarului sfânt. Nu se poate, în lumina asta să nu aibă păticica ei de felicire? Nu văzuse ea lumina numai pentru chinuri, căci suferință fusese până să-și ia titlul de profesoră, durere când iși îngropase părinții, disperare când născuse pe Mărgărita și Rădu o părăsise, ură și nebunie, când trăise cu Dordea, remușcare teribilă, când îl pierduse. Ea d'atunci nu mai văzuse zî senină, nu-și mai găsise pace pe ni cări. Rinaldo, mai ales după ce Mărgărita se glusese la casa ei, încântă pe Ruxandra cu tot felul de vorbe frumoase. Plecând în țara lui d'acasă, îi seria scrișorile cele mai infocate, îi făcea planurile cele mai nimereite, cari se postriveau cu gusturile ei, îi apoteoza atâta traiul ce avea să ducă împreună, cu el, încât, cât era ea de serioasă și de-

încrezătoare în bărbați, ajunse să nu-și găsească astămpăr în ziua când nu primea scrisori de la dânsul, sau, în ele, nu era vorba de strălucitul, poeticul și trandafirul lor viitor. Se uita în oglindă și se vedea frumoasă și Tânără. Vârsta, ce are afacă? Când e iubire la mijloc, nu se cunoaște. Femeia are totdeauna anii cari îi arată, ea este încântătoare, când se știe iubită. Cu parigoriiile acestea, uitase că ea apropiase vârsta reuniunării 40 de ani, nu mai erau departe. Planurile ei, ca și ale lui, erau mari, erau încântătoare și fericirea tot ar fi țnuit douăzeci și cinci de ani, un sfert de veac, dacă și ei ar fi trăit vârsta părinților lor, cari totuși muriseră copleșiti de bătrâni. De muncă ar fi putut să se lasă amândoi, dacă în adevarat Rinaldo avea stare și mai mare decât ea, precum în atâtea rânduri, îi spusese.

Nu te iau decât pentru tine, scumpa mea. Stare am și eu, castele în țara mea, numai păcat, nu voiești să vii să trăești cu mine acolo.

— Fac și sacrificiul ăsta, voi veni și voi trăi eu în țara ta, numai ca să-ți fiu pe plac. Abandonez bunuri, mamă, surori, serviciul strălucit, acolo unde moșii mei au avut palate, comori de artă și tatăl meu moșii și castele, vii și păduri...

— Și cine le are acumă? Cine le îngri-

jește, când tu rătăcești p'aicea, și zicea că-teodată Ruxandra, cine?

— Servitorii mei, oamenii curții noastre, surorile toate ajunse nișni doamne și măma mea.

— Dar bine, zicea-i parcă mai deunăzi că ele sunt măritate aiurea și mama d-tale e bătrână, neputincioasă.

— Ei pentru bunurile noastre ea are putere, face totul cu bună voie știind că e pentru mine, care sunt sufletul ei. Sărmana! Mă voi duce s'o văd, s'o asigur că vom fi amândoi cari vom fi mângâierea și sprijinul bătrâncelor sale.

— Mai e timp, răspundea dânsul, mai este timp, însă mă voi duce mai întâi eu, ca să fac actele, apoi la întoarcere ne vom căsători, vom merge împreună.

Se făcuseră toate planurile, se deseră toate ăgăduelile și s'ajunseseră din orice găsinu-se tot potrivit și bun pentru o căsăerie durabilă și fericită.

Ruxandra, care, în țara ei, avea cunoștințe i trecere multă ca Rinaldo să nu se plăcisească, și găsise o ocupație.

Da lecții de limba italiană într'un institut și scris articole despre politica externă a ţării la care scrisă și dânsa.

El zicea că lucrează de placere ca să nu se plăcisească. Ea credea și-l ajuta din toate

puterile ca să uite asprimile iernei, să nu ia seama la ambientul îngust unde-l dusese soarta ca să trăiască! În sfârșit Ruxandra își da toate silințele ca să compenseze cu ceva sacrificiul cel mare pe care l făcuse Rinaldo să părăsească tot pentru dânsa.

Dar cum era adevărul, Doamne! Doamne!...

Pretexta zilnic când nu da p'acasă că era foarte ocupat cu serviciile pe cari dânsa îl ajutase să le găsească și trebuia să le țină pe amândouă, căci la cămin cine era să știe că maică-sa pierdea de foame?

De tradus articolele sale nu mai voia s'o turbure pe ea atât de ocupată... Găsise un prieten, care-i făcea acest serviciu cu multă plăcere! Ascundea el ceva de care ea nu-și da seama...

Câteodată, venind dela prieten, mirosea a vin și-a tutun, el care mai înainte nici nu bea, nici nu fuma.

De la o vremie umbila foarte cochet, parfumat; era preocupat, distrat, rece cu Ruxandra, săria, striga, îi da răspunsuri aspre de multe ori plecând fără s'o salute, fără să mai revină asupra proiectului de căsăorie.

Fie nervoasă, a lucrat mult, aşa sunt amenii toți din nația asta, își zicea ea și îerta pe el care plângea ca un copil și'n ge-

nucă și cerea iertare pentru grosolăniile ce li facea Ruxandrei și cari începuseră, de la o vreme, a se repeta destul de des.

Rărise vizitele, sub pretext că nu vrea să fie cu dânsa violent, însă în fond acum apucase alte căi la cari Ruxandra, cu cugetul ei mobil, nici nu cugetase...

De-ar ști femeile cu câtă suferință se plătește cel mai mic moment de plăcere și ce gol își lasă în suflet patima iubirei stinse, despărțirea de cine îi-a fost drag, n'ar mai asculta nici una simfonie dulce a șoapelor de iubire. Ca de cea mai crudă și molipsitoare boală s'ar feri și, prin această viață, ar trece reci, cum trec stelele călătoare pe bolta cerească și fără urmă dispar în infinit.

In Italia plecase din nou având a studia organizația școalelor. Rinaldo făgăduise să întâlnească la Neapoli. Din când în când până să sosească el, Ruxandra scotea din saculețul ei de mână câte-o serisoare de demult a iubitului ei și-o citea și-o recitea.

Slăbiciunea femeiască e mare!

Cât era ea de serioasă și de coaptă la minte acum, tot se simțea foarte măgulită de rândurile scrise d'acel om, care își, bătuse capul atâta timp și după ea se ținuse ca umbra după om!

La vorbele lui frumoase, la făgăduelile din orice moment, când se găsea împreună,

la jurăminte, la lacrămile vărsate la gemeni
muchii ei. O, toate acestea, nu puteau să fie
fie presăcătoria, nu puteau să fie minciuni !
Stăruințele lui puse pentru a o lăua în casă-
torie, nu veneau decât dintr-o dragoste caldă,
și adâncă.

Acum, când începu se a căuta spre apu-
sal vieții, va avea un tovarăș, om al lui
Domnezeu, care să-i recunoască meritele ei
să o prețuiască pentru ele, să-i dea respectul
ce merită. Tovarășul acesta va fi sincer și
iubitor; cu purtarea lui și va alunga din
suflul toată drojdia suferinței, zilele ce i-au
mai rămas de trăit, vor fi senine și calde ca
razele soarelui de Italia.

In săculeț ii căzu ochii pe două scrisori
vărăte în plicuri fine mauve, culoarea ei
favorită; miroseau a violetă de Parma. Toa-
te atențiile, toate delicatețele, toate semnele
unei educații alese i le lăsase până la o
vreime Rinaldo și ea, numai pentru acestea
se hotărîse să-i cedeze. Altfel nici odată nu
s-ar mai fi gândit să facă pasul acesta, mai
ales că acum își făcuse un nume frumos
și o situație independentă.

Când venea vorba despre talentul și de
a seris despre ușurința inspirației și faci-
litatea cu care vorbea în public el o ridică
în slăvile cerului, când însă se dău în pome-
neală despre interes, el se făcea atât de-

puțin interesat încât Ruxandra începuse să-l creadă când aproape milionar, când om care nu are nevoie decât de picătura de dragoste ce cerea dela Ruxandra pentruca, cu ea să-și susție existența. Ea era binele, substanța ce l-ar fi hrănит, lumina ce l-ar fi încalezit, aerul ce l-ar fi respirat, căldura ce l-ar fi însuflare și i-ar fi dat viață! Viața nouă și senină, viața fără griji, viața plină de farmec și de poezie. Când era la Roma întâia oară ș'aflase că pleacă în țară, el îi scriise:

Scumpa mea mititică,

Așadar, este adevărat că tu mă lași și pleci chiar sâmbăta asta. Această ideie, de aseară îmi sta însipătă, ca o țeapă ascuțită, în inimă și în creer.

O, nu scumpa mea, nu pleca atât de repede. Eu nu ţi-am vorbit încă destul, tu n'ai înțeles încă nimic.

Ti-ai plecat auzul la zgomotul laudelor, al gentileștelor, al admirăriunilor și aşa n'ai acordat nici un singur moment atenție cuvintelor solemnne pe cari ţi le spunea acel care-ți serie acum. O nu, nu, fii drăguță, fii bună, fii generoasă și nu pleca! Sâmbătă mai ales sâmbătă. Rămâi, scumpa mea, găsește orice pretext, chiar pe acela d'a rămâne pentru altcineva, dar rămâi, căci și

ășa eu tot așă fi fericit să te mai pot vedea încă două trei zile, să te mai pot asculta, să mă mai pot oglindi în ochii tăi ferme- cători, cari reflectează și bunătatea și no- blețea înimiei tale. Cu toată masca scepti- cismului, și indiferenței pe care ți-ai im- pus-o, tu ești o inimă simțitoare și caldă, o inimă plină de entuziasm și de credință în iubire. Eu vreau să dau la lumină toate- aceste simțiri. Fie-ți milă de mine. Nu pleca. Cu plecarea ta, scumpa mea iubită, ai indu- rera, pentru vecie, o inimă care bate pu- ternic și sincer pentru tine.

Al tău Rinaldo.

S'aducea bine aminte despre toate aceste dovezi de iubire și ele încetul cu încetul avuseseră puterea să-i scoată din suflet în- doială. Mergea la sigur. Ca el nobil, delicat și sincer, mai ales sincer, nu putea să fie nici un bărbat. S'apoi dacă n'ar fi iu- bit-o de ce ar fi insistat atâta, de ce ar fi sacrificat atâta timp? Pe hârtie nimeni nu- lise să aștearnă atâtea lucruri pe cari nu le-ar fi brodit aşa bine nici cea mai maestră pană, dacă n'ar fi fost călăuzită de cea mai aleasă minte, de cea mai caldă simțire.

Cum să cugete ea că cineva gândește una și scrie alta? Ea știa că cecace compusese,

privitor la sentimentele ei patriotice și lirice, era tras din sufletul ei cinstit și nu se îndoia că și sufletul lui Rinaldo nu e tot așa. Aducându-și aminte de trecut se gândeau și la unele schimbări în atitudinea lui Rinaldo în ultimul timp.

Cunoscuse un prieten, Piticescu, care avea două fete urâtene foc.

Rămânea de multe ori, acolo la masă și când se întorcea, nu făcea alt decât să critice, atât certurile dintre cele două ursori cu mătrea el, cât și neunirea dintre prietenul său cu soția sa, o femeie pătimășă, bolnavă, care nu știu pentru ce nu o lăua Dumnezeu să scape de ea Piticescu, care era un stricat, da banii la cărți și la femei, fugea înapoi de urâtul familiei sale. Totuși în așa ambient Aldo se ducea mereu și sub diferite motive comice, găsea prilejul a petrece zile întregi în casa ăluia. A face cu el vizite, a pune la cale organizări și legături despre cari Ruxandra n'avea cunoștință, dar însă spusele lui cum să nu le creadă?

O prietenă a familiei, cusătoreasă, venită într-o zi la Ruxandra și-i spuse că fata mare a lui Piticescu e topită de dragoste după d-l de Novi și că dacă tatăl sau nu stăruiește de acesta ca să ia de soție, ea să omoară.

— Ei și Rinaldo se nvoește? Intrebă că
diniștită?

— Aceasta nu știu eu, aceasta vezi de aflată.

Ruxandra se topi de râs, căci cunoștea gusturile iubitului său; iar cusătoresei îi răspunse: Sluta acelaia, spaima lumiei, mama pădurei, ha! ha! ha! Si săracă lipită Aldo al ei nu face d'alde astea.

— Nu, bine, apoi de ce șeade toată ziua la ei, șglumește, râde, povestește, se plimbă la braț cu laia marea și vine acolo, la tot ceasul ca să el acasă?

— Ce spui? aşa face?

— Vezi bine.

— Nu e nici un pericol, mi-a jurat că viața lui îmi este închinată și atâtă mi-ajunge. Eu sunt de vină că nu m'am hotărât până acum la nimic, el e sincer, om de cuvânt. Mi-a jurat cum știi pe mormântul părinților, pe...

— Jurăminte bărbaților!... vorbe scrise pe nisip, pe foi de roze, sboară... Eu își zic: la seamă să nu te fi făcut de vorbă zadarnic... i'a seamă!...

De când murise Kivu și Radu era bolnav în sanator, Angela nu mai avea nici o

grijă. Se ușurase cu totul de munca din casă și sufletul ei subred se consolase foarte repede.

Bine ar fi fost, să nțelege, dacă, pe lângă leafa generalului pe care o lua ea întreagă, că lui nu-i trebuia nici de futun și doar la sănătator plătea din ea ceeace era obligată, în colo nu să prăpădea cu nimic. Se obici-nuise cu toate furiile generalului. De frică arareori se ducea pe la el. Sub pretext că-i provoacă supărare, se turbură, când o vede și ca să nu-l mai apuce nervii, nu mai da p'acolo, dectă când venea Murgu, sau Bică s'o ia și s'o ducă la acela care se pătima rău se shătea între moarte și viață. De ciudă și de urât, se slase la băutură, zilnic s'aduna cu fel de fel de lume proastă, de lume compromisă în tovărășiea cărora se plăcea foarte mult și'n asemenea societate începea să istorisească succesele ei din tinerețe de pe vremea când era la Viena și la Paris. Câte unii, cari știau ce poamă fusese, îi mai făceau câte o aluzie, câte o mustrare, dar ea găsea tuturora ce să le răspundă, căci cu toată vîrstă înaintată la care se găsea acum, avea încă o minte ageră și de n'ar fi căzut la pătimă beției, necazurile n'ar fi învins' căci nu punea nimic la inimă.

Ciocan pe capul ei rămăsese doar Bică. El o suduia mereu și cerea de la dânsa să-și

aducă în minte că este mama stăpânului său, să îu-l mai facă și ea de rușine, după atâta nențocire, care căzuse pe capul lui. Câte odată parcă îl asculta și se pocăia. Alte ori îl insulta, îl lăua de mâini și-l da afară. Biețul om, rezista la toate cu cea mai mare răbdare. I se părea că era dator ca cel mai credincios câine să păzească el casa fostului său căpitân. În mahalaua lor, era dat de exemplu de către unii, alții însă începuseră să-i scoată fel de fel de ponoase.

— Nu să poate să vină el la baba așa de geaba, ziceau păcoło vecinii; îl plătește că femeia asta vițioasă și aici a ajuns. La ea, cine să se uite decât un fost vîstavoi?

D'ar fi fost femei serioasă ținea casă cu Spulberescu, fecior de boier, nu-i mâncă lui capul că apoi după ce fusese doamnă mare să ajungă să ia pe Panait cărciumarul. S'a tras la teapă, ziceau alții, dela bun început s'a văzut că, neamul lui Arghiriadis, nu era de nasul Spulbereștilor.

— Copilul asta i l'a dat D-zeu drept pedeapsă.

— Ce pedeapsă, pedeapsă e că l'a crescut ea așa, dar fi încăput pe mâini bune ce mai om! ar fi eșit Radu lui Panait.

— Păi acum nu e om, ditai generalul?

— General, general, cu creerul mâncat

de boale, păzească D-zeu. Mai bine-l făcea neguștor, să stea lângă tarabă, să ia fată de seamă lui și să țină casă, să facă și el copilașic'asa e rostul lumii, dar cine să ducă greul casei, secătura asta, care a năucit o lume întreagă și l'a nenorocit și pe fiu-său?

— Băiatu mamii, băiatu imamii, să se sature, bine zicea bietul jupân Kivu! Hei, hei, d'ar mai fi trăit el, n'ar fi ajuns omul aşa, nici baba nu s'ar fi dat la suptoarea asta.

— Ieri Bică a găsit-o căzută jos în pivniță lângă butoiu la cană. Brânza și pâinea i le mâncașe din mâini șoareci.

— Chițcanii era bine-s'o mănânce și pe ea, zise Tecșan, singurul meseriaș, care mai trăia dintre toți, cei care punea la cale toate afacerile la Acvila Roșmâniei, în cărciuma lui Kristache Arghiriadis, tatăl Angelei, Mare pacoste a fost femeia asta, mare, a purtat nenoroc tutulor.

— O desmetieă. Apucase pe D-zeu d'un piciot. Socotea să ajungă soacră de domniță. Pe prințesa spera s'o facă noră, aşa să-nfumuraseră, Nimeni nu mai le da pe la nas cu stramurariță.

— Mândria prostului, a parvenitului, să te ferească sfântul de ea. Noroc că nu ține mult. Trufia e totdeauna sfărâmată de Domnul. Hei, hei, cel ce se'nalță pe sine se va smeri, bine zise pravila, adaose Tecșan, care

și el, ca și ceilalți vecini, mai venea prin casa lor. Acum, de când era singură Angelă, curtea îi ajunsese vraîște, locul de întâlnire al tuturor femeilor, cari aveau vreme de pierdut, chef de vorbe și de critică.

Toată ieafa lui-său mergea la cărciumă, la băcănie și la tuțunerie. Socoteala banilor Angelă nu făcuse nicio dată. Risipă nu mai făcea, dar când simțea că glat de fundul punzii, atunci să împrumuta la toate cunoștințele.

Plăsea la unii, le făgăduia suma la alții, vinde că ceva, când n-o credita nimenei și-așa. Începutul cu începutul, ajunsese cu casa toacă, ajunsese de râsul neguțătorilor și al tuturor cunoștințelor, cari apucaseră belșugul lui Arghiriadis și rostul din gospodăria cucoanei Zamfiriuță.

La sănătate generalul era sarcină grea tuturor. Crizele se succedau zilnic. Tipă de se înfiorau servitorii și infirmierele, își sfâșia tot de pe dânsul. Refuza mâncarea, sau mâncă de credeai că e lup. Când îl întrebau ce face, spunea că face planuri de războiu. Când veniră la el doctorii militari, ca să-i constate boala, încremeniți rămaseră de starea în care-l găsiră.

Indicat mai bine decât oricine era el care fusese atâta vreme la Statul major, să facă și să conduceă planul de războiul, care se declarase și n loc de aceasta, *dosise hărțiile*

și înebunise. Când ii văzu, începu să cânte, să cantece obșcene; să se despoie și să le propună, să meargă, la curse cu el. Sosind și Murgu se căsni să-l îmbrace să-l aducă la cunoștință și să-i descrie entuziasmul care era în țară. După ce plecară ei, sus pe terasă, merseră cu el Mărgărita și Murgu.

— Fie, zise ea, mai bine nu mai porneau Români la războiu, că o să ni se prăpădească țara și voinicii.

— Cum vă vine să vorbiți astfel? Ori nu cunoașteți istoria țării și testamentul nostru sacru pe care o mie și mai bine de ani dușmanii, noștri l-au ținut sub obroc?

Nu știți că o mie, și mai bine de ani, ne-au chinuit, ne-au înjosit, ne-au furat pământul, limba și credința, ca doar, doar orbiți și muți, noi să renunțăm la drepturile noastre și frați buni d'aceiași mamă, să nu ne mai iubim și să nu ne mai cunoaștem? O mie și mai bine de ani ne-am silit să țăducem pe impilaitori la conștiința sentimentelor blajine, pe cari le meritau sărmanii noștri frați; dar prietenul jandarmului ungur pe beregățile țurgiștilor români din Ardeal, din zi în zi și mai cu furie apăsa. Noi înțelegând am plânș amar ș'am suferit atâtea veacuri. Peste trunchiurile făgetului și brazilor din Carpați în pădurile Transilvaniei, pe zidurile bisericilor de la Cluj, dela Blaj, Abrud,

Alba-Iulia, dela Sibiu și dela Turda, am ciitt
mereu paragraful din testamentul sacru, tălmăcit de Horia, Cloșca și Crișan, de Avram
Iancu și de Șaguna, de Gheorghe Lazăr și
de Mureșianu; făcând cruce a lucrat pentru
punerea în posesie a moștenirei !

Moșii și strămoșii noștri, dibuind în noapte, au cântat-o mereu; ritorii, prelații și
și învățătorii neamului, au dat testamentul sacru, pe nătășul tutulor; iar mamele române cu fii lor de mâna, urcând Carpații
le-a zis: E al nostru pământul acesta și
sau voi-recuceriți moștenirea rămasă dela
strămoși, sau acolo va să muriți cu toții !...

Mărgărita ascultând pe Murgu, care vorbea cu atâta patimă, începuse să plângă.
Generalul se enervașe își trăgea mereu chipul pe cap și mișca din genuchi piciorul. Pe fruntea lui lată se zugrăvea du-

rerea neputinței d'a fi între șoimii, cari zburaseră dincolo peste munți.

Când văzut pe Mărgărita plângând, își șterse și el o lacrimă poate cea mai sinceră pe care o vărsase în viața sa.

Văzându-l aşa dânsa, temându-se de vr'o criză, făcu semn lui Murgu să tacă,
dar acesta, care avea un suflet mare și
ardea de dorința să plece și el cât mai iute
pe front, urmă: Ca frunza și ca iarba s'au
răsculat voinicii și aducându-și aminte de

graiul sfânt al străbunilor, care chiar când și-au dat sufletul, pe patul de moarte, au rostit tot crezul lor, elipirea din urmă le-a fost tot acolo. Ați văzut cum au plecat?

În seara când trâmbițașii pe la răspântii vestiră mobilizarea, mii de flăcăi strigă: Ura! Ura! În întuneric trămpete vestitoare, și mai solemn făcea momentul plecării ostașilor pe câmpul de războiu. Ura, ura îngânau feciorii, femei și fete în cor cântând toți: *Lu arme!*...

În negurile nopței clopoțele tutulor bisericilor sunând și mai impunător făcea ceasul despărțirii. O ce momente sublim! Dacă rolul meu nu era aici la ministerul de Război, cum aș fi pornit și eu odată cu dânsii!

Să fi văzut, camarade, și doamnă, lacrimi și sărutări, sărutări și lacrămi, surâsuri, bucurie și flori. Flori la arme; la sănuri, la capele și la flinte și la cingători!...

Iaca șașă a fost momentul pasului voinicesc, îndreptat de ostașii noștri, spre țările unde trebuia să se deschidă zăvorul porței, care se numește: *Libertatea fraților*, zăvor de care trăgeau aicea toți, dela Vlădică la opincă și nu se poate păcea fericită poartă, triumfători, curând, curând, să nu intrăm.

— Să te auză D-zeu zise Mărgărita! Dar dacă n'om isbuti?

-- S'ar putea? Dreptatea învinge totdeauna!

Furnicau în toate părțile, dând semnalul plecării armatei noastre, cercetașii. O țărguții de ei! Acum își luau răspunderea grea a pazei orașului, a serviciilor, în birouri, și spitalele răniților... căci vom avea și de aceștia să-nă!

— Și eu m'am înscris printre surorile de caritate și mă voiu face demnă de rolul ce îmi se va încredința, dar aş fi vrut să n'avem răniți, nu. Generalul aproba și îngănat, cum vorbea acuma zise:

— E buună, buună doamna... buu...

— Să n'avem răniți? O, aceasta nu se poate ați auzit mai multe, suntem discrete admirabile totuși, fără jertfe de vieți, jertfe de sânge, cucerirea drepturilor noastre, nu să poate face.

— Vă rog să ne spune și nouă știrile ce aveți, că noi din ziare nu cunoaștem mult, poate ați auzit mai multe, suntem discrete aici. El urmă:

— Cu vulturul dreptăței în fruntea regimentelor, viteaza armată română a păști înainte voinicește, a intrat de ieri în inima Ardealului. Sufletele străbunilor, plutind în aer și-a primit desigur cu tresăririle de bucurie. Mormintele glorioase ale martirilor trebuie să fi auzit ca un freamăt buciumele văz-

duhului, frăsunând a îsbândă. Armata și frații au strigat: Cu Dumnezeu înainte! Semnalul marșului îl da din Turda umbra măreață a lui Mihai.

Soimii noștri ascultându-l pășeau cu bărbătie și încredere înainte!

— Durerile noastre sunt seculare, ora răuelilor a sunat, acum lupta e pe moarte, ori pe viață!...

— Nu știam că sunteți așa de mare patriot domnule colonel, zise Mărgărita, care acum, în capul ei, răscolea toate paginile istoriei învățate în școală. D'ar fi toți ca d-v. Desigur că țara aceasta, în curând va sta din nou așezată pe culmea înălțată de glorie, unde o așezase Mihaiu, dar...

— Dar sunt și oameni de nimic, oameni care și vând conștiința, și trădează Patria!

La aceste vorbe generalul începuse să lângă, să suspine încet și să alerge la colțul verasei, gata, gata să se arunce peste griajul de fier destul de înalt, ca să înălture semenea primejdii, dar pe care el se suise să acum agățat cu mâinile înclăstite de șabrelele lui. Doi servitori, cari din întânlare erau acolo și cu Murgu, abia îl puțură coborî jos, căci furios striga:

— Nu sunt bun de nimic, lăsați-mă, lăsați-mă, vreau să mor! Intorcându-se către Murgu zise: Du-te la copii tăi, du-te, țai

scăpat pentru fericirea lor și pe tine... A și
pe tine, am vrut să te omor eu, tot eu, tot!...

Către lseară se liniști și cu toții începură
să-i vorbească ca și cum nimic nu i s-ar fi
întâmplat. Din acea zi Bică și cu Mărgă-
rita, veghiară măreiu la capul lui ș'amândoi
tăcuți înțelegeau că vindecarea lui nu va
mai sosи.

In tren, când porni spre Neapoli, Ruxan-
dra scoase iar o scrisoare d'a lui Aldo, de
pe vremurile, când el o ruga cu lacrimi să
aiăba înălă de el și să-și întoarcă privirile spre
o inimă iubitoare; dar ea, urmând calea
ce apucase, în sp̄e artă și literatură, și av-
ând teamă să mai facă vre-o legătură, n'-
ascultase nimic și acum citi:

Adorata mea.

Când inima a plâns toate lacrămile, a
utilizat toate cuvintele, mai găsește încă o
singură expresie: strigătul. Atunci nu co-
ndeil este în stare să reproducă gemetele u-
nei inimi sfâșiate. Dacă eu aș putea să-ți
scriu înțindu-mi pana în lacrămile de sânge
plânse de inimă mea, desigur c'ai putea a-
tunci înțelege ceea ce a rămas din mine, după

plecarea ta, însă aceste lacrămi, cari sunt cele mai dureroase, sunt și cele mai tăcute. Aceasta este ora, când tu vei lăsa pământul Italiei. Dă-mi voie ca eu să fac mai mult decât ţie; mie însu-mi, o urare în care trăesc pentru mine, d'aici înainte, cu toate speranțele viitorului meu, să fie aproape ziua în care tu să te reîntorcă ca florile primăvăraticе ale frumoasei Italii și să regăsești în pieptul acestui om, custodele unei mai înfloritoare primăveri de credință, de idealuri și de iubire, în schimbul tuturor suminilor, tuturor parfumurilor.

Aldo, al tău, nu va mai avea soare decât când va sosi acea sublimă zi. Si dacă e scris că acea zi să nu mai sosească, eu voi sfărâma această viață stearpă, tocmai cum această plecare mi-a sfărâmat inimă, tocmai cum voiu sfărâma această pană, cari scrisesese așa de amari cuvinte. Gândul meu cu toate acestea, te urmărește, o suflăt al meu, te înconjoară, te mângeie, te adoră. Si buzele mele închid pe ale tale, pecetlind, nojul păcat al iubirei depărtate, dar sincere, hotărâtă, inviolabilă, infinită!...

Rinaldo

• Ce sentimente mari și frumoase, găndea Ruxandra, când citea scrisorile lui. Dece-

oare n'a voit Dumnezeu ca eu să fi întâlnit acest om mai înainte d'ă fi avut nenorocirea să cunosc pe Radu Panait? Să fi fost el tatăl Mărgărisei, să fi fost el dela început, balsamul vieții mele, să fi fost el tovarășul pe care să mă bizui și toate operile serise de mine să le fi lucrat alături d'acest maestru al condeiului. Să m'ajute ca să scriu lucruri sublime, capo d'opere uimitoare!

Ce suflet divin! Socotesc că iubirea lui e mai adevărată ca a apostolilor pentru biserica lui Isus.

Aide femei îndărătnică și rea, haide hotărăște odată, ce mai aștepți?

Vremea ți-a mers înainte. În curând pe tâmpalele tale se vor asterne șuvețe albite de crivățul vremiei. Cine o să te mai iubească și să te mai roage atâtă? Pe cine socotești că ai să mai inspiri ca să te cânte aşa cum n'a mai fost cântată și iubită în lume nici-o femeie?

Tu, la sufletul tău, nu te-ai gândit lui nu i-ai dat nici-o satisfacere! Aide, trăiește un minut și pentru tine că destul te-ai jertfit numai pentru alții.

La Neapoli o aștepta Rinaldo cum îi făgădui-se, cu el se duse de vizită insula Capri și Grotă Azzura. În tot timpul însă îl văzu schimbat și rece cu ea.

Sub feericele bolte ale Grotei se aștepta

să i vorbească cum îi vorbea îodinioară, când se găsea în localitățile poetice din țara lui, sau din țara ei; de astădată însă nu-i vorbi decât de profunzimea apei, care acolo era nu știu de câți metri, de lungimea peșterei, care era de 130 metri, de valuri... Încolo nimic. La masă n'o întrebă ce ia, n'o servi, nu-i o'feri ca de obiceiu, mănușchiul de gardenii și de ciclameni. La ora vaporului se grăbi să plece ca și cum într'aceste locuri venise pentru afaceri.

O prezintă, întoști la Neapol, mai multor seruitori, apoi îi spuse că până în orașul său la maică-sa se duce numai el, ea să nu se mai obosească până acolo.

In zadar protesta Ruxandra și îi exprima dorința de a avea de a-i cunoaște și ea familia, îl rugă, îl suplică, s'o ia și pe dânsa, el o refuză categoric și plecă singur, adăogând că, dacă va întârzia, să se întoarcă și ea singură în țară, că dânsul va face drumul pe coasta cealaltă a Italiei pe unde și venise...

Purtarea lui i se păru stranie, dar ce putea ea să facă?

In frumosul oraș al Neapolului făcea zilnic plimbările ei favorite, pe Chiaia și la castel dell Ovo ca și la St. Lucia, asculta cântece napolitane, pline de armonie, admira în fiecare seară Vesuviu ce pe creștet purta coa-

me de lavă, de fum și cenușe!... Făcuse de câteva ori ascensiunea lui, ii văzuse focul ce-i ardea și ascultase gemetele și tânguirea, care acum se potrivea bine cu ceiace se petreceau în pieptul ei. La Nuova Pompei, sta adesea de vorbă cu contele Bartolo Longo și cu nobila sa soție, citea memoriau crimelor părinților acestor nenorociți copii, fiți criminalilor, strânși din toată Italia, pe cari acești oameni miloși ii adunase aici într-o scoală și le da cea mai aleasă creștere.

Multe crime erau comise mai ales din dragoste și din gelozie. Ruxandra nu înțelegea nici de fel unele porniri sufletești, săvârșite în momente ca acestea. Un om iubise o femeie căreia ii dase toate făgăduelile l'co va lua de soție și n'o luase. Aceasta, care avusesecu el un copil, în momentul când el trecea la cununie cu alta, în pragul bisericii l'a injunghiat. Ce grozăvie, gândea ea și nu-i venea să credă că pot fi femei, care să-și facă singure dreptate.

Vorbise cu copilașul acesteia înțelegând că el nu știa nimic și plânse pentru dânsul și pentru păcatul părinților lui! La plecare lasă o sumă de bani lui Nino spunându-i că orice-ii va trebui, ea va avea în viitor grije de el. Copilașul nevinovat nu înțelegea nimic din tot aceia ce-i spunea Ruxandra doar jucându-se cu lanțul ceasoricului ei și zise: *Per-*

chè piangi signora? Vi ho fatto male giocando colle vostre perline? Pentru orice răspuns ea îl sărută și plecă, după ce salutase cu cel mai profund respect pe contele și pe contesa, cări înlocuiau, în modul cel mai creștinesc pe părinții acestor desmoșteniți.

Pe drum, până la Neapoli, i se desfășură în minte toată viața ei, retrăi ultimelor evenimente. Când Nino o întrebă: *perché piangi signora?* i se păru că aude glasul gondolierului, care o întrebase astfel în lagunele Veneției, când părțea spre țară cu Mărgărită brațe. Ea n'aușese tăria aceasta pe care ar trebui poate să o aibă toate fetele cu adevărat finșelate, ci suferise toate greutățile și toată rușinea, indurase toate chinurile, dar nu cugetase să-și facă singură dreptate. În sfârșit! A sosit timpul să se termine tot, să pun capăt tuturor nenorocirilor. Aldo mă va face să uit trecutul și să sper într-o viață nouă, viață făurită din visuri rozalbe, din armonie, din dragoste fără sfârșit...

Cele dintâi frunze ale toamnei începuseră să se spulbere. În Septembrie, Neapoli, făsese vizitat de mulți călători și acum și mai

mulți se îngrămădeau în oteluri. La fiecare sosire de pasageri din părțile locurilor unde se dusese Aldo, Ruxandra era curioasă. Așteptase, lășteptase nerăbdătoare și dormică de cuvintele și de mângâerile lui, ca niciodată. Îngrijorată era și că nu-i scriese nici un rând dela plecarea lui. De mai multe ori îi venise în gând să se duce după klânsul dar nu voia să-i călce cuvântul.

În ziua aceia n'avea astămpăr; în suflul ei se petrecea ceva necunoscut, trămură, și era frică, părță avea presimțiri negre. Sămbrăcă repede și să duse la insula Capri. Răspuns să-i trimeată acolo corespondența. Ocoli grădinile îmbălsămate de mimosă și iasomie și coborându-se spre mare între stâncile ce se reflectă în apa de un albastru de nedescris, rămăse mult timp cu ochii țintă și cu mâinile împreunate pe genunchi.

Soarele, al cărui disc rezemnat pe un nouă părea o tipsie uriașă de aur, ca în zi de sărbătoare a prinse toate făclile îmbinând reflexele cele mai orbitoare, nuanțele cele mai variate într'un nimf de lumină strălucitoare!

Barcajii cântau la micuța capelă Santa Maria del Soccorso protectoarea marinilor; din vârful stâncei, sihastrul călugăr trăgea

clopotele ce în depărtare, trimiteau glasul lor trist ca suspinele celor înecați în valurile viței și ale înărcii porfide...

Ruxandra își scria numele în condica ce-i prezentase schimnicul, când băiatul dela oțel veni și-i aduse două scrisori. Se bucură că văzu că una era dela Mărgărita. Pe cealaltă nu-i cunoștea scrisul.

Incepuse *sirocco*, aerul era arzător. Se scuturau din poimi rodiile și smochinile. De pe coardele de viață agățate, ciorchinile se scuturau de boabe și sute de păsărele ciugulindu-le săltau pe măuchiile pietruite ale drumului sgrunțuros, care conducea sus, sus până la Saltul lui Tiberiu de unde fiorasului împărat îi plăcuse să arunce în mare mii de condamnați și unde valul plângere d'atunci, atâtea suflete!...

Rămase trăsnită când văzu că nici acumă poșta nu-i adusese nimic dela Rinaldo. S'aștepta de răceala cu care se purtase el cu dânsa cum și de cuvintele croitoresei, care îi aștrăsesese atenția asupra vizitelor ce făcea mereu în casa lui Piticescu, care vrea să-și căpătuiască fata cu orice preț. Fusese lume care-i spusese că bărbatul iartă, dar nu uită, nici cea mai mică indiferență, nici cea mai mică asprime și că de multe ori fusese aspră și indiferentă...

— A murit Aldo sau..., ce să fie asta? cu-

getă ea, așezându-se pe-o lespede de piatră, sub un pin umbros, și deschizând scrișoarea dela Mărgărita citi:

Mamă dragă,

Bine că'n viață d-tale ai fost ferită, cât ai umblat de mult, să vezi aşa grozăvie, cum am avut nenorocirea să văd eu eri la sanator, unde știi c'âm rămas și stau de când a plecat Stelian, despre care cred că este prizonier, altfel așî avea știri. Am asistat la următoarea scenă:

Sunase clopotul pentru vizita de seară a doctorului și eu, ca de obiceiu, îl urmam alături cu celealte surori de caritate. Venind în dreptul camerei generalului Panait toți vorără să treacă înainte, eu susținui să mergem și la dânsul, ca fiind cel mai bolnav din toți. Când am deschis ușa, un miroș teribil ne-a sufocat de-a trebuit să ne retragem înapoi. Sub scaunele sfărâmate și sub un mormân de lână scoasă din saltea, plin de sânge, zacea mort generalul, care-și pusese capăt vieții zdrobindu-și țeașa de țimentul odăei.

Cât crezi d-ta că am plâns eu și Bică de sfârșitul aşa de trist al unui om ca acesta, care putea încă să fie de folos tărei

sale! Mamă, mamă, înmormântat a fost sărmanul ca cel din urmă om; iarna grea, trăsuri nu se găseau, maică-sa era beată topită și doar noi și Murgu i-am făcut cele sufletești, căci, spuneau ei, că el fiind dat judecătei și țara în foc, nu i se poate da o horurile militare.

Vrei să știi cine l-a plâns în mod sincer? Numai Bică și eu. Ce suflet mare Bică astă! Si spusese de mai multe ori, că și-ar dă viața, numai ca să-și scape stăpânul din aşa crudă nenorocire.

Am ajuns să cred d'atunci că sentimentele mari și nobile, trăesc numai în lăsemenea ființe din popor. Si Murgu se zice că nu era de neam mare, dar și el ce om al lui D-zeu! De n'am fi fost noi ăștia trei, Băiatul numamii era îngropat ca un câine! Sună tristă și îngrijată de soarta bietului Stelian, care nu știu ce s'a făcut; este prizonier sau a murit?

Când te întoarcă ca să te sărute cu dor și cu drag cum te așteaptă și te dorește

Mărgărita.

Ruxandra nu putuse rosti un cuvânt, formula un gând sau o părere. Rămăsesese mută și înfiiorată fără să gândească ce face, deschise și scrisoarea cealaltă și citi:

*Rinaldo de Nouvi și Maria Piticescu
căsătoriși*

Croitorăsa avusese grija să-i trimeată prin poștă această știre. Ruxandra se uită întâi la stâncile colțuroase și amenințătoare, la mareea care se împreună cu cerul într-un haos nesfărșit de albastru-vânăt pe care se ivise mii de creste albe de spumă. Innumără ca în vis șapte bărcuțe negre, jucării pe valuri, — șapte — câți fuseseră anii lui de dragoste; iar când simți că i se impăejenesc ochii, ce mângâiau departe o pasăre cenușie rătăcită de furtună se ridică de pe scaun. Amândouă scrisorile fi căzură din mâini, lângă ele alunecară haina, umbrela, pușga și pălăria. Fără să mai știe ce face porni repede în sus pe munte, apucând drumul spre saltul lui Tiberiu!...

Vântul spulbera foile late de smochin, de viță și de castan; rândunelele ciripind jucau în aer hore fantastice. Apa mării, cloicotind în josul prăpastiei, făcu câteva cute apoi valurile nu întârziară a scoate la suprafață corpul unei necunoscute, care ținea în mâini un mănușchi de ciclamen!...

București, 5 August 1917.

SMARA.

